

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927.

Första kammaren.

Nr 21.

Onsdagen den 6 april.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 69, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande ändrings- och reparationsarbeten m. m. i Rosenhaneska huset och gamla kungshuset, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1 och 2.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 2, angående regleringen för budgetåret 1927—1928 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Punkterna 1—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

I en inom första kammaren av herr *S. Luterkort* väckt motion, nr 128, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade hemställts,

att riksdagen måtte besluta, att hovrättsråd, som under minst 10 år innehaft sitt ämbete, skulle vara berättigad att komma i åtnjutande av löneförstärkning med 2,500 kronor årligen;

att riksdagen måtte för budgetåret 1927—1928 anslå de för detta ändamål erforderliga medel; samt

att i civila avlöningsreglementet måtte införas de tillägsbestämmelser, som till följd härav bleve erforderliga.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att herr *Luterkorts* förevarande motion, I: 128, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Nothin**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att något beröra en fråga, till vilken utskottet icke har haft att taga ståndpunkt, men som under denna punkt blivit av utskottet omnämnd. Jag syftar på frågan rörande omorganisation av hovrätterna och deras arbetssätt. Såsom av utskottsbetänkandet framgår föreligger ett sistlidet höst avgivet betänkande i ämnet. Anledningen till, att denna fråga på sin tid upptogs, var en av rikets tre hovrätts-

Om löneförstärkning för hovrättsråd.

Om löneför-
stärkning för
hovrättsråd.
(Forts.)

presidenterna några månader före arbetets igångsättande hos mig såsom dåvarande chef för justitiedepartementet gjord hänvändelse; de framhöll, att om intet åtgjordes för att förbättra arbetsförhållandena och rekryteringen inom hovrätterna, så äventyrades ett gott arbetsresultat.

Jag skall be att här få till sakens belysande nämna ett par siffror. Dessförinnan vill jag emellertid erinra därom, att statsmakterna varit mycket angelägna, att utöandet av domarverksamhet skall i minsta möjliga omfattning anförtros åt vikarier. Förbud mot vikariatssystem i högsta domstolen är grundlagsfäst, och beträffande underdomstolarna på landet har riksdagen gång efter annan gjort uttalanden och vidtagit åtgärder i avsikt att förhindra eller i varje fall inskränka vikariatssystemet. Men hurudant är då läget i hovrätterna? Vid 1926 års ingång tjänstgjorde sammanlagt 47 ordinarie ledamöter i hovrätterna. Om man tar hänsyn till ständiga eller tillfälliga vikariat, så var antalet vikarierande ledamöter i genomsnitt under året omkring 50, d. v. s. hovrätternas arbete uppehölls till mer än halva sin omfattning av vikarier. Nu säges det och med rätta, att hovrätterna innan vikariatsförordnanden meddelas ingå på en synnerligen noggrann granskning av vederbörande aspiranternas kvalifikationer, men givet är, att en man vid 30-årsåldern icke har samma erfarenhet eller mognad i omdömet, som erfordras för att tjänstgöra som domare i andra instans.

Tyvärr har även detta missförhållande återspeglat sig i arbetsresultatet, vilket framgår av ändringsfrekvensen i högsta domstolen. Jag vill förutskicka, att om man ser blott på enstaka mål, så kan man icke enbart av den omständigheten, att ett mål blivit ändrat, draga den slutsatsen, att detsamma blivit felaktigt avgjort i hovrätten. Det kan ha varit delade meningar i högsta domstolen och det kan ha tillkommit nya omständigheter. Men i stort sett, när det gäller att bedöma ett helt års arbetsresultat, så är dock ändringsfrekvensen avgörande. År 1900, innan vikariatssystemet i hovrätterna började på allvar, uppgick ändringen av revisionsmålen till 16.5 % och av brottmålen till 7.9 %. År 1901 var ändringsfrekvensen i fråga om revisionsmålen ungefär densamma nämligen 16.2 % och i fråga om brottmålen 11.7 %. Går man till de sista åren, finner man, att ändringsfrekvensen har stigit avsevärt. 1923 var den 20.5 % beträffande revisionsmålen och 13.5 % beträffande brottmålen. 1924 var den något lägre beträffande revisionsmålen, men i motsvarande mån högre i fråga om brottmålen. 1925 var den 20.5 % i fråga om revisionsmålen och 15.4 % i fråga om brottmålen, och egendomligt är också, att den hovrätt, där vikariesystemet varit mest utbrett nämligen Svea hovrätt, också står ogynnsammast i fråga om ändringsfrekvensen. Nu har jag tyvärr icke haft tid att ingå på några närmare undersökningar beträffande alla åren sedan sekelskiftet. Jag vill uppriktigt säga, att jag har på känn, att åren 1900 och 1901 voro måhända mer än vanligt gynnsamma, fastän jag ej haft tillfälle att göra flera uträkningar, men jag tror, att de anförda siffrorna i allt fall tillräckligt visa, att utvecklingen har gått i en så ogynnsam riktning, att den är ägnad att ingiva oro.

Med dessa ord har jag icke velat rikta någon som helst kritik mot hovrätterna eller deras ledamöter, som haft en synnerligen tung arbetsbörda och göra ett så gott förhållandena medgiva samvetsgrant och gott arbete, utan felet ligger uteslutande i det nu tillämpade systemet, emot vilket statsmakterna ännu icke ha ingripit. Beträffande det nu föreliggande förslaget, som avlämnades i höstas, har ju justitieministern ansett sig icke kunna framlägga det för denna riksdag. Jag skall icke ingå närmare på någon diskussion om huruvida justitieministerns skäl för detta uppskov varit bärande eller icke, utan jag vill i stället rikta en enträgen hemställan till justitieministern att taga upp frågan och lägga fram den till nästa års riksdag. Jag hemställer, att denna fråga icke måtte sammankopplas med den stora rättegångsreformen, med vilken den icke

äger något som helst nödvändigt sammanhang, utan att den, såsom mycket väl låter sig göras, måtte upptagas och få sin lösning särskilt för sig.

*Om löneför-
stärkning för
hovrättsråd.
(Forts.)*

Vad den föreliggande motionen angår har jag intet yrkande att göra.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 9—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som funnes upptagna i gällande domsagostadga jämte övriga i ämnet meddelade bestämmelser, för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra förslagsanslag å 500,000 kronor.

*Om
tilläggsarvode
för hovrätts-
aspirant vid
tjänstgöring
i domsaga.*

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herrar *K. Schlyter* och *T. Nothin* väckt motion, nr 75, vari hemställes, att riksdagen ville vid beviljandet av ifrågavarande anslag göra det uttalande, att Kungl. Maj:t vore oförhindrad utfärda i motionen angivna föreskrifter angående avlöning åt befattningshavare i hovrätt, som förordnats till biträdande domare eller eljest till vikarie för härads-hövding.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte, i likhet med vad för innevarande budgetår ägt rum, till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som funnes upptagna i gällande domsagostadga jämte övriga i ämnet meddelade bestämmelser, för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra förslagsanslag å 500,000 kronor; samt

b) att herrar Schlyters och Nothins ifrågavarande motion, I: 75, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Schlyter**: Herr talman! Statsutskottet har varit så artigt, att det i stället för det vanliga uttryckssättet, att den av motionärerna berörda frågan icke bör upptagas på förslag av en enskild motionär, förklarar, att frågan icke lämpligen bör prövas förrän i sammanhang med den blivande hovrättsreformen. Det förra skälet hade nog i detta fallet varit mera bärkraftigt än det av statsutskottet anförda, men då utskottet med hovrättsreformen icke menar den kommande processreformen, utan den reform, åsyftande en snabbare handläggning av målen i hovrätterna och i samband därmed en reglering av hovrättsledamöternas löner, varom herr Nothin nyss talat, en reform som man alltså kan hoppas få framlagd redan för nästkommande års riksdag, så innebär ju ej utskottets uttalande här fara för ett längre uppskov med den fråga herr Nothin och jag väckt än till nästa års riksdag, och därmed ber jag, herr talman, att få förklara mig nöjd.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 15—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om
indragning av
fångvårds-
fullmäktige.

Punkten 20.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att
dels godkänna framlagda stater för fångvården att tillämpas från och med
budgetåret 1927—1928;

dels ock, med uteslutande ur riksstaten av ordinarie förslagsanslaget till över-
gångsstat för fångvården, höja ordinarie förslagsanslaget till fångvården från
dess nuvarande belopp, 3,764,100 kronor med 8,000 kronor till 3,772,100 kro-
nor.

Det nu föreliggande förslaget innebar, vad avlöningsstaten för fångvårdssty-
relsen angick, allenast den ändring, att arvodena till de båda fångvårdsfull-
mäktige nedsatts från 2,000 kronor för år till 500 kronor för år.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till be-
handling förehaft dels en inom andra kammaren av herr *I. Anderson* i Linkö-
ping väckt motion, nr 144, vari hemstälts, att riksdagen ville besluta, att full-
mäktige i fångvårdsstyrelsen skulle indragas och att på grund därav fångvårds-
styrelsens anslagsstat skulle minskas med 1,000 kronor, dels ock en inom för-
sta kammaren av herr *A. Petré*n väckt motion, nr 134, däri föreslagits, att
riksdagen måtte besluta sådan ändring i avlöningsreglementet för fångvården,
att för tjänstgöring å sinnessjukavdelningarna vid centralfängelset å Långholmen,
centralfängelset i Härnösand samt kronohäktet i Västervik skulle till uppsyn-
ningsman, överkonstapel och konstapel utgå särskilt arvode, beräknat efter
180 kronor för år.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och
med avslag å herr *Andersons* i Linköping berörda motion, II: 144,

a) godkänna under punkten införda stater för fångvården, att tillämpas från
och med budgetåret 1927—1928 samt

b) med uteslutande ur riksstaten av ordinarie förslagsanslaget till övergångs-
stat för fångvården höja ordinarie förslagsanslaget till fångvården från dess
nuvarande belopp, 3,764,100 kronor, med 8,000 kronor till 3,772,100 kronor;
ävensom

II) att herr *Petrén*s ifrågavarande motion, I: 134, icke måtte vinna riksdagens
bifall.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Vennersten*, *Widell*, *Bergqvist*, *Hallin*, *Andersson* i Eliantorp,
Olsson i Kullenbergstorp, *Olsson* i Blädinge, *Persson* i Fritorp och *Anderson*
i Storegården, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och
med bifall till herr *Andersons* i Linköping berörda motion, II: 144,

a) godkänna i reservationen införda stater för fångvården, att tillämpas från
och med budgetåret 1927—1928; samt

b) med uteslutande ur riksstaten av ordinarie förslagsanslaget till övergångs-
stat för fångvården höja ordinarie förslagsanslaget till fångvården från dess
nuvarande belopp, 3,764,100 kronor, med 7,000 kronor till 3,771,100 kronor;
ävensom

II) — — — — — ;

2) av herr *Petrén*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka motionen nr 134
i första kammaren.

Herr statsrådet **Thyrén**: Herr talman, mina herrar! Jag ber att vid denna punkt få i anledning av reservationen yttra några ord. Jag behjärtar till fullo de principiella betänkligheter, som reservanterna tydligen hysa mot ett inmängande av främmande element i förvaltningen, annat än om därtill funnes alldeles särskilda skäl. Men efter min mening finnes det i detta fallet verkligen ett alldeles särskilt skäl. Det har jag icke kunnat anföra i statsverkspropositionen, icke ansett mig böra där åberopa, därför att det då existerade endast såsom möjlighet. Numera existerar det såsom verklighet. Riksdagen antog häromdagen en lag om internering av svårförbätterliga återfallsförbrytare, om vilken jag tillät mig nämna, att den torde vara den första i sitt slag, åtminstone i Europa. Visserligen har internering på andra ställen, i både Frankrike och England, skett rätt länge och i rätt stor utsträckning av brottslingar, men denna internering är något annat. I de nämnda ländera utgör den en fortsättning på ett redan utståndet straff. Vår däremot, såsom den nu beslöts, träder i straffets ställe. Den skall vara både straff och förvaring, och jag behöver nog ej närmare utveckla, att det detaljerade utbyggandet av den behandlingstyp, som det nu här sålunda måste gälla, ej kan i vårt land bli detsamma som i de andra länderna, där saken står på en annan bas. Vi måste så att säga experimentera fram den behandlingsmetod, som i detta fall är den riktiga. Jag anmärker i förbigående, att jag nu ej tänker på de abnorma, ty i fråga om dem ligger saken så, att de särskilda fallen måste starkt individualiseras, och detta kanske under övervägande medicinska synpunkter. Jag tänker sålunda på de normala brottslingarna, de normala återfallsförbrytarna. Man måste förr eller senare komma fram till en metod, som är någorlunda lika för att den ej skall verka stötande åtminstone för dem, som träffas därav, och som är så avpassad, att den motsvarar det bortfallande straffet och på samma gång lämpar sig för en lång förvaring. Vad behöver man för förutsättningar för att kunna skapa denna nya behandlingstyp? Man behöver naturligtvis för det första en jämnt fortlöpande grundlig erfarenhet om hur experimenten utfalla under de första åren, hur den behandling verkar, som man nu börjar med dessa människor. För det andra behöver man dessutom en grundlig kännedom om den ordinära straffbehandlingen, ty det är ju fråga om vilken avvikelse från denna behandling, som här skall göras. Vidare är det givet, att det är fängvårdsstyrelsen som sådan, vilket också står i lagen, som antingen direkt har att besluta om denna behandlings detaljer, eller också skall inkomma till Kungl. Maj:t med förslag. Nu har emellertid, som herrarna erinra sig, lagen skapat en femmannanämnd, som har hand om verkställigheten av interneringen, så till vida att den skall följa de internerade individerna och bedöma, när rätta ögonblicket är inne för att de skola kunna utskrivas på prov eller definitivt. Om vi nu antaga, att t. ex. två av denna femmannanämnd samtidigt äro fängvårdsfullmäktige med den funktion, som dessa hittills ha haft, så komma nämnda två personer för det första i sin egenskap av medlemmar av nämnden att i detalj följa behandlingens verkan på de internerade individerna och för det andra att i sin egenskap av fängvårdsfullmäktige dels besitta eller förvärva en tämligen ingående kännedom om själva den vanliga straffbehandlingen, behandlingen av de vanliga fångarna, dels att ha säte i fängvårdsstyrelsen och vara med om att skapa nämnda regler, i den mån sådana kristalliseras ut ur behandlingen, ur experimentet. Det, menar jag, är en ganska stor fördel. Nu kan man härpå svara, att fängvårdschefen sitter som självskriven i nämnden och känner således interneringens verkan väl så bra som någon annan liksom han naturligtvis känner den vanliga straffbehandlingen betydligt bättre än fängvårdsfullmäktige. Det är fullkomligt sant, men här tror jag, att man med skäl bör, åtminstone när det gäller de närmaste åren, göra sig den frågan, om det är så alldeles klokt att förlägga denna ganska ömtåliga funktion helt och hållet till en intern lagstift-

Om
indragning av
fängvårds-
fullmäktige.
(Forts.)

Om
indragning av
fångvårds-
fullmäktige.
(Forts.)

ning, att helt lägga den i verkets egen, i fångvårdsstyrelsens egen hand. Ty vi böra säga oss, att här är det fråga om en verklig lagstiftning i smått, omfattande den avskilda värld, som de här interneringsanstalterna äro, oåtkomliga för allmänheten ögon men kanske i ganska hög grad föremål för allmänhetens intresse. Jag tror därför, att det skall komma att visa sig klokt, om man i detta fall bortser från de principiella betänkligheterna — åtminstone om man gör det under de närmaste åren, till dess en viss schablon som sagt möjligen kan bli utexperimenterad. Jag skulle därför vilja tillåta mig uttala den önskan, att reservanterna ville mildra de betänkligheter, som de tydligtvis ha i princip, och som jag för min person fullkomligt delar.

Herr Hallin: Herr talman! Jag skall ej nu gå in på en ny debatt om interneringslagen, som riksdagen antog häromdagen och, som det föreföll mig, var det huvudsakliga underlaget för statsrådets och chefens för justitiedepartementet nyss hållna anförande. Jag känner mig ej alls kompetent att gå in på något bemötande därav, men det förvånar mig i alla fall i hög grad, att det finnes ett skäl för bibehållande av fångvårdsfullmäktige, som icke herr statsrådet förut har kunnat med något ord antyda i sammanhang med nu ifrågasvarande ärende. Det brukar åtminstone ej vara så ovanligt, att en departementschef vid framläggandet av ett förslag omnämner, att detta kan ha samband med ett annat förslag, som ligger på riksdagens bord. Något enda ord om detta finnes ej i den punkt, som nu är föredragen. Det har således ej varit möjligt för utskottet att överväga, huruvida den nyss antagna interneringslagen och den i samband därmed beslutade särskilda nämnden på något sätt skulle kunna hava någon inverkan vid bedömandet av frågan om bibehållande eller avskaffande av fångvårdsfullmäktige.

Det är ju i själva verket en finansiellt sett ganska liten fråga det här gäller att taga ställning till. Kungl. Maj:t har föreslagit, och statsutskottets majoritet har tillstyrkt ett fortvarande av denna institution, men 8 reservanter i utskottet ha föreslagit, att man nu i konsekvens med den hållning, som riksdagen har intagit i liknande frågor med avseende å fullmäktigeskap inom förvaltningen, resolut skulle gå in för en indragning av fångvårdsfullmäktige, då man ej trodde, att tillräckliga skäl förelågo för att längre behålla dessa fullmäktige. Kungl. Maj:t och utskottet ha haft två skäl. Ja, jag bortser från det skäl, som i dag från statsrådsbanken framförts, nämligen skälet angående nämnden, vilket som sagt förut icke framskymtat någonstädes. Jag kanske får tillfälle att längre fram komma in på den saken. Emellertid: Kungl. Maj:t och utskottet ha anförut två skäl. Det ena är, att fångvårdsstyrelsen har bestämt förklarat sig vilja behålla dessa fullmäktige, och det förstår jag så väl, att fångvårdsstyrelsen vill. Det skulle ju ha varit en kapital ohövlighet, minst sagt, emot de erfarna och insiktsfulla män, som nu sitta och hava suttit såsom fullmäktige under de år denna institution har varat, att ej vilja behålla den. Jag är övertygad om, att den gjort god nytta, men fråga är, om denna nytta nu kan motivera, att man fortfarande behåller den. Reservanterna våga betvivla detta. Jag har för min del den uppfattningen, att om ett centralt verk som fångvårdsstyrelsen till äventyrs och mot all förmodan ej skulle sitta inne med tillräcklig sakkännedom på ett speciellt område inom dess verksamhet — det har nämligen sagts, att det är de sociala och statsfinansiella synpunkterna, som här särskilt skulle behöva få ett tillskott i dessa fullmäktige — så är det ju en enkel sak, att fångvårdsstyrelsen från vår övriga förvaltning införskaffar vad som därvid felas. Jag tror ej, att det behöver ske i en högtidlig skrielse. Det kanske kan gå att muntligen eller medelst telefon införskaffa nödiga upplysningar. Vi ha ju socialstyrelsen för de sociala frågorna, och vi ha

statskontoret för de statsfinansiella, och jag kanske får tillägga riksgäldsfullmäktige, som kanske i någon mån skulle kunna tillfredsställa fångvårdsstyrelsen med avseende å de statsfinansiella frågor, som den till äventyrs icke skulle sitta inne med tillräcklig erfarenhet i. Sålunda: jag tror, att detta skulle kunna ordnas utan att man bibehölle en så stor apparat, som man väl får anse, att fullmäktigeinstitutionen representerar.

Vidare har utskottet sagt, att denna institution blott har fungerat ej fullt fem år och att det är alldeles för kort tid, som man alltså har provat densamma. Jag får då säga, att denna tid dock har varit tillräckligt lång för att man har kunnat komma till den klarhet angående denna fullmäktigeinstitution, att man har ansett sig kunna sänka arvoden från 2,000 kronor till 500 kronor, d. v. s. med icke mindre än 75 %. Vi reservanter anse, att redan häri ligger en antydning om att denna institution numera icke kan ha den betydelse, som den hade när den instiftades, och att man därför nu skulle kunna gå in för indragning av densamma. Ty att endast bibehålla ett arvode av 500 kronor förefaller mig vara att undandraga detta fullmäktigeskap det mesta av dess auktoritet och endast lämna det stolta namnet kvar.

Jag var nyss inne på frågan om den nämnd, vars tillsättande riksdagen ju i fråga om interneringslagen har beslutat. Att denna, som herr statsrådet angav, skulle hava någon förbindelse med det nu förevarande spörsmålet, är — jag upprepar det — en fullständig nyhet. Jag kan emellertid inte tro, att icke nämnden skall både kunna komma till stånd på ett tillfredsställande sätt och fungera på ett tillfredsställande sätt, även om fångvårdsfullmäktige försvinna. Det finnes ju ett synnerligen lämpligt tillfälle att i nämnden tillgodose sakkunskapen genom att i densamma insätta just de fullmäktige, som f. n. sitta såsom sådana i fångvårdsstyrelsen.

Riksdagen har ju redan visat, att man anser sig kunna på detta område gå in för ytterligare sparsamhet. Vi ha förut indragit telegraftfullmäktige, och på riksdagens bord ligger Kungl. Maj:ts av jordbruksutskottet tillstyrkt förslag om att indraga domänfullmäktige. Sålunda äro vi på ganska god väg i detta avseende, och jag hoppas, att riksdagen i dag skall fortsätta på den inslagna vägen genom att indraga fångvårdsfullmäktige, såsom reservanterna påyrkat. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen.

Herr Walles: Herr talman! Med hänvisning såväl till de skäl, som av fångvårdsstyrelsen anförts i denna fråga och vilka departementschefen funnit bärande, som till de nya synpunkter, herr statsrådet fäst uppmärksamheten på, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag tror, att man får taga all hänsyn till fångvårdsstyrelsens utlåtande. Jag föreställer mig, att man inom densamma är rätt så kapabel att bedöma, huruvida dessa fullmäktige ha varit till gagn. Styrelsen har synnerligen energiskt motsatt sig fullmäktiges indragning, och efter att ha anført sina skäl har den avgivit den kategoriska förklaringen, att det vore till verklig skada för styrelsen och förvaltningen, därest fullmäktige indroges.

Efter statsrådets anförande anser jag mig inte behöva i vidsträcktare mån ingå på bemötande av herr Hallin. Jag vill endast göra en invändning i anledning av hans framdragande av sparsamhetssynpunkten. Som herr Hallin själv nämnde, har ju ersättningen åt fullmäktige satts ned ifrån 2,000 till 500 kronor per person, för tvenne blir det alltså 1,000 kronor. Jag kan inte inse, att det, när fångvårdsstyrelsen anser, att verksamheten är till synnerligen stort gagn, av finansiella skäl skulle finnas anledning att avslå dess framställning. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om
indragning av
fångvårds-
fullmäktige.
(Forts.)*

Om
indragning av
fångvårds-
fullmäktige.
(Forts.)

Herr von Stockenström: Herr talman! Eftersom jag i höstas deltog i utredningen rörande fullmäktigesystemet, ber jag att få säga några ord. De skäl, som av fångvårdsstyrelsen 1920 anfördes för fullmäktiges inrättande, voro i första rummet, »att styrelsen i sin verksamhet hade att handlägga ärenden av ganska omfattande ekonomisk betydelse och som i många fall påkallade riksdagens beslut, och att i verksamheten inginge bland annat en växande arbetsdrift för statens räkning jämväl av jordbrukande natur».

När nu fångvårdsstyrelsen i höstas hade att yttra sig om sina erfarenheter rörande fullmäktigesystemet, var det ganska anmärkningsvärt, att styrelsen inte alls pekade på de ekonomiska frågorna. Dessa omnämndes inte alls av fångvårdsstyrelsen, då den angav sina skäl för bibehållande av fångvårdsfullmäktige. Om man går igenom förteckningen över ärenden, som fångvårdsfullmäktige hava handlagt, finner man, att dessa till alldeles övervägande del utgjorts av ärenden, som röra granskning av författningsförslag och uppgörande av förslag till stater.

Nu ha vi, då vi granskat detta, inte riktigt kunnat ansluta oss till den uppfattning, som fångvårdsstyrelsen i detta hänseende har. Vi hava nämligen ansett, att då ett ämbetsverk har att avgiva yttrande till Kungl. Maj:t över författningsförslag eller rörande sin utgiftsstat, så bör ämbetsverket avgiva detta sitt yttrande helt och hållet utan att hämta råd ifrån eller låta sig influeras av lekmän. Det är ju ändå verkets egen uppfattning, med hänsyn till dess speciella arbetsuppgift, som bör komma fram, och verket bör lägga fram de erfarenheter, det själv samlat inom sitt verksamhetsområde.

Vad emellertid fångvårdsstyrelsen närmast framhållit som ett motiv för bibehållande av fångvårdsfullmäktige har varit, att den, som den säger, känner sig stå i en ständig försvarsställning gentemot allmänheten på grund därav, att en del fångar, som kommit ut och inte känt sig riktigt väl till rätta i fängelserna, sprida en del vilseledande uppgifter om förhållandena i dessa.

Vi ha inte kunnat undgå att fästa oss vid detta uttryck. Det är väl ändå så, att fångvården utgör ett medel för samhället att skydda sig och försvara sig gentemot brottslingar, och vi ha därför haft svårt att begripa, att fångvårdsstyrelsen själv kunnat känna sig stå i någon försvarsställning gentemot allmänheten. Det låter ju nära på, som om man ville identifiera brottslingarna med allmänheten, men det är väl ändå att driva saken litet för långt. Som en ringa del av den stora allmänheten får jag säga, att jag tror, att man i regel har en mycket god tanke om vår svenska fångvård. Man har den uppfattningen, att den står mycket högt, liksom också att fångvårdsstyrelsen sköter sitt grannliga uppdrag på ett utomordentligt skickligt och humant sätt. Nu kan det naturligtvis inte undvikas, att en och annan fånge inte finner sig riktigt väl till rätta i fängelset, inte trivs riktigt bra där. Det ligger nära på i sakens natur, att så skall bli fallet. Jag är den förste att erkänna, att fångvården bör vara human och mänsklig, men man kan väl å andra sidan inte tänka sig, att fängelserna skola göras till alltför trivsamma och alltigenom angenäma inrättningar.

Nu har som ett skäl för fångvårdsfullmäktiges bibehållande anförts, att de fungerat under så kort tid, nämligen endast fyra år. De ha sammanträtt i medeltal 9 gånger om året, och antalet ärenden, som av dem handlagts, har uppgått till omkring 13 per år.

Man föreslår nu, att fångvårdsfullmäktige skola bibehållas, men att arvodet skall sättas ned med icke mindre än 75 %, d. v. s. från 2,000 till 500 kronor per år och person. Det är ju en ganska kraftig reduktion, som ter sig ännu mer kraftig, om man betänker, att det är ifrågasatt, att fångvårdsfullmäktige skola få en i viss mån ny funktion såsom ledamöter av den nämnd, varom talats här i dag. I fråga om denna nämnd vill jag säga, att det förvånar mig,

att fängvårdsstyrelsen, då den i höstas hade att yttra sig om fullmäktigesystemet, inte med ett ord omnämnde, att en sådan nämnd var ifrågasatt eller att man där hade för avsikt att placera fängvårdsfullmäktige. Fängvårdsstyrelsen avgav sitt yttrande i september eller i början på oktober månad, och man borde då ha kunnat ange detta.

Nu vill jag i likhet med herr Hallin ifrågasätta, om det inte i detta fall vore mycket lämpligare att draga in fängvårdsfullmäktige såsom sådana men i den nyinrättade nämnden placera de aktade och kunnige män, som under några år varit fängvårdsfullmäktige. Detta kan man mycket väl göra, utan att låta dem bibehålla sin gamla funktion.

När man tar del av denna fråga, får man det intrycket, att fängvårdsfullmäktige knappast utgöra någon inrättning, som riktigt har framtiden för sig. Det förefaller ändå, när man tänker på denna kraftiga arvodesnedsättning, som om man stod i begrepp att sätta fängvårdsfullmäktige på inknappning — man kunde nästan säga på vatten och bröd. För egen del är jag mera böjd för att släppa dem med detsamma.

Herr Petré: Herr vice talman! Den av mig beträffande denna punkt väckta motionen, vilken utskottet avstyrkt, gick ut på, att det skulle utgå ett särskilt arvode, beräknat till 180 kronor per år, för tjänstgöring å de sinnessjukavdelningar inom fängvården, som ha till uppgift att bereda vård icke endast åt straffrifyklarade utan även åt sinnessjuka straffångar. Jag har motiverat denna motion på följande sätt:

»Enligt det för statens hospital och asyler gällande avlöningsreglementet utgår för tjänstgöring å s. k. fast avdelning ett särskilt arvode, beräknat efter 180 kronor för år. Något motsvarande arvode utgår däremot icke till den inom fängvårdens sinnessjukavdelningar tjänstgörande personalen. I varje fall hava vissa av dessa avdelningar dock ungefär samma slags patienter som de s. k. fasta avdelningarna inom den offentliga sinnessjukvården.

Dessa avdelningar, även benämnda säkerhetspaviljonger, vilka äro två till antalet och belägna, den ena vid Västerviks hospital, den andra vid Sätters hospital, äro avsedda för särskilt farliga sinnessjuka. Alla här vårdade äro icke i formell mening kriminalpatienter, men bland dem finnas synnerligen farliga både sådana, som blivit för begånget brott otillräkneligförklarade, och sinnessjuka straffångar, vilka den offentliga sinnessjukvården vid strafftidens slut måste omhändertaga.»

När frågan om anordnande av sinnessjukavdelningar i fängvården var före i riksdagen, uppdrog departementschefen den gränslinjen emellan dessa avdelningars uppgift och den offentliga sinnessjukvårdens uppgift i fråga om straffångar, att å fängvårdens sinnessjukavdelningar skulle de sinnessjuka straffångarna vårdas endast så länge det ännu vore hopp om deras tillfrisknande, men att de, sedan det blivit klart, att sjukdomen vore obotlig, skulle överflyttas till den offentliga sinnessjukvården. Emellertid har det i praktiken inte alls gestaltat sig så, utan på grund av den stora platsbristen inom den offentliga sinnessjukvården ha de sinnessjuka straffångarna praktiskt taget alltid måst vårdas inom fängvårdens sinnessjukavdelningar till strafftidens utgång, vilket bl. a. innebär, att livstidsfångar, som blivit sinnessjuka, ständigt måste vårdas där. På Långholmen har man t. ex. under en lång tid haft inte mindre än fyra livstidsfångar på sinnessjukavdelningen, och vi ha där haft många sinnessjuka straffångar, tillhörande de farligas kategori, alltså sådana, vilka, därest de, som meningen vore, blivit överflyttade till den offentliga sinnessjukvården, skulle varit vårdade på säkerhetspaviljong.

Nu är det att märka, att vaktkonstapel inom fängvården och sjukvårdare i sinnessjukvården stå i samma löneklass. Det synes mig inte vara någon rättvisa

*Om
indragning av
fängvårds-
fullmäktige.
(Forts.)*

Om
indragning av
fångvårds-
fullmäktige.
(Forts.)

däri, att, när det har ansetts, att man inom sinnessjukvården skulle lämna särskilt tilläggsarvode till dem, som ha den svåra uppgiften att sköta dessa farliga sinnessjuka, inte samma förmån skall komma till godo de i sinnessjukvård utbildade vaktkonstaplarna, som inom fångvårdens sinnessjukavdelningar ha att sköta alldeles samma slag av sinnessjuka. Jag skulle t. o. m. vilja göra gällande, att det egentligen är mycket mer berättigat, att detta extra tilläggsarvode utgår till personalen vid fångvårdens sinnessjukavdelningar, därför att tjänstgöringen å dessa är mycket mer prövande än tjänstgöringen på säkerhetspaviljongerna, enär vid fångvårdens sinnessjukavdelningar resurserna äro vida mindre.

Det kan alltså inte råda något tvivel om att mitt förslag innebär rättvisa, och när utskottet framhåller, att utskottet icke kunnat tillstyrka det med hänsyn till dess konsekvenser, får jag bara peka på, att inom sinnessjukvården är denna anordning genomförd, och den har inte där visat sig ha några farliga konsekvenser. Det skälet är alltså efter mitt förmenande intet skäl.

Enligt min mening måste denna fråga återkomma, ty det är orättvist, som det nu är. Rättvisan kräver, att den personal, jag här åsyftar, får samma tilläggsarvode som personalen vid säkerhetspaviljongerna inom den offentliga sinnessjukvården. Men som frågan nu ligger skall jag i alla fall inte vid detta tillfälle göra något yrkande på denna punkt, utan jag skall för min del även yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill till slut endast säga ett par ord med anledning av de yttranden, som här förekommit med yrkande på avskaffande av fångvårdsfullmäktige. Till den siste talaren vill jag säga, att vad fångvårdsstyrelsen framhållit var inte, att den behövde intaga försvarsställning gentemot straffångarna, utan att den behövde intaga försvarsställning gentemot allmänna opinionen, samt att därvidlag kunde den ha stort gagn av att ha ett par betrodda män såsom fullmäktige. Herr Hallin erkände ju också detta och sade, att han var övertygad om, att fångvårdsfullmäktige gjort mycket stor nytta. När de nu varit i verksamhet så kort tid, och när man gjort den erfarenheten, att i allt fall deras arbetsbörda inte varit så stor som beräknats, utan man kunnat sätta ned arvodet avsevärt — det har satts ned från 2,000 kronor till 500 kronor — synes det mig, som om även de, vilka nu närmast äro benägna att helt och hållet ställa fullmäktigeinstitutionen på avskrivning, dock skulle kunna vila litet på hanen och ännu någon tid avvakta de erfarenheter man kan få. Det synes mig dock, som om man emot fångvårdsstyrelsens bestämda uttalande, att det skulle vara till verklig skada för styrelsen och dess förvaltning, om fångvårdsfullmäktige avskaffades, inte borde helt avskaffa dem, och det synes mig, som om man med gott samvete också kunde vara med om, att denna institution får fortfara, när det sker med en så ringa kostnad för statsverket som 1,000 kronor om året.

Härmed ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Vennersten m. fl. vid punkten afgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hallin begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om
indragning av
fängvårds-
fullmäktige.
(Forts.)

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Vennersten m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Wallen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 58;

Nej — 58.

På grund härav nedlade herr förste vice talmannen i kammarens därtill avsedda rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, varefter på anmodan av herr förste vice talmannen herr *von Stockenström* ur rösturnan upptog den ena av röstsedlarna, och befanns denna vara ja-sedeln.

Punkten 21.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkterna 23—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31—35.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkten 37.

Utskottets hemställan bifölls.

Om minskning av riksdagemännens arvoden.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om minskning av riksdagsmännens arvoden.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 177 i första kammaren av herr *Andersson, Karl*, och nr 264 i andra kammaren av herr *Anderson* i Linköping m. fl., i vilka motioner hemställts,

a) i motionen I: 177, att utskottet måtte föreslå riksdagen att såsom vilande antaga följande ändrade lydelse av § 12 riksdagsordningen:

Ledamot av —————
 25 riksdaler, vilket dagtraktamente dock ej må överstiga sammanlagt 3,500 riksdaler —————
 Ledamot av —————
 18 riksdaler ————— sammanlagt 2,520 riksdaler ————— befallningshavande.

b) i motionen II: 264, att riksdagen ville för sin del till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen:

§ 12.

Ledamot av första kammaren, som icke är bosatt å ort där riksdag hålles, åtnjuter av statsmedel ersättning för resekostnad till och från riksdagen samt arvode av fyratusen riksdaler för varje lagtima riksdag; dock att, när antingen Konungen upplöser riksdag, innan den varit fyra månader tillsammans, eller ledamot av kammaren eljest avgår från sin befattning under riksdagen, innan så lång tid av dess sammanträde förflutit, eller riksdagen sammanträder i följd därav att Konungen, med upplösande av riksdag, förordnat om nya val, så ock under urtima riksdag, kammarens ledamot undfår, jämte resekostnadsersättning, i dagtraktamente 28 riksdaler, vilket dock ej må överstiga sammanlagt fyratusen riksdaler.

Ledamot av kammaren, som är bosatt å ort där riksdag hålles, undfår arvode av tretusen riksdaler för varje lagtima riksdag eller — i de ovan angivna fall då dagtraktamente utgår — dagtraktamente av 20 riksdaler, dock högst tretusen riksdaler för varje riksdag.

Den ledamot —————
 ————— dagtraktamente.
 Vill ledamot —————
 ————— befallningshavande.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

- 1) att motionen I: 177 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 2) att motionen II: 264 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits av, utom andra,

- 1) herr *Leander*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

- a) att motionen I: 177 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda,
- b) att riksdagen ville bifalla motionen II: 264;

2) herrar *Per Andersson* och *K. A. Westman*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

- a) att riksdagen ville bifalla motionen I: 177,

- b) att motionen II: 264 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Leander**: Herr talman! Enligt vad tidningarna berättat är det ifrågasatt att minska riksdagsmännens arvoden både i Danmark och Norge.

Men där är det regeringarna, som väckt förslag i ärendet. Den som önskar, att vår nuvarande regering måtte sitta kvar så länge som möjligt, har ingen lust att uppmana henne att följa det exempel, som grannländernas regeringar givit. Förutom all annan fientlighet, som regeringen beskylls för, skulle det då kunna heta, att den blivit fientlig även mot riksdagen. Nu är för vårt vidkommande frågan om riksdagsarvodets sänkning åter framförd motionsvis. Man säger, att det endast ligger politik till grund för dessa upprepade framställningar. Ja, vad annat än politik syssla vi med i detta hus? Och även om motionärerna haft vissa beräkningar, varom jag absolut ingenting vet, äro de icke de enda, om vilka detta kan sägas. Frågan är nu i allt fall väckt, och man måste taga ställning till den. För min del kan jag icke tycka annat, än att det finnes fog för att arvodet i någon mån sänkes.

År 1917 yttrade konstitutionsutskottet i sitt tillstyrkande utlåtande angående den då med anledning av en väckt motion beslutade arvodeshöjningen till 20 kronor per dag, att höjningen därmed kunde anses hava gjorts så pass stor, att nya ändringar i bestämmelserna icke under närmaste tid behövde ifrågasättas. Icke desto mindre återkom frågan redan 1920, då för vidare grundlagsenlig behandling beslut fattades om arvodets höjning till nu utgående belopp. Att höjningen då var berättigad, skall ingalunda förnekas. Dyrtiden hade ju då nått sin höjdpunkt. Motionärerna 1920 framhålla ju också, att det hade varit mest lämpligt att giva höjningen formen av ett dyrtidstillägg, varigenom den hade kunnat anpassa sig efter prislägets skiftningar. En dylik anordning kunde dock icke ske på grund av konstitutionella skäl. Att höjningen dock borde betraktas åtminstone i viss mån som ett dyrtidstillägg, har man ytterligare belägg för i det år 1921 framförda förslaget, att bestämmelserna om riksdagsarvodet skulle införas i vanlig lag, på det att det lättare skulle kunna ändras efter sig företeende förhållanden. Av konstitutionella skäl ansågs ej heller detta förslag böra bifallas.

Utskottet har, såsom synes, från socialstyrelsen införskaffat en utredning jämte åtföljande statistik och stöder sitt avslagsyrkande förnämligast på denna. Statistiken visar dock, att dyrtidstilläggen och därmed tjänstemännens avlöningar sjunkit ganska avsevärt sedan 1921. Man har sökt att likställa riksdagsmännen med vissa tjänstemannakategorier, t. ex. med lektorerna vid läroverken. Jag hoppas, att herrar lektorer icke måtte känna sig kränkta genom denna jämförelse. Den gäller naturligtvis icke kunskap och insikter, ty i detta hänseende äro vi många här i riksdagen, som icke tillnärmelsevis kunna likställas med så lärda män. Icke heller kan det bli fråga om en jämförelse med hänsyn till social ställning. Riksdagsmännen representera ju skilda stånd och klasser, och de kunna därför svårligen jämföras med någon tjänstemannakår utom möjligen i fråga om avlöningen. Även här blir jämförelsen med lektorerna synnerligen haltande, men om man i allt fall fasthåller den, visar statistiken, att en lektor efter 1921 fått sin avlöning reducerad med icke mindre än 2,831 kronor, under det vi riksdagsmän ha vårt arvode ograverat.

Utskottet talar mycket om den allmänna inkomstnivåns utveckling och framhåller under hänvisning till den införskaffade statistiken, att om också levnadskostnaderna betydligt ha sjunkit efter 1921, är riksdagsarvodet dock icke för högt. Ja, med statistik kan man som bekant bevisa nära nog allting. Frågar man emellertid lantbrukarna, om de nu få tre gånger så mycket för sin spannmål och sina övriga produkter som på 1860-talet, svara de bestämt nej. I den delen ha också stöd av de upplysningar, som lämnas av den införskaffade statistiken, av vilken det framgår, att partipriserna icke ens fördubblats sedan den tiden.

Det förtjänar påpekas, att kommittéarbete i allmänhet ersättes med endast 18 kronor per dag. Innevarande riksdag har även nedskrivit arvoden för de

Om minskning av riksdagsmännens arvoden.
(Forts.)

Om minskning av riksdagsmännens arvoden.
(Forts.)

fullmäktige, som skola bibehållas, för fångvårdsfullmäktige helt nyligen med icke mindre än 75 procent. Men det är ett annat förhållande, som påkallar ett allvarligt beaktande. I och utom riksdagen klagas det över att våra produktionskostnader äro för höga och påyrkas en sänkning av dessa, för att vi skola kunna hålla oss uppe i konkurrensen. De, mot vilka kravet på löne-minskning riktas, kunna med skäl fråga: hur är det med riksdagsmännen själva? Varför börja de icke att pruta på sina egna arvoden? Vi få, kunna de säga och göra det också, åtminstone svettas för våra slantar, men riksdagsmännen ha sina 32 kronor om dagen, antingen de göra någonting eller ej, antingen de sitta i riksdagen eller äro borta därifrån. Folk har mycket väl reda på att vi uppbära vårt arvode även under de dagar, då vi icke deltaga i arbetet. Detta kapitel skall jag ej vidare inlåta mig på, oaktat åtskilligt nog kunde sägas därom. Emellertid skall man fåfängt söka förneka, att en sänkning av arvoden skulle hava en ganska betydande psykologisk effekt.

Man påstår, att med en sänkning av arvodet skulle svårighet möta att erhålla för riksdagsmannakallet lämpliga kandidater. Utskottet antyder detta genom att citera, vad det tidigare yttrat om den verkliga förtjänsten och det levande intresset för samhällets angelägenheter. Jag undrar verkligen, om den, som hyser ett dylikt intresse, i främsta rummet tänker på pengarna eller om detta intresse är beroende av huruvida han får 500 kronor mer eller mindre i arvode. Och den där fruktan, att det skulle bli brist på kandidater, är bestämt överflödig. Alltid kommer härvidlag tillgången på arbetskrafter att vara större än efterfrågan, alltid vilja flera in än det finnes rum för i härbärgtet.

När helst frågan om minskning av arvodet bringas å bane, talas det om sådana representanter, som ingenting annat ha att existera på än sitt riksdagsarvode. Ja, finns det någon sådan, är det verkligen synd om honom. Det är alltid synd om de fattiga. Men jag undrar, om det finns någon i riksdagen, rörande vilken detta är förhållandet. För medlemmarnas av denna kammare vidkommande är det på grund av valbarhetsbestämmelserna uteslutet, och jag tror, att det skall bli svårt att i medkammaren upptäcka någon, som för sin existens är hänvisad enbart till sitt riksdagsarvode. För övrigt bör man ju icke lagstifta för rena undantagsfall.

Nu har herr Anderson i Linköping hemställt, att arvodet skulle sättas till 4,000 kr. för lagtima riksdag och att det skulle göras fixt. Han motiverar detta med följande ord: »Om arvodet fixeras till en viss summa för varje lagtima riksdag, utgående oavsett om riksdagen slutar något tidigare eller senare, kan detta bliva en sporre till mera intensivt arbete och motverka onödig förlängning av riksdagsarbetet.» Skulle emellertid på grund av riksdagsupp-lösning eller av annan anledning dagtraktamente böra utgå, vill han sätta detta till 28 kronor per dag och föreslår en motsvarande minskning i arvode och dagtraktamente för stockholmarna. Han ifrågasätter alltså icke någon särdeles stor sänkning av arvodet.

Nu vet jag, att det är fåfängt att kämpa för denna sak. Det har sagts, att om någon vill föreslå en höjning av arvodet, har han utsikt att få flera med sig än den, som vill verka för en sänkning, och kanske är detta riktigt. Herr Julin antydde häromdagen något i den vägen, när han liknade oss riksdagsmän vid vissa djur. Men även om det nu icke finnes några synnerligen stora utsikter till framgång, skall detta ändå inte hindra mig från att i överensstämmelse med min reservation yrka bifall till herr Andersons i Linköping motion. Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan i punkt 1) men i punkt 2) avslag å utskottets hemställan och bifall till motionen nr 264 i andra kammaren.

Herr von Geijer: Herr talman! Den ärade reservant, som nyss hade ordet, anförde, om jag fattade honom rätt, huvudsakligen två synpunkter till stöd för sitt yrkande. När arvodet 1921 bestämdes till det nu utgående beloppet, skulle en del därav hava betraktats såsom ett dyrtidstillägg. Vidare åberopade han vissa, som han själv betecknade dem, psykologiska moment och framhöll, att det skulle göra ett förmånligt intryck, därest riksdagen, som gång på gång har beskurit tjänstemännens löner, på eget initiativ nedsatte arvodet för sina ledamöter. Sedermera kom den ärade talaren något in på den statistik, som utskottet låtit utarbета; till denna skall jag senare återvända. Jag skall emellertid först upptaga det senare av de båda nyssnämnda argumenten. Jag medgiver villigt och gärna, att det är en grannliga sak att bestämma ett arvode åt sig själv, som andra skola betala. Men denna omständighet, herr talman, kan icke hindra mig att för min del därvidlag också taga hänsyn till vad som är skäligt, och jag förmenar, att den av utskottet från socialstyrelsen införskaffade utredningen verkligen visar, att de nu till riksdagsmännen utgående arvoden i jämförelse med till andra löntagare utgående belopp måste betecknas såsom skäliga.

Om minskning av riksdagsmännens arvoden.
(Forts.)

När det gäller att avgöra, vad som ligger i begreppet »skäligt», måste man givetvis gå tillbaka till själva grunden för riksdagsmännens arvode och sedan jämföra detta med de löner, som utbetalas till olika tjänstemannagrupper. Utskottet har ur äldre riksdagshandlingar sökt utläsa, vad som låg bakom 1866 års riksdagsordnings stadgande om arvode till ledamöterna i andra kammaren. I själva motiven till riksdagsordningen finnes ingenting angivet om denna sak, men i konstitutionsutskottets utlåtande år 1868 med anledning av ett förslag om sänkning av arvodet har en förklaring lämnats. Denna kan icke betecknas som autentisk i legal bemärkelse, men då den givits av personer, vilka till största delen suttit i riksdagen, då 1866 års riksdagsordning kom till, kan man med visst fog beteckna det som ett skäligt autentiskt utlåtande, så mycket mer som konstitutionsutskottets förslag gick igenom i riksdagen. Det återfinnes på sid. 2 i nu föreliggande utlåtande. Jag skall icke upptaga tiden med att återgiva citatet men hänvisar till den punkt i betänkandet, som kommer omedelbart efter och i vilken det heter: »Arvodesbeloppet får alltså betraktas som ett uttryck för ett avvägande mot varandra av å ena sidan samhällets intresse att kunna ta i anspråk den verkliga förtjänsten, varhelst den förefinnes, och av å andra sidan de utgiftsbehov, som avsedd social standard vid ifrågavarande tidpunkt betingade.» Nu kan jag kanske, herr talman, göra den lilla erinringen, att när arvodesbestämmelsen 1866 tillkom, betingade dock 800-kronorscensusstrecket i andra kammaren en viss social standard. Den effektiva ekonomiska standarden, som innehades av riksdagsmannen, var ju därför något större än nu, då som bekant genom de betydande rösträttsreformerna inträde i riksdagen medgivits stora samhällsklasser, vilkas standard faller nedanför det gamla strecket.

Man har sålunda här en utgångspunkt. Det gäller då att undersöka, huruvida det 1927 utgående arvodet motsvarar de utgiftsbehov, som avsedd social standard för närvarande betingar. Det är för att få ett svar på denna fråga, som utskottet anmodat socialstyrelsen om att verkställa en utredning. Herr Leander yttrade, att man med statistik kan bevisa snart sagt vad som helst. De ligger ju en viss sanning i detta, men jag vågar påstå, att man sällan möter en statistik, som är så övertygande och så uttömmande som den här föreliggande. Jag skall icke här upprepa allt, som i utredningen säges, utan vill endast understryka, att man måste skilja på två begrepp, nämligen »oförändrad ekonomisk standard» och »oförändrad social standard». Då man talar om »ekonomisk standard», tager man endast hänsyn till förändringen av pen-

Om minskning av riksdagsmännens arvoden.
(Forts.)

ningens köpkraft, och därvidlag visar onekligen statistiken, som den föregående talaren framhöll, att partipriserna ej undergått en så hög stegring som den, vilken ägt rum på andra områden. Det framgår av utredningen, att en större stegringsprocent av levnadskostnaderna vid oförändrad levnadsstandard än 100—150 icke kan förutsättas, vilket innebär, att köpkraftens index tal får sättas till 200—250. Detta resultat innebär ju ett visst medgivande åt motionärerna, men sedan kommer häremot en annan synpunkt, som väl i detta sammanhang måste vara avgörande. Det heter i socialstyrelsens utredning: »Endast när fråga är om kortvariga tidsperioder utan starkare rubbningar inom samhället torde det kunna förväntas, att dessa bägge begrepp skola sammanfalla. Gäller det däremot att bedöma skäligheten av ett visst inkomstbelopp i våra dagar med hänsyn till vad som fastställdes för flera årtionden sedan, synes en jämförelse med den allmänna inkomstnivåns utveckling vara det enda rationella förfaringssättet.» Jag tror icke, att man kan bestrida riktigheten av denna sats. Den sociala standarden har stigit så oerhört, att det nästan är omöjligt att tänka sig, att en människa nu skulle kunna leva under sådana förhållanden, som man nöjde sig med för sextio år sedan. Det är sålunda nödvändigt att göra en jämförelse med den allmänna lönestegringen, om man skall kunna förnuftigt bedöma denna fråga. Om man då ser på sid. 16 i konstitutionsutskottets utlåtande, där index tal utvisande de olika lönernas stegring sedan 1866 återfinnas, visar det sig, att lönestandarden för kategorien grovarbetare vid Stockholms stads gatukontor, utmärkes med siffran 685, index talet för en stationskarl är 526, för en stationsskrivare 451, för en notarie i generalpoststyrelsen 382, för en lektor 330, för en provinsialläkare 336 — denna siffra är ju osäker — och för ett kammarråd 261. Jämför man dessa siffror med motsvarande för riksdagsmännen eller 320, kan man väl utan tvekan säga, att sistnämnda index tal, som betecknar riksdagsmännens sociala standard, icke överstiger vad som gäller för övriga grupper utan snarare tvärtom.

Herr Leander rörde sig med begreppet dyrtidstillägg. Det är sant, att det nuvarande arvodet fastställdes vid dyrtidens toppunkt och att därefter en betydlig sänkning av löntagarnas inkomster ägt rum. Herr Leander borde då emellertid hava jämfört arvodet med övriga gruppers inkomster vid den tiden. Medan index talet för riksdagsmännen var 320, var det 1921 för grovarbetare 986, för stationskarl 781, för stationsskrivare 636, för lektor 425 och för kammarråd 347. Beträffande sistnämnda kategori torde det för att undgå missförstånd vara nödvändigt att veta, att lönen inom kategorien 1866 var högre än det arvode, som nu tillkommer riksdagsmännen. Här föreligger alltså omständigheter som den ärade talaren förbisåg. Även om man medgäve, att det 1921 beslutade arvodet skulle kunna anses innefatta ett dyrtidstillägg, fingo dock riksdagsmännen icke full kompensation. Detta torde väl till full evidens bevisas av de siffror jag senast anförde, av vilka det ju framgår att det på annat håll förekom index tal, som närmade sig 1000.

Jag vågar alltså, herr talman, med bestämdhet påstå, att det arvode av 32 kronor, som nu utgår, icke rimligen kan betecknas såsom oskäligt. Med all skyldig respekt för de allmänna synpunkter, som framförts både i motionerna och nu i dag under debatten, har jag den bestämda övertygelsen, att efter den verkställda utredningen även ett mycket samvetsgrant sinne utan några betänkligheter kan instämma i konstitutionsutskottets förslag och i dess uttalande, att nu utgående belopp under förhandenvarande förhållanden måste betecknas såsom skäligt. Därest verkligen anmärkningar skulle göras i den riktning, som herr Leander antydde, förefaller det mig, som om man med den av konstitutionsutskottet införskaffade utredningen i handen utan minsta svårighet borde kunna tillbakavisa dem.

Herr talman! Under dessa förhållanden ber jag för min del att få yrka bifall till konstitutionsutskottets utlåtande.

Om minskning av riksdagsmännens arvoden.

(Forts.)

Herr Andersson, Karl: Herr talman, mina herrar! Den ärade representanten på blekingebänken har ju redan rätt ingående klarlagt de skäl, som varit bestämmande för hans reservationsvis framförda ståndpunkt. Jag kan ändå icke underlåta att framföra några egna synpunkter i frågan.

Då jag nu som motionär återigen besvärar kammaren med denna fråga, har jag gjort detta av tvenne skäl. Det ena av dessa skäl är, att jag anser all möjlig sparsamhet med statskassans medel böra iakttagas, och det andra skälet är, att vi böra visa med våra egna arvodesbelopp, att vi beakta den minskning i dyrtidstillägg, som statstjänstemän och med dem likställda under de senare åren fått vidkännas.

Från många håll framhålles med all rätt, att vi böra tillse att om möjligt minska statens utgifter. Enligt vad jag i min motion föreslagit skulle besparingen för statskassan i detta fall utgöra cirka 370.000 kronor per år. Detta belopp i utgiftsminskning är ju ej så obetydligt. I våra grannländer Danmark och Norge hava enligt tidningspressen genomförts besparingar i liknande fall. Sålunda har i Danmark det till riksdagsmännen utgående dyrtidstillägget å arvoden indragits, och i Norge har nu företagits en nedsättning av samma arvoden med 1,000 kronor — enligt ett beslut, som jag i dag sett refererat i tidningspressen. Vår nuvarande regering har helt kort efter tillträdet till sina statsrådsämbeten visat prov på dylika sparsamhetsprinciper, då den samma avsåg sig det högre dyrtidstillägg på statsrådslönerna, som förut utgått, och i stället emottager dyrtidstillägg enligt de grunder, som gälla för nyreglerade tjänster.

Konstitutionsutskottet, vars majoritet avstyrkt såväl min som den i andra kammaren av herr Ivar Anderson m. fl. väckta motionen, har såsom stöd för detta avslagsyrkande åberopat ett vid utlåtandet fogat yttrande av kungl. socialstyrelsen. Av detta yttrande framgår, att då man går så långt tillbaka i tiden som till år 1866 och jämför det då bestämda riksdagsmannaarvodet, 10 kronor, med nuvarande 32 kronor, samt sammanställer stegringen med *lönestegringen* inom olika yrkesgrupper under denna tidsperiod, finner man nu utgående riksdagsarvoden ej vara för höga. Av socialstyrelsens utredning framgår emellertid, att *partiprisindex* under samma tidsperiod ej stigit med mer än 50 procent. Detta förhållande anser jag vara värt att även uppmärksamma vid den nu föreliggande frågans avgörande. Det är ju dock så, att vårt svenska folk till en mycket stor del är producenter, vilkas inkomster ej stigit mera än vad partiprisindex utvisar och vilka sålunda ej kunnat åtnjuta samma stegrade inkomster som de, vilka omnämnas såsom löntagare i utskottets utlåtande. Det må därför icke väcka förundran, om yrkande framkommer på nedsättning av de under dyrtiden 1920 fastställda riksdagsmannaarvodena, vilka konstitutionsutskottet då ansåg i effektivt värde »något så när komma att motsvara det vid riksdagsordningens antagande stipulerade beloppet» — jag citerar ur konstitutionsutskottets utlåtande år 1920. Sedan 1920 har indextalet för levnadskostnader, som då var 265, nu nedgått till 170. Detta betyder en ej obetydlig minskning i lönehänsende för alla, vilkas löneförmåner utgå efter förenämnda indextal.

Jag anser, att, då dessa löntagare fått godtaga en så väsentlig minskning i sina löneförmåner och då övriga stora befolkningsgrupper i vårt land ej på långt när kunna anses få åtnjuta den höga levnadsstandard, som utskottet åberopar såsom skäl för nuvarande riksdagsmannaarvodens bibehållande, billighet

Om minskning av riksdagsmännens arvoden.
(Forts.)

och rättvisa kräva, att även riksdagsmännens arvoden nedsättas till de i min motion föreslagna beloppen.

Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av herrar Per Andersson och K. A. Westman, vilka yrkat bifall till min motion.

Herr Hansson, Gustav: Herr talman, mina herrar! Såväl motionären som herr Leander har talat om att all möjlig sparsamhet med statens medel bör iakttagas, och det är ju något, vari vi alla kunna instämma. Men frågan är, på vilka områden sparsamheten bör iakttagas. Motionären anser, att vi först böra inrikta denna sparsamhet på riksdagsmännens arvoden, men jag tror, att sparsamheten på detta område är i viss mån missriktad. Det kan ju hända, att för många av riksdagens ledamöter, som hava ganska stora inkomster vid sidan av riksdagsmannaarvodel, det senare framstår som något för högt tilltaget. Men för dem, som under riksdagstiden och även i många fall mellan riksdagarna icke hava någon annan inkomst än riksdagsmannaarvodel, är detta alls inte för mycket, det vågar jag påstå. De hava ju att under riksdagstiden uppehålla sig själva här i Stockholm och skola därjämte underhålla sin familj i hemorten, och jag tror, att när arvodel skall delas på sådant sätt, blir det inte några summor över att spara för framtiden. Riksdagsmannaarvodel bör enligt mitt förmenande vara så tilltaget, att det icke på något sätt hindrar någon samhällsklass i detta land att låta representera sig i riksdagen. Skulle riksdagsmannaarvodel sänkas, är jag säker på att det särskilt för det parti, jag tillhör, understundom skulle vara svårt att sända till riksdagen de personer, som väljarna vilja ha, som de anse för sin del vara de mest representativa.

Motionären anförde nyss en del siffror rörande motsvarande arvoden i Norge och Danmark, och han ville därmed visa, att i dessa länder reduceringar av arvodena vidtagits. Motionären nämnde dock endast de belopp, med vilka arvodena reducerats. Jag skall emellertid be att få upplysa, att efter den reducering, som i dagarna vidtagits i Norge, arvodel där ändock utgår med 6,000 kronor. Det är således ganska mycket högre än här i landet, och därutöver åtnjuta stortingsmännen en del andra förmåner, vartill vi här i Sverige icke ha motsvarighet. Även i Danmark har en minskning av arvodel vidtagits. Det utgick förut till den som var bosatt i Köpenhamn eller dess närhet med 5,600 kronor och till annan ledamot med 7,200 kronor. Jag kommer inte ihåg, hur stor reduceringen är, men jag kan dock säga, att arvodena i Danmark i fortsättningen bliva avsevärt högre än här i landet. Se vi sedan på en del andra länder, skola vi finna, att arvodena även där ligga avsevärt högre än här. I Förenta staterna har t. ex. årsarvodel varit 7,500 dollars, men efter vad jag såg i dag i en tidning har det för något år sedan höjts till 10,000 dollars. I England är årsarvodel 400 pund — detta utgör ju i svenskt mynt bortåt 7,500 kronor. De anförda exemplen visa tydligt, att vi i fråga om arvodena i vårt land icke på något sätt äro gynnade i jämförelse med andra länder. Vi stå snarare därvidlag på en lägre nivå.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid, herr talman, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av de därunder framkomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera av de båda punkterna av utskottets hemställan.

I fråga om punkten 1, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock att kammaren skulle till vilande

för vidare grundlagsenlig behandling antaga det förslag till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen, som förordats i den av herr Andersson, Karl, i ämnet väckta motionen, nr 177.

Om minskning av riksdagsmännens arvoden.

(Forts.)

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Karl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 15 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages till vilande för vidare grundlagsenlig behandling det förslag till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen, som förordats i den av herr Andersson, Karl, i ämnet väckta motionen, nr 177.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter gjordes i enlighet med de rörande punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle till vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det förslag till ändrad lydelse av § 12 riksdagsordningen, som förordats i den av herr Anderson i Linköping m. fl. i andra kammaren väckta motionen nr 264; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckta motioner dels om lagrådets avskaffande dels ock om ändring i lagrådets organisation.

Om lagrådets avskaffande m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels två inom i första kammaren väckta motioner om lagrådets avskaffande, den ena, nr 8, av herr *Nothin* m. fl., den andra, nr 201, av herr *Lindhagen*, dels ock en inom andra kammaren av herr *Sävström* m. fl. väckt motion, nr 285, om ändring i lagrådets organisation för åstadkommande av snabbare handläggning av mål och ärenden i regeringsrätten.

I motionen I: 8 hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utarbetande och framläggande för 1928 års riksdag av de grundlagsändringar, som erfordrades för avskaffande av lagrådsgranskningen utav lagförslag.

I motionen I: 201 hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändring i grundlagarna i syfte av lagrådets avskaffande, eller, om detta ej bifölles, i ändamål att begränsa de lagförslag, som enligt nu gällande bestämmelser skulle remitteras till lagrådet.

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

- 1) att motionen I: 8 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 2) att motionen I: 201 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 3) att riksdagen i anledning av motionen II: 285 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning, huruvida genom ändring i regeringsformens bestämmelse om ett regeringsråds permanenta deltagande i laggranskningen samt andra därmed sammanhängande åtgärder så betydande fördelar stode att vinna i form av en snabbare handläggning av mål och ärenden i regeringsrätten, att därav uppvägdes de betänkligheter, som kunde anföras mot försvagandet av lagrådets sammansättning, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herr *Engberg*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen i anledning av motionerna I: 8 och I: 201 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utarbetande och framläggande för 1928 års riksdag av de grundlagsändringar, som erfordrades för avskaffande av lagrådsgranskningen utav lagförslag;

2) att motionen II: 285 måtte få anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt;

2:o) av herr *David Bergström* med avseende å punkt 3) i utskottets hemställan;

3:o) av herr *Thulin*, som inom utskottet yrkat, att konstitutionsutskottet måtte hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande av förslag till sådan ändring av regeringsformen, att den åt lagrådet uppdragna granskningen överflyttades till högsta domstolen.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande på det sätt, att först föredroges i ett sammanhang punkterna 1 och 2 samt därefter punkten 3 av utskottets hemställan.

Punkterna 1 och 2.

Herr *Nothin*: Herr talman! Den av mig m. fl. väckta motionen i detta ärende har i främsta rummet föranletts därav, att den nuvarande anordningen för laggranskningen har visat sig medföra vissa arbetstekniska svårigheter. Utskottet säger härom: »De olägenheter i sådant hänseende, vilka må hava förekommit, synas i varje fall hava av motionärerna betydligt överdrivits.» Jag förmodar, att här skulle stå »överskattats». Jag vill nu anföra ett par exempel, som visa, att olägenheter verkligen hava förekommit.

I motionen säges: »Understundom ha svårigheter yppat sig att bereda lagrådet sysselsättning; vid andra tillfällen har detsamma ej medhunnit att till önskad tid avsluta sitt granskningsarbete.» Såsom exempel på det fall, att svårighet yppat sig att bereda lagrådet arbete, vill jag erinra därom, att sedan jordstreckningskommissionens förslag i slutet av oktober 1920 avgivits, detsamma remitterades till lagrådet den 5 november samma år, innan ännu yttranden över förslaget hunnit inhämtas från vederbörande sakkunniga myndigheter och alltså innan Kungl. Maj:t kunnat intaga någon definitiv ståndpunkt till den föreliggande, synnerligen omfattande lagfrågan. Detta vållade avsevärda svå-

righeter med avseende på lagärendets behandling i fortsättningen, på vilka svårigheter jag emellertid icke nu har anledning att närmare ingå.

Med avseende å andra sidan å svårigheten för regeringen att hinna få fram alla de lagfrågor, som befinnas önskvärda, skall jag endast taga ett par exempel, som ännu äro i mycket färskt minne. Det ena hämtar jag från det svar, som justitieministern under gårdagen avgav på en i denna kammare framställd interpellation. Det gällde frågan om lagstiftning rörande försöksbrotten. Enligt ett tidningsreferat yttrade justitieministern ungefär följande: »Beträffande straff för försök till brott hade den förberedande behandlingen vid senaste årsskifte hunnit så långt, att statsrådet hoppades, att även denna fråga skulle kunna föreläggas detta års riksdag. Denna tanke visade sig emellertid icke kunna genomföras med hänsyn till de många andra förslag, vilka skulle undergå granskning i lagrådet.» Ett annat fall, där jag också förmodar, att det varit liknande svårigheter, har varit frågan om en s. k. arbetsfredslagstiftning, beträffande vilken regeringen meddelat, att den planlades till denna riksdag, men i vilken fråga förslag icke kunnat framläggas.

Man må ha vilken mening man vill beträffande den ena eller den andra lagfrågan, men alla böra vara ense därom, att de frågor, som en regering önskar förelägga riksdagen, också böra kunna komma fram till riksdagen inom den tid, regeringen anser vara lämplig. Jag vet, att här finnas många, som tala om det rådande lagstiftningsraseriet, men jag tror, att det väl ändå icke finnes någon, som vill sätta upp konstlade dammar emot framläggande av lagförslag.

Konstitutionsutskottet har nu om ej direkt föreslagit en utväg, så dock i sin motivering anvisat en viss linje, som bör övervägas om det gäller att öka lagrådets arbetskapacitet. Jag hänvisar i denna del till sid. 7 i utskottets betänkande, där det heter: »En annan sak är, att det kan tänkas vara lämpligt att vidtaga vissa ändringar beträffande laggranskningens organisation.» Härpå redogör utskottet för ett uppslag, som framkommit i högsta domstolen. Detta uppslag sammanfaller i sak synnerligen nära med den linje, som var under övervägande inom justitiedepartementet för ungefär ett år sedan och beträffande vilken högsta domstolens yttrande infordrades. Det inom justitiedepartementet då utarbetade förslaget innebar, att man skulle flytta tillbaka laggranskningen till högsta domstolen och att granskningen där skulle utföras av tre justitieråd samt att man vid mera pressande tillfällen skulle kunna dubblera eller tredubbla lagrådet. Den linje, till vilken utskottet hänvisar, innebär, att laggranskningen visserligen skulle utföras av ett fristående lagråd om tre justitieråd, men att man vid brådskande tillfällen skulle kunna anordna ytterligare ett lagråd, likaledes bestående av tre ledamöter av högsta domstolen. Anledningen till att denna linje icke har upptagits i motionen är att söka däri, att konstitutionsutskottet och motionärerna hava läst högsta domstolens yttrande över förslaget något olika. Utskottet förklarar, att tjugu justitieråd föreslå, om ock med stor tvekan, denna linje. När man granskar högsta domstolens yttrande, finner man, att det är nio justitieråd, som direkt avstyrka den ifrågasatt linjen, och fjorton eller femton justitieråd, som anse, att linjen kan övervägas, ehuru de nog ej göra den till sin. Flertalet yttrar nämligen: »Med hänsyn till vad nu sagts kan det rent av synas tvivelaktigt, om den skisserade anordningen med en tillfällig lagavdelning skall visa sig möjlig att i praktiken genomföra och om verkligen de fördelar för lagstiftningen, som därmed kunde vinnas, överväga de allvarliga olägenheter för lagskipningen, med vilka den är förenad.» Jag har icke nu anledning att gå närmare in på utskottets tolkning av högsta domstolens yttrande, ty när utskottet pekar på framkomligheten eller möjligheten av denna linje, vilken så nära sammanfaller med det förslag, som sistlidet är utarbetades inom justitiedepartementet, vill jag icke för min del lägga några svårigheter i vägen för att man försöker komma fram på denna

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

linje. Jag vill därför icke för det närvarande framställa något yrkande i detta ärende. Om riksdagen beslutar avlåta en skrivelse i enlighet med konstitutionsutskottets hemställan och således med anhållan, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning, huruvida genom ändring i regeringsformens bestämmelse om ett regeringsråds permanenta deltagande i laggranskningen samt andra därmed sammanhängande åtgärder så betydande fördelar stå att vinna etc. — så förutsätter jag emellertid, att jämväl den linje, jag här berört, kommer under bedömande vid utredningen och att framkomligheten av densamma kommer att närmare prövas.

Herr Thulin: Herr talman, mina herrar! Vid de upprepade föregående tillfällen, då den föreliggande frågan varit uppe till behandling i riksdagen, har jag företrätt den ståndpunkten, att laggranskningen borde återinflyttas i högsta domstolen. Denna linje har emellertid icke beträffs av motionärerna i frågan vid årets riksdag. Då jag anser, att den linje, som jag tidigare gått in för, är den framkomligaste och riktigaste, har jag icke heller kunnat inom konstitutionsutskottet stödja den av herr Nothin m. fl. väckta motionen. Vad som anförts i högsta domstolens av utskottet citerade utlåtande innebär visserligen ett avstyrkande av den anordning, som jag tidigare och även inom utskottet innevarande år gjort mig till talesman för. Men det avstyrkande, som högsta domstolens majoritet har framfört, har erhållit en formulering, som synes mig giva vid handen, att högsta domstolens majoritet icke ställer sig absolut avvisande till en anordning, som i realiteten skulle innebära laggranskningens återinflyttande i högsta domstolen. Jag håller före, att en sådan lösning av den omstridda laggranskningsfrågan i det långa loppet skulle komma att utfalla på det sätt, som jag hela tiden har tänkt mig.

I det läge, i vilket frågan innevarande år kommit, är det ju svårt, om icke omöjligt, och i varje fall lönlöst att framställa något yrkande i den riktning, jag här antytt, och därför har jag, herr talman, för närvarande icke något yrkande att framställa.

Herr von Geijer: Herr talman! Frågan har givetvis kommit i ett i någon mån förändrat läge därigenom, att något yrkande icke framställts vare sig från motionärernas eller reservanternas sida. Det skulle då egentligen icke vara mycket att yttra i denna sak annat än i anledning av ett uttalande i herr Nothins anförande, där han framhöll, att utskottet enligt hans mening skulle hava pekat på en utväg till frågans lösning, som vore lämplig att taga under övervägande. Härtill vill jag då först och främst säga, att utskottet visserligen i sitt utlåtande har omnämnt denna utväg, vilken av högsta domstolens ledamöter, ehuru, såsom utskottet säger, med stor tvekan, förordats, men utskottet har givetvis, då intet förslag i denna riktning förelåg, saknat varje formell möjlighet att taga denna utväg under övervägande, och utskottet har givetvis än mindre kunnat taga position till frågan. Utskottet har för sin del intagit den ståndpunkten, att därest omständigheterna betingade en förändring — vilket, det upprepar jag här, utskottet ej anser vara styrkt — icke med avseende å lagrådets permanenta granskning och fristående ställning, men beträffande dess arbetssätt i övrigt, så förväntar utskottet, att Kungl. Maj:t skall taga initiativet till en dylik förändring. Jag anser mig därför vara förhindrad att i detta sammanhang göra något uttalande i den ena eller andra riktningen rörande lämpligheten av någon viss linje.

Då såsom nämnts intet yrkande här blivit framställt, torde kanske något vidare yttrande från min sida icke erfordras. Jag skall emellertid gå motionären till mötes därutinnan, att uttrycket »överdrivits» i utskottets utlåtande gärna må ersättas med »överskattats». Jag hade visserligen en del saker,

som jag skulle kunnat anföra i detta hänseende, men då motionären varit så pass sparsam, när det gällt att meddela exempel, anser jag mig icke i detta sammanhang, och såsom frågan nu ligger till, behöva ingå på ett bemötande i denna del av vad han anförde.

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag har ju i gångna tider först såsom reservant inom lagutskottet, när det gällde bland annat frågan om remedia juris beträffande rättegångsordningen, och sedermera såsom motionär framställt åtskilliga yrkanden i avseende å lagrådet och dess ställning i vår offentliga rätt. Efter det utlåtande, som nu föreligger, och den resignation, som utmärker de övriga motionärerna, vilka för övrigt enligt min uppfattning icke hava framfört de huvudsakliga synpunkterna i frågan, är nog, herr talman, mitt lilla arbete i denna fråga med denna riksdag avslutat.

Jag vill emellertid nu för sista gången framhålla, att lagrådet enligt min uppfattning bör avskaffas av fyra skäl:

1) därför att det minskar arbetskrafterna i högsta domstolen och regeringsrätten, som väl behöva dem och som ständigt plågas av hotet av balanser;

2) därför att det medför extra kostnader, och i denna tid, då Geddesyxan söker upp alla möjliga ämbetsverk, där arbetspersonalen kan indragas eller minskas, finns enligt min uppfattning här ett fält, som ligger alldeles upplagt för ett avskaffande ur besparingssynpunkt;

3) därför att lagrådet är till hinder för brådskande lagförslags framläggande, varpå en mängd exempel enligt upprepad erfarenhet föreligger, icke minst i fråga om den sociala lagstiftningen, som ju är mera brådskande än den övriga lagstiftningen; och slutligen

4) därför att lagrådet enligt min uppfattning saknar kompetens att bedöma frågor av social natur.

Lagrådet är icke någon instans, som behörigen bör få ett sådant uppdrag som det sist nämnda sig pålagt av anledningar, som jag strax skall angiva. Men detta skäl, som är mitt huvudsakliga skäl och som gör, att jag för min del skulle anse det viktigaste vara, att från lagrådets befattning undantagas lagar av social natur, varigenom också lagrådets arbetsbörda skulle lättas, detta skäl har icke framhållits i den av herr Nothin m. fl. väckta motionen. Där har endast framhållits den rent lagtekniska sidan av frågan och brådskan med ärendenas avgörande, men det finns icke ett spår av de sociala synpunkterna på frågan i denna motion.

Det har till leda anmärkts, att intet annat land än Sverige ansett sig behöva denna påbyggnad, och härpå svaras ingenting, allra minst av konstitutionsutskottets ordförande. Man kan ju säga, att traditionen i sig själv är en helig sak, och man kan kanske också våga påstå, att vi här på denna punkt i vårt land ha en så förträfflig institution, att densamma borde införas i alla andra länder och att om de icke göra det, så böra vi i alla fall icke avskaffa denna institution. Det är egentligen det skälet, som skulle anföras, ifall man någon gång skulle giva ett svar på denna fråga, vilket under loppet av 15 år aldrig skett. Överhuvud taget svarar konstitutionsutskottet mycket litet på frågor, som äro svåra att besvara. Utskottet undviker dem ofta allt för mycket, så vitt jag förstår.

Konstitutionsutskottet har vid denna riksdag liksom vid de föregående, då jag motionerat i frågan, avisat mitt förslag, och såsom motivering härför anför nu utskottet, att det icke kan vara riktigt att från lagrådets verksamhetsområde bortskilja en så viktig lagstiftningsgren som den sociala lagstiftningen. Inför detta argument tyckas utskottets medlemmar, även de, som ha ordet social i början på sitt partinamn, ha fallit till föga.

Jag menar då — detta visar erfarenheten och det ligger också i sakens natur

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.*

— att lagrådet består av mycket förträffliga, skickliga och redbara män. men de representera på samma gång samhällets konservativa uppfattning. De representera den höga ämbetsmannavärldens syn på sociala ting. Detta kan icke undvikas, och därför måste man erkänna, att så är förhållandet.

Denna sak har uppmärksammats i andra kammaren särskilt av dess socialdemokratiska parti, och man har där erkänt, att så är förhållandet, ett erkännande som aldrig givits i denna kammare. Man har inom andra kammaren erkänt, att detta är en märklig brist, ja, icke endast en brist utan ett missförhållande i vår offentliga rätt, som borde avhjälpas genom att lagrådet skulle tillhållas, att icke uttala sig annat än i juridiska frågor, men icke om en frågas sociala innehåll.

Högsta domstolen uppfattade också förr i världen sin uppgift ofta på det sättet, att den icke lade sig uti själva idéinnehållet, utan endast framställde anmärkningar ur ren juridisk synpunkt. Denna praxis har lagrådet gemenligen gått ifrån, i det att lagrådet även brukar uttala sig om själva innehållet av en lag.

För min del har jag, i likhet med andra kammarens socialdemokratiska parti under senare tiden och det liberala partiet förr i världen — det liberala partiet har nu på denna liksom på andra punkter ändrat mening — önskat, att man skulle kunna åstadkomma något sådant, och det kan ifrågasättas, om icke detta skulle vara bättre än ingenting. Men ur rent principiell synpunkt sett är en lags form till för att tjäna ett innehåll, och att uttala sig om en lags form utan att ha någon uppfattning om dess innehåll stämmer icke väl överens med logiken och sakens natur. Jag vill därför icke klandra lagrådet, för att det, såsom numera i de flesta fall sker, även ger sig in på det sociala innehållet. Men just med hänsyn till, att lagrådet har denna konservativa konsistens, finner man, att så snart det är någonting i juridiken, som hjälper det sociala innehållet, så är lagrådet ofta mycket påpassligt att anmärka, att detta icke är ren och klar juridik. Om däremot juridiken försummar det sociala innehållet, så får man sällan eller aldrig se, att lagrådet anför några betänkligheter här emot. Ifall lagrådet genom någon slags revolution i tänkesättet skulle komma att representera det sociala innehållet och ägna sin kärlek åt det, så tror jag, att konstitutionsutskottets majoritet med herr von Geijer i spetsen skulle bliva benägen att avskaffa lagrådet. Men därför att det utgör en konservativ garanti, är det naturligt, att man gärna ser, att lagrådet ur den synpunkten bibehålles.

Då jag emellertid finner, att det just på det sociala området icke kan vara nyttigt att ha en konservativ garanti insprängd i själv författningen och då man på alla andra områden sökt skydda sig genom proportionella val mot denna äventyrlighet, så tycker jag, att det förhållandet, att det konservativa partiet ensamt skall få rå om och besitta en sådan institution, som lagrådet är, är ett missfoster i vår nuvarande lagstiftning som bör avskaffas. Jag tycker, att det är nedslående, att det inom konstitutionsutskottet icke finnes en enda ledamot, som verkligen kan behjärta även detta, om jag nu bortser från det försök, som gjorts av en ledamot av andra kammaren inom konstitutionsutskottet, att på formell väg vinna samma mål. På formella vägar når man icke hjärtepunkten av en sak, utan man måste taga itu med institutionen såsom sådan, och det är det, som jag försökt att göra under årens lopp.

Nu säger man — och det ser ut, som om det vore en enhällig uppfattning inom konstitutionsutskottet och förmodligen också hos de andra motionärerna — att man bör bibehålla lagrådet trots dess konservativa konsistens därför, att den sociala lagstiftningen är så viktig och den behöver — ja, vad behöver den? Jo, den behöver en konservativ granskning i sista instans. Så ligger saken egentligen.

Man har lärt lekmännen i kamrarna, och det upprepas även här, att lagrådet bör finnas till för att bevara enhetligheten i lagstiftningen. Detta är ett sådant

talesätt, som man använder som en täckmantel, då man icke vill gå in på själva huvudsaken. Jag upprepar nu, vad jag sagt flera gånger förut, att lagrådet icke är i tillfälle att utöva en sådan verksamhet. Vid granskningen av ett speciellt lagförslag har det i varje fall sällan eller aldrig befattat sig med denna sak i någon som helst väsentlig mån. Den, som varit i tillfälle att följa med lagrådets yttranden, finner, att lagrådet aldrig varit i tillfälle och att aldrig någon uppfordran riktats till lagrådet att sysselsätta sig med lagstiftningens enhetlighet på något som helst sätt. Detta utgör ingen anmärkning mot lagrådet utan mot de tillskyndare i riksdagen, som oupphörligt framhålla detta lösa och oriktiga påstående såsom ett stöd för, att lagrådet bör fortfarande få existera.

Vad nu angår den sista punkten, som icke ännu är föredragen, så är det ju det egendomliga med den punkten, att man där på grund av helt andra synpunkter, som icke alls hänga tillsammans med lagrådet, kommer fram till ett försök att luckra upp det ett litet grand. Det kan hända, att denna lilla knappast märkbara sprängkil vid en blivande utredning kommer att tvinga fram åtskilligt annat såsom följd därav, men motiven till detta stå icke i tredje punkten utan de stå i första och andra punkterna. Man borde då snarare ha sagt, att konstitutionsutskottet med anledning av alla tre motionerna hemställer om, bland annat, att man skall göra ett försök med en tillfällig laggranskning i högsta domstolen, på sätt som blivit ifrågasatt, av ett fåtal justitieråd, då brådska är å färde och lagrådet icke hinner med sina utlåtanden. Jag kan naturligtvis icke motsätta mig, att man vinner detta lilla, ty det är ju alltid något. Och beträffande det, att ett regeringsråd för närvarande skall deltaga i lagrådets arbete, så har jag från flera håll hört uppgivas, att man funnit de yttranden, som dessa regeringsråd avgivit i lagrådet, vara av den beskaffenhet, att regeringsråden ha ganska litet att göra i lagrådet såsom konservativ garanti.

Nu ligger i alla fall en fara uti, och det framhölls också av högsta domstolen, att antalet ledamöter i lagrådet är för litet, ty ju mindre det är, desto mindre utsikt finnes det för att kunna få en allsidig belysning av de olika spörsmålen. Och särskilt ur sociallagstiftningens synpunkt tycker jag, att en minskning av antalet ledamöter i lagrådet till tre icke är något framsteg utan snarare en tillbakagång.

Presidenten Staël von Holstein i Göta hovrätt yttrade en gång i ett utlåtande rörande domstolskollegiers sammansättning, att ett kollegium behöver ha så många medlemmar, att man har någon sannolikhet för, att åtminstone en begriper sin sak. Och ur den synpunkten skulle man kunna säga, att det konservativa lagrådet bör ha så många medlemmar vid granskningen av sociala lagförslag, att det finnes någon tillstymmelse till utsikt, att någon av dem har någon liten känsla för det sociala i det föreliggande lagförslaget.

För min del vill jag således yrka — ifall nu medlemmen av regeringsrådet kommer att försvinna ur lagrådet, vilket jag icke vill motsätta mig — att man bör se till, att lagrådet, när det gäller sociala lagförslag, får någon förstärkning. Enligt våra nuvarande grundlagar kan regeringen för vissa fall förordna en person att vara medlem av lagrådet i och för granskning av vissa lagförslag. Men detta är en bestämmelse på papperet, som man består sig med, då man skriver en lag, men som i verkligheten aldrig tillämpas. Och det har ju naturligtvis också sina vanskligheter att tillämpa en sådan bestämmelse. Det skulle innebära ett slags kritik mot lagrådets kompetens, det skulle vara detsamma som att säga: här föreligga lagförslag, som ni skola granska, men ni äro icke kompetenta därtill, och därför sätta vi till en annan.

Jag förstår, som sagt mycket väl, att denna föreskrift beträffande lagrådet icke kommit att tillämpas och kanske icke kunnat tillämpas. Den anmärkta bristen kan icke, med lagrådets bibehållande avhjälpas på annat sätt, än att

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

lagrådet får en konstitutiv, permanent sammansättning, som gör det kompetent att även kunna bedöma sociala lagförslags ideella innehåll. Men en sådan kompetens kommer den nuvarande riksdagen och de nuvarande regeringarna aldrig att skänka lagrådet. Jag hoppas, att våra efterkommande komma att göra det, och i avvaktan på denna drömda tillblivelse, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till min motion.

Herr Schlyter: Herr talman! Herr Lindhagen har såsom stöd för sitt yrkande om lagrådets avskaffande åberopat fyra olika synpunkter. För det första, att ledamöterna i lagrådet bättre behövas i högsta domstolen och regeringsrätten, för det andra, att det ur ekonomisk synpunkt vore ett slöseri att bibehålla denna institution med hänsyn till det ringa gagn, man haft av densamma, för det tredje, att lagrådet utgör ett hinder för Kungl. Maj:t att få fram lagförslag till behandling här i riksdagen, och för det fjärde, att lagrådet icke är kompetent att uttala sig i vissa frågor, som hänskjutas till dess prövning.

Vad de två första synpunkterna beträffar vill jag icke nu ingå på något vägande av vad lagrådet kostar och vad det smakar. Frågan om det principiellt riktiga eller lämpliga uti att laggranskningen här i landet ligger hos representanterna för den högsta rättskipningen, har så ofta varit föremål för debatt i kamrarna, att man kanske icke behöver taga upp den från grunden varje gång en motion framlägges i ämnet. Jag vill emellertid göra det medgivandet åt herr Lindhagen, att den representation som i lagrådet finnes för regeringsrätten utan någon olägenhet torde kunna undvaras. Till denna sak återkommer jag senare.

Vad angår det hinder, som lagrådet anses utgöra för framläggande från regeringens sida av lagförslag här i riksdagen, kan jag å ena sidan instämma i vad herr Nothin i den delen nyss anför, men å andra sidan kan jag icke underlåta att framhålla, att denna synpunkt icke sällan från regeringshåll eller från departementshåll högst betydligt överdrives. Jag framhöll detta redan 1920 här i kammaren emot en förutvarande civilminister vid behandlingen av en motion, som även då väckts av herr Lindhagen. Det är mycket bekvämt för den, som möjligen på grund av andra föreliggande hinder icke blir färdig med en arbetsuppgift i rätt tid, att skylla på lagrådet.

Jag vill bestyrka detta med ett exempel. I höstas mötte jag en gång på gatan en lagskrivare, som hade att syssla med ett ärende, som den förra regeringen uppdragit åt honom att utreda och vilket låg mig personligen varmt om hjärtat. Jag frågade honom, om det skulle bli möjligt att framlägga förslag i ämnet för den kommande riksdagen. Nej, svarade han, det blir icke möjligt, ty det finnes ingen plats för det i lagrådet, och därför hade frågan lagts åt sidan till förmån för annat som icke behövde gå till lagrådet. Någon minut därefter träffade jag några andra lagrådsföredragande, som voro olyckliga över att lagrådet höll på att spränga banken för dem; de hade all möda att få vederbörande lagremisser färdiga till föredragning i lagrådet, och de skulle varit förtjusta om något annat departement haft något lagförslag färdigt till remiss. Så mycket vederhäftighet ligger det understundom i talet om att lagrådet står hindrande i vägen för lagstiftningsarbetet.

Med mitt konstaterande av detta har jag självklart icke velat bestrida, att lagrådet viss tid av året med hänsyn till att regeringarna enligt sakens natur själva kunna nödgas hopa sina lagremisser mot slutet av propositionstiden, kan komma att stå hindrande i vägen för lagförslags framläggande för riksdagen. Ett botemedel häremot har man enligt mitt förmenande att söka i vissa positiva åtgärder, som utskottet berör i sitt utlåtande, men man bör icke

på grund av dessa svårigheter i likhet med herr Lindhagen draga den slutsatsen, att lagrådet bör helt och hållet avskaffas.

Den utväg, som herr Nothin i sitt anförande pekade på, utgör ett uppslag från högsta domstolen, vilket går därpå ut att man, sedan representanten för regeringsrätten såsom en icke nödvändig beståndsdel av lagrådet utsöndrats ur detsamma, under en viss tid av året skulle kunna åstadkomma en dubbelring av lagrådet, därigenom att ytterligare tre ledamöter toges från högsta domstolen för att bilda en tillfällig lagrådsavdelning. Högsta domstolens majoritet har nämligen i ett yttrande över det från justitiedepartementet remitterade förslaget om laggranskningens överflyttande till högsta domstolen, givit företräde åt nämnda anordning samt därvid framhållit ett par synpunkter, som synas mig i hög grad beaktansvärda.

För det första skulle, enligt högsta domstolen, laggranskningens förläggande dit — vilket alltså påyrkas i en reservation vid utskottsutlåtandet — kunna äventyra rättskipningens intressen så till vida, att man till följd av laggranskningsarbetets intrång på de dömande avdelningarnas arbete kunde riskera uppkomsten av arbetsbalanser och därmed en försening av målens avdömande. Högsta domstolens majoritet har därför i stället, för den händelse åtgärder i det remitterade förslagets syfte ansåges oundgängligen påkallade, anvisat utvägen att från den avdelning i domstolen, som nu består av sju ledamöter, taga två justitieråd och bland de ledamöter av domstolen, som ha lediga veckor för hemarbete och för suppleanttjänstgöring, ett justitieråd, vilka tre justitieråd sålunda skulle utan intrång på rättskipningsarbetet kunna bilda en tillfällig avdelning av lagrådet. Men högsta domstolen anser, att denna avdelning icke bör tagas i anspråk mer än en i lag bestämd tid om högst sex veckor årligen. Jag tror, att en sådan anordning i framtiden skulle komma att i hög grad lätta regeringens bekymmer mot slutet av propositionstiden. Den bör enligt min mening förbindas med skyldighet för lagrådets ordinarie ledamöter att tjänstgöra i domstolen, när arbetet i lagrådet tryter. Detta vad angår frågan om lagrådet såsom ett hinder för framläggande av lagförslag.

Slutligen gick herr Lindhagen in på frågan om lagrådets kompetens. Han ifrågasatte, att man skulle undantaga vissa lagförslag, över vilka lagrådet icke skulle ha att yttra sig, och han berörde frågan, huruvida lagrådet lämpligen skulle kunnaläggas att begränsa sina yttranden i något avseende.

Då denna fråga mycket ofta diskuterats och även berörts i en reservation till konstitutionsutskottets betänkande, vill jag icke underlåta att här anföra ett litet tidningscitat, som visar att det icke alls är så som herr Lindhagen påstår, att det endast är från det konservativa hållet som man betraktar lagrådets granskning såsom värdefull. För några dagar sedan stod det i en ledande artikel i den tidning, som redigeras av en av reservanterna till konstitutionsutskottets förevarande utlåtande, om ett för riksdagen framlagt lagförslag följande: »Det icke minst förvånande med hela denna förvånande proposition är, att den verkligen har lagts fram för riksdagen efter den exemplariska avrättning, som lagrådet bestått den.» I dag på morgonen läste jag i samma tidning i samband med ett klipp ur en annan tidning ännu ett yttrande, vari lagrådets auktoritet åberopades. Jag tror icke, att vi, som allt emellanåt ha anledning att opponera oss mot lagrådets utlåtanden, därför böra helt och hållet avstå från den, såsom var och en måste erkänna, genomgående sakliga kritik — låt vara att den stundom kan vara ensidig — som kommer från lagrådet. I varje fall menar jag, att den omständigheten, att lagrådet på grund av sin personliga auktoritet också kan få ett betydande inflytande på riksdagens avgörande, icke bör få utgöra anledning till att vägra att höra denna myndighet. Jag hoppas, att när vi vilja främja eller fälla ett lagförslag, vi kunna grunda

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

vår mening på så goda skäl, att de kunna åberopas även mot de av lagrådet framställda utan att vi därför behöva bestrida lagrådets kompetens.

Därmed är jag inne på och skall ett ögonblick uppehålla mig vid frågan om lagrådets yttrandefrihet eller om en begränsning av vad lagrådet lämpligen bör yttra sig om. Beträffande den saken nämnde redan herr Lindhagen i sitt anförande, att lagrådet förr ofta avböjde att yttra sig ur en viss synpunkt. En mycket god upplysning i denna fråga kunna intresserade få i en nyligen utkommen, förträfflig avhandling av docenten Nils Herlitz, »Om lagstiftning genom samfälliga beslut av konung och riksdag». Författaren har här plockat fram åtskilliga intressanta exempel, av vilka jag endast skall beröra ett par. Han nämner, att högsta domstolen på sin tid förklarat sig ej hava att i skogslagstiftningsfrågor yttra sig ur nationalekonomisk synpunkt eller att bedöma lagstiftning om arbetsförmedling från annan synpunkt än den rättsliga. Han omtalar, att förr i världen, under 1860- och 1870-talen, ett stort utrymme ägnades åt utpräglat politiska synpunkter, åtminstone från vissa ledamöters av högsta domstolen sida. »Det är under denna tid intet ovanligt att i högsta domstolens protokoll finna yttranden med stark politisk prägel.» I det avseendet måste vi ju säga, att tiden gått framåt. Herlitz omtalar vidare, att en ledamot av högsta domstolen vid ett tillfälle »avböjde att uttala sig om ämnen, som lågo utom domaremaktens verkningskrets och hans officiella erfarenhet. Annorlunda uttryckt: det torde icke kunna anses åligga — kanske ej ens tillhöra — lagrådets ledamöter att yttra sig i spörsmål, där icke deras juridiska insikter komma till användning.» Författaren uttalar för egen del: »Yttra sig lagrådets ledamöter på områden, där de endast tala som lekmän, kunna de knappast förvänta, att någon särskild auktoritet kommer att fästas vid deras uttalanden», och slutar med den förklaring, att en närmare precisering av gränserna för lagrådets arbetsuppgift i nu berörda hänseende näppeligen lär kunna ske i generella satser. I det avseendet är jag ense med Herlitz och förmenar för egen del, att en reaktion mot lagrådet i fråga om överskridande av lämpliga gränser för dess yttranden bör ske här i riksdagen. I varje fall kommer nog utvecklingen att gå i den riktningen, att liksom vi icke längre få några politiska yttranden från lagrådet, vi icke heller skola komma att få några yttranden på områden, där lagrådet icke är kompetent att utlåta sig.

I detta sammanhang skall jag, herr talman, be att få själv reagera mot ett yttrande av lagrådet, framkommet vid fjolårets riksdag. Vid Kungl. Maj:ts då framlagda proposition nr 217 angående en ny lag om tillverkning och beskattning av brännvin är fogat ett yttrande av lagrådet, som börjar så här: »I förevarande förslag har i likhet med en del andra under senare tid till lagrådets granskning överlämnade lagförslag ett annat kommateringsystem än det hittills i allmänhet tillämpade kommit till användning», varpå lagrådet uttalar sin oförgripliga mening i kommateringsfrågan. Jag skall icke taga upp kammarens dyrbara tid med att omtala, vad som ligger bakom denna demonstration. Men jag tillåter mig att uttala den mening, att lagrådet genom utlåtanden av detta slag vanvårdar den aktning ett lagråd av andra bör äga.

Den praktiska konklusionen av vad jag nu anført hör icke närmast till denna punkt. Jag skall därför för närvarande inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag, men då vi komma till tredje punkten ber jag att få återkomma med ett helt kort yttrande.

Herr Trygger: Herr talman! Jag skall blott säga några få ord. Vad kritiken av herr Lindhagen beträffar, är jag helt och hållet förekommen av den siste ärade talaren. Jag vill emellertid begagna tillfället, eftersom jag blivit

åberopad i motionen, att förklara, att erfarenheten enligt min uppfattning och såvitt jag kunnat följa med saken har visat, att de farhågor, som jag 1907 ansåg föreligga för en överflyttning av laggranskningen från högsta domstolen till lagrådet, icke voro grundade. Jag har allt mer och mer, i den mån jag läst lagrådets utlåtanden, kommit till den övertygelsen, att lagrådet på ett synnerligen lyckligt sätt har fullgjort den uppgift, som lagrådet fick, då det inrättades. För övrigt var den sammansättning, som lagrådet erhöll, en annan än den, som upptogs i det till högsta domstolen då remitterade förslaget, över vilket jag yttrade mig. Skillnaden var dock icke av så väsentlig art, att det ej behöfves den erfarenhet, som sedermera har vunnits, för att jag skulle ändra mening.

Jag vill emot herr Lindhagen endast i en punkt tillägga något till vad herr Schlyter sade. Det gäller herr Lindhagens påstående, att lagrådet saknar kompetens att bedöma frågor av social natur. Jag förstår egentligen icke detta påstående. Här anse vi ju litet var, att vi ha kompetens att bedöma sådana frågor; vi diskutera och vi fatta beslut angående sociala frågor. Lagrådet har ej något annat att göra än att yttra sig, det har endast rättighet att göra ett uttalande, vilket sedermera icke kan medföra något annat resultat än det, vartill de grunder kunna föranleda, vilka lagrådet anför. Men varför skulle nu lagrådets ledamöter sakna kompetens i detta fall i högre grad än vi andra? Skulle det verkligen, enligt herr Lindhagens mening, vara så illa beställt, att därför att man valt juridiken till sitt speciella område och därför att man där visat det skarpsinne och den kunskap, som fordras för att bli ledamot av högsta domstolen, man då samtidigt skulle förkrympas i alla möjliga andra avseenden, så att man slutligen bleve alldeles inkompetent att bedöma sociala frågor? Det är orimligt, att jag går så långt, att jag säger, att jag har mycket svårt att tänka mig några större och viktigare lagförslag, som icke äro genomsytrade av sociala spörsmål, detta i våra dagar mer än någonsin. Ifrågavarande argument, som jag hört från herr Lindhagen förut, är således icke berättigat.

Sedermera var det ett yttrande av herr Nothin, som jag ber att något få bemöta. Herr Nothin sade, att vi böra vara ense om, att de frågor, som en regering vill lägga fram för riksdagen, skall den också ha möjlighet att få fram. Och så tillade herr Nothin: Inga konstlade dammar få vara uppförda mot denna regeringens möjlighet! Det är mycket riktigt: inga konstlade dammar! Men det finns andra hinder, som icke alls äro konstlade utan fullt naturliga, och ett av dem är, att man måste ha tid att noga undersöka, huruvida det förslag, man tänker framlägga, är värt att läggas fram. Därvid är det ju alldeles givet, att om man har en granskande myndighet som lagrådet, kan man inte obegränsat driva på dess arbete och fordra av ledamöterna en prestation, som överskrider deras krafter. Detta är en naturlig begränsning, och den får man finna sig i. Problemet är, huruvida denna granskning i och för sig själv är av något värde för saken. Något liknande gäller ju för alla andra propositioner, som regeringen vill framlägga för riksdagen; icke kan en regering lägga fram för riksdagen allt vad den skulle kunna önska få fram, ty det måste utarbetas, det måste prövas, och den har ej mer än ett visst antal personer till sitt förfogande. Vi ha icke heller råd att ha ett lagråd, som är så stort, att om en regering har en massa projekt, som den skulle vilja lägga fram, lagrådet skulle hinna avverka dem alla. Regeringen får således lugna sig något. Och för övrigt, icke kan jag för min del finna, att man bör klaga över, att vi erhållit för få lagar i Sverige. Nog tycker jag, att regeringen och riksdagen äro tillräckligt sysselsatta med lagförslag. Ja, det finns verkligen folk, som äro så enfaldiga — och till dem hör jag — att de undra, om det ej kunde ha varit lyckligt, om tempot varit mindre hastigt.

För resten, om man undersöker saken närmare, skall man finna, att orsaken till, att en regering kan känna sig obehagligt berörd av den tvångströja, som

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

sålunda faktiskt finnes och som hindrar den att framlägga en del förslag, i själva verket närmast är den, att regeringarna växla så ofta. Om vi tänka på, hur det var förr, när en regering satt en längre tid, finna vi att ifrågavarande problem saknade praktisk betydelse. Annorlunda nu då en regering sitter blott något år, och så kommer en annan, och så en tredje etc. etc. Under sådana förhållanden är det ju klart, att var och en av dessa regeringar har en mängd frågor, som intressera den och som den vill ha fram till riksdagen så fort som möjligt, och resultatet blir då lätt en stockning.

Jag tror sålunda ej, att man har rätt att skylla på lagrådet och dess granskning, utan det är företrädesvis andra omständigheter, som äro avgörande. Men för mig är det viktigaste, huruvida lagrådets granskning är värdefull eller ej, huruvida den gagnar lagstiftningen, och jag har som sagt, allt mer och mer kommit till den övertygelsen, att lagrådet, då det efterträdde högsta domstolen, verkligen lyckats att på ett fullt tillfredsställande sätt fylla sin uppgift.

Herr Lindhagen: Kammarens ledamöter ha nu hört, att herrar Trygger och Schlyter förena sig i den uppfattningen, att lagrådet är en förträfflig granskare, även när det gäller sociala lagförslag. Jag har utvecklat min motsatta åskådning i mitt sista anförande, men jag måste nu också ytterligare betona densamma.

Den laggranskning, som 1809 års lagstiftare tillade högsta domstolen, avsåg den gamla civillagstiftningen, ty på den tiden hade man inte så mycket kännedom om s. k. sociala lagar. Det är givet, att det alltid kan vara värdefullt att ha en sådan granskning, ty sätter man till en sådan kommission, som har att granska lagarna, så får man ytterligare värdefulla uppslag o. s. v. Det är bara fråga om en begränsning för att vinna tid och pengar, hur långt man skall gå i att tillsätta den ena granskningsmyndigheten över den andra.

Jag skulle också vilja ge herr Trygger rätt i — vilket jag själv betonat — att alla lagar, särskilt i vår tid, ha ett stort socialt inslag, även den civila lagstiftningen. Så t. ex. familjerätten, giftermålsbalken och ärvdabalken, men det sociala inslaget rör sig där på ett mera neutralt plan. Det är inte parternas ekonomiska intressemotsättningar, som där göra sig gällande i märkbar grad, utan det är förhållandet mellan man och hustru, föräldrar och barn, äkta och oäkta barn o. s. v.

Vad vi däremot kalla social lagstiftning i inskränkt bemärkelse är en sådan lagstiftning, som är ett barn av vår tid och dess intressestrider mellan klasser. Där gäller det således ett bestämt partitagande för eller mot, och där äro också samhällsklasserna uppdelade efter naturliga intressegränser i det stora hela, även om själva övergångarna inte äro så skarpt utmärkta alltid. Då är det ju givet, att när man i sista hand skapar en statsinstitution, som skall granska och avge sitt utlåtande över så beskaffade lagförslag, så är det en anomali och jag skulle vilja säga en oräddrädhighet att skapa en konservativ garanti i institutionen utan möjlighet till proportionella val till denna institution. Och jag menar, att då kan och bör den vara borta.

Nu sade herr Trygger, att lagrådet på sista tiden visat sig mycket socialt. Det hade ju ett mördande utlåtande över den s. k. rätten för utlänningar att vistas i riket, som förut hette förbud för utlänningar att vistas i riket, vilket ju är den rätta rubriken för hithörande lagförslag. Jag har verkligen observerat en liten modifikation i lagrådets utlåtanden, sedan justitierådet Alexanderson under denna period fått sitta där. Han har ju litet politik i blodet och är liberal, en av formaldemokratiens försvarare i landet, och han har därför också större intresse för sådana frågor och drar i härnad och rycker med sig de andra ledamöterna på grund av sin vältalighet och sina välgrundade skäl. Men i de fall, som jag erinrat om, har denna lilla uppflam-

mande liberala låga icke mycket tagit sig uttryck i handling, utan sedan de begått detta mord i motiven, så falla de undan i slutsatsen om själva saken. Längre räcker inte det liberala inslaget i lagrådets granskning, herr Schlyter. Och herr Alexandersons tid är tillmätt, och när han går sin väg, då upphör även detta lilla uppflammande av det sociala intresset.

Herr Trygger instämde i herr Schlyters anförande, som väl egentligen endast var ett kringgående eller en underlåtenhet att direkt svara på den fråga, som jag nu för andra gången framställer, och herr Trygger föll tillbaka på det skarpsinne och de kunskaper, som rekryterade högsta domstolen och regeringsrätten och vari man också skulle ha en garanti. Ja, vet herr Trygger, jag undrar om skarpsinne och kunskaper äro de huvudsakliga befordringsgrunderna till de där höga posterna. Undantagen äro i alla fall mycket vanliga, såsom alla veta. Det är nog Kungl. Maj:ts nådiga tågordning i första rummet och dessutom naturligtvis också en viss hänsyn till personerna. Men när man nu finner — jag tänker nu mest på jordfrågorna, i vilka jag för min del jämte många andra under en generation fått strida mot ämbetsverk och lagråd — hurusom lagrådet mobiliseras och alla dessa ämbetsmyndigheter, som jämte lagrådet äro konservativa garantier vid bedömandet av dessa sociala frågor, och hur man låter dem marschera upp i täta led på papperet, där det ganska vidlyftigt redogöres för vad dessa konservativa ämbetsverk och detta konservativa lagråd ha sagt i själva huvudsaken, själva idéinnehållet, under det att det där stackars småfolket, som sitter i vinklar och vrår långt borta i ödemarken med två tomma händer, ofritt och oskyddat av statsmakterna och regeringen, ej har någon talan i detta betänkande, i denna proposition, som översvämmas av vad vederbörande ämbetsverk och lagrådet yttrat o. d., så måste jag säga, att här föreligger ett mycket stort missförhållande. Men jag har efter trägna bemödanden funnit, att vår tid fortfarande är sinnad att betrakta det sociala som en formell fråga och inte som ett reellt innehåll, när det gäller sannelaget och medkänslan, ett stycke kristendom i styrelsesättet. Vi befinna oss ännu i en övergångsperiod, då en riksdag så gott som anhålligt säger, att det konservativa lagrådet är en utmärkt institution för behandling i sista hand av sociala lagfrågor.

Herr Nothin: Herr talman! Herr Trygger yttrade, att jag i lagrådet ville se konstlade skrankor mot framläggandet av lagförslag för riksdagen. Detta var icke innehållet i mitt anförande, såsom det stenografiska referatet också torde komma att utvisa, utan vad jag yttrade var ungefär det, att man vid diskussionen rörande den nuvarande laggranskningens bibehållande icke borde se ett skäl för anordningens oförändrade bibehållande däri, att på det sättet åstadkommes konstlade hinder för regeringen att få fram till riksdagen alla de lagförslag, som regeringen önskade. Jag ansåg alltså, att dylika synpunkter borde vara uteslutna som motiv vid överläggningar för eller emot lagrådsgranskningens bibehållande.

Vad beträffar herr Schlyters anförande, så skulle det måhända kunna föranleda till vissa erinringar, men då jag önskar, att denna fråga skall behandlas så litet som möjligt ur stridssynpunkt, så skall jag avstå från att gå in på något bemötande. Det förefaller mig dock, som om förhållandet mellan herr Schlyter och lagrådet, därest det varit så gott som av herr Schlyters anförande framgick, icke hade bort rubbas av den lilla kommateringsvist, som synes ha förekommit er emellan.

Herr Möller: Herr talman! Jag vill bara peka på ett par punkter, som enligt min mening ha en viss betydelse, då man skall bedöma denna fråga.

Det förhåller sig ju så, att det ingalunda är alla lagförslag, som skola gå till

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

lagrådet. Man har ju undantagit ett mycket stort område av vår lagstiftning från lagrådets granskning. Om det nu vore förenat med så stora faror, att lagrådet inte blir i tillfälle att granska lagförslag, som skola framläggas för riksdagen, så förefaller det mig, som om konsekvensen skulle bli, att lagrådets granskning borde utsträckas även till lagar av s. k. kommunal natur. Det vågar dock, såvitt jag kan förstå, ingen ifrågasätta, ehuru det med hänsyn till reda och klarhet — om dessa skulle vara avgörande skäl för lagrådets bestånd — vore ytterst viktigt, att jämväl dessa lagar, som till mycket stor del skola tolkas av lekmän och personer, som icke äro vana vid lagtolkning, granskades av lagrådet. Detta har man likväl ansett sig kunna avstå ifrån. Det är klart, att det hela rör sig om ett omdöme, huruvida en sådan högsta granskningsinstans verkligen behöves, för att det skall bli lagar, som äro välskrivna, ty det skulle väl egentligen vara lagrådets uppgift att se till, att själva lagskrivningen blir god, och det är också klart, att det på den punkten kan råda delade meningar. Det är fullt befogat att säga, att man behöver en sådan granskning för att få lagarna välskrivna. Men det understryker bara min erinran: varför anser man sig kunna undantaga ett så stort område som kommunallagstiftningen från denna charmanta granskning? Jo, det är därför att man i grund och botten inte tror på, att det ändå är så förfärligt viktigt med denna högsta granskningsinstans. Och min synpunkt beträffande denna granskningsinstans uppgift är, att den överhuvud taget inte är så förfärligt viktig. Detta framgår naturligtvis även av det av herr Lindhagen anförda argumentet, att vi här i Sverige äro ensamma om att bestå oss med en sådan där översta granskningsinstans för lagarna. Enligt min mening är därför det skäl, som naturligtvis skulle vara huvudskälet för lagrådets bestånd, inte tillräckligt starkt, om mot lagrådet, hela denna granskningsinstans, kunna anföras så starka betänkligheter, som det enligt min mening är möjligt att göra, särskilt i det avseendet, att denna port är för trång för ett modernt samhälle. Det kan dock inte skada att erinra om, att vi inte längre leva i 1870—80-talets samhälle, utan vi leva i ett samhälle, där de ständiga förändringarna äro stora och som därför ständigt påkallar en helt annan uppmärksamhet på skilda områden från statsmakternas sida, och där det kan vara befogat att få till stånd ganska snabba ingripanden i form av nya lagar. Då är det inte praktiskt att ha en så förfärligt trång port för allt som behöver komma fram, som lagrådet är. Att man från konservativt håll tycker att det är utmärkt, ja, det kan jag så väl förstå. Det är klart, att ju flera små stängsel man kan uppställa för eventuella reformer och sådant, desto bättre är det ur deras synpunkt, som i det avseendet helst inte vilja ha någon förändring alls.

Vad sedan frågan om lagrådets betydande auktoritet beträffar, så säger man, att det kan väl få yttra sig om olika ting. Vad det säger kan ju i alla fall inte väga mer än precis vad de skälen i och för sig väga, som lagrådet har att anföra, och det är naturligtvis riktigt. Men vi behöva inte i allmänhet för vårt omdöme dessa höga juristers speciella synpunkter i t. ex. sociala frågor. Det vore, som herr Lindhagen säger, mycket intressant att få veta, vad alla människor tänka om olika lagförslag, som kunna behöva framläggas, men vi ha inte tid att låta alla människor utan undantag yttra sig mer eller mindre utförligt och jag påstår, att så till vida har inte lagrådets yttranden på den punkten, åtminstone inte för mig, någon större auktoritet än vilken annan människas som helst, därest inte lagrådet har speciellt studerat själva det ämne, som lagen behandlar. Och med all aktning för dessa herrar, som bruka sitta i lagrådet, så tror jag man kan utgå ifrån, att med den omfattning, som lagstiftningen nu har, måste det vara, låt mig säga, 50 % av de lagar de få till granskning, som behandla ämnen, vilka inte ha speciellt studerats av lagrådets ledamöter och där de därför inte kunna göra anspråk på att uppträda med

någon speciell kompetens. Det är ju egentligen det, som det gäller, om de ha någon speciell kompetens på området eller om de inte ha det. Att de ha samma kompetens som riksdagens ledamöter vill jag visst inte bestrida, men skillnaden mellan lagrådet och riksdagen är den, att riksdagen sitter för att behandla och besluta i alla dessa frågor. Det är riksdagens skyldighet att taga ståndpunkt till dem, men någon sådan skyldighet kan omöjligt åligga lagrådet.

Om jag nu emellertid inte yrkar bifall till någon av de väckta motionerna — jag tänker inte ingå på någon polemik mot herr Lindhagen, som i sitt anförande i alla fall onödigt misstänkliggjorde motiven för den motion, som bl. a. jag har underskrivit — beror det därpå, att konstitutionsutskottets eget yrkande, trots allt, innebär ett erkännande av att det inte är bra som det är, och det får man för tillfället låta nöja sig med. Men om nu konstitutionsutskottets förslag till skrivelse inte kommer att föranleda någon åtgärd, så förbehåller jag mig att få återkomma med det yrkande, som är framställt i motionen denna gång. Jag tror, att den rationella vägen helt enkelt är att avskaffa lagrådet i stället för att lappa på det på alla möjliga punkter eller söka åstadkomma möjlighet till utvidgning, ökad arbetstakt o. s. v. Jag skattar inte lagrådets verksamhet så högt, att jag tycker det tjänar någonting till att fortsätta med att lappa på det, men det vill jag som sagt i dag inte uttala mig om, utan jag kommer också att vara nöjd med, att konstitutionsutskottets utlåtande bifalles.

Herr von Geijer: Herr talman! Gången av dagens debatt har visat, huru oberäknelig en sådan här debatt är, i all synnerhet när det gäller ett konstitutionsutskottsutlåtande. Jag fattade nämligen den förste ärade talaren, som var motionär i ämnet, på så sätt, att vad han anförde skulle vara samtliga motionärens mening, och att vi i detta sammanhang inte egentligen skulle gå in för en realprövning av lagrådet som sådant, dess granskningsberättigande och lämplighet. Men nu har den siste ärade talaren just gått in på denna materiella sida av saken. Låt vara, att han icke har gjort något yrkande, men jag anser ändå, herr talman, att icke alla hans yttranden böra stå alldeles oemotsagda.

Han drog den slutsatsen, att lagrådet vore obehövt, av den omständigheten, att den rena administrativa lagstiftningen och hela den kommunala lagstiftningen nästan undantagslöst, kan jag säga, bragts under riksdagens prövning utan att dessförinnan ha undergått prövning hos lagrådet. Han drog härav den slutsatsen, att en dylik granskning icke vore behövt. Den slutsatsen anser jag vara synnerligen oriktig. Jag kan kanske erinra om, att det ingalunda varit lagstiftarens mening, att denna avdelning av våra lagar icke skulle gå till lagrådet. Det var, som herrarna ha sig bekant — jag hade egentligen tänkt spara det till nästa punkt, men det kan väl återopas här, när det ändå berörts i debatten — på riksdagens konstitutionsutskotts initiativ, som regeringsrätten kommit till. Redan i det förslag, som avläts av konstitutionsutskottet och som sedermera blev riksdagens skrivelse, framhölls lämpligheten av, att just den avdelning av lagstiftningen, som herr Möller rörde vid, skulle granskas av regeringsrätten. Ärendet överlämnades sedermera till numera landshövding Hammarskjöld för att han skulle sätta form på förslaget. Jag kan säga, att landshövding Hammarskjöld framhävde och betonade såsom en lämplighet och nästan en nödvändighet, att just denna viktiga avdelning av lagarna jämväl blev granskad. Han betecknade den omständigheten, att praxis gått i annan riktning, som en anomali. Det var hans tanke. Så har icke skett, men det är icke riksdagen, som därvidlag kan ställas till ansvar, utan det är regeringen, som icke ansett det lämpligt — ja, detta är som bekant fakultativt. Men jag tror ändå, på grund av den erfarenhet jag fått vid granskningen av de lagför-

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

slag på dessa områden, som särskilt kommit under konstitutionsutskottets bedömning, att man kan med fog beklaga, att de inte granskats i lagrådet, ty förslagen ha icke alltid varit så väl förberedda eller utförliga att man lämpligen kunnat taga dem. Man har, snarare, som sagt, haft anledning beklaga, att de icke blivit granskade av lagrådet.

Om man nu tänker på, att klockan redan är ett och att vi ha en utomordentligt lång föredragningslista samt att detta ärende så många gånger tidigare varit föremål för debatt i kammaren, så torde jag beträffande de andra, de materiella sidorna av saken ha rättighet att i detta sammanhang hänvisa till de skäl, som tidigare anförts just mot de synpunkter, som herr Möller har anlagt. Jag vill här bara ha sagt, att jag icke genom min tystnad har godkänt de skäl, som han därvidlag har anført.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Lindhagen**: Då jag yrkat bifall till min motion, har jag gjort det med uppmärksamheten fästad på, att det tarvas ett par modifikation. Jag har sålunda i motionen hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändring i grundlagarna i syfte av lagrådets avskaffande, eller, om detta ej bifalles, i ändamål att begränsa de lagförslag, som enligt nu gällande bestämmelser skola remitteras till lagrådet, och detta huvudsakligen ur de sociala synpunkterna men även ur brådskans synpunkt. Om denna motion icke hade förelegat, skulle jag hava yrkat bifall till herr Engbergs vid utlåandet fogade reservation, som ju också i själva verket går i samma riktning. Han vill nämligen undantaga det sociala innehållet i lagförslagen från bedömning.

Nu förefaller det mig, som om herr Möller skulle i viss mån hava skattat åt denna synpunkt, ehuru det icke kom så klart fram. Jag vill särskilt säga herr Möller, att det icke alls är fråga om något specialstudium av lagförslagen, där det gäller social kompetens eller icke, utan det beror antingen på ett rent intresse eller också på ens sinnelag. Hos den, som har ett motsatt sinnelag eller ett mot det sociala innehållet motsatt intresse — han må sedan specialstudera lagförslagen huru mycket som helst — kommer i alla fall hans intresse och sinnelag att bestå och även taga sig uttryck i hans bedömning av detaljerna i lagförslagen.

Det var inte min mening att på något sätt, såsom herr Möller uttryckte det, vilja misstänkliggöra motiveringen i hans motion. Jag har endast rättighet att säga, att min motion är den enda, där den sociala synpunkten framhålles, och att jag vill bygga på denna synpunkt. Det kan ju icke hjälpas, att det förhåller sig på det sättet, och då måste jag också uttala denna min uppfattning.

Herr **Hederstierna**: Jag måste säga några få ord med anledning av herr Möllers anförande.

När herr Möller sade, att lagrådets förnämsta eller enda uppgift skall vara att skriva fina och väl avfattade lagar, har herr Möller läst yttrandena från lagrådet allt för lätt, ty lagrådets förnämsta uppgift är att granska lagförslagen och undersöka, huruvida de överensstämmer med de principer, varpå vår svenska rätt är grundad. Är det någonting, som strider mot det rättssystem, som under årens lopp utbildat sig, är det lagrådets skyldighet att anmärka därpå. Det måste bli någon enhetlighet i vår lagstiftning, och det är detta lagrådet först skall undersöka. Om lagen blir fin eller inte, det är mindre viktigt. Vi få gunås och visst leva under ganska ofina lagar. I det fallet skulle jag särskilt vilja påpeka ett område, där lagrådets medverkan förvisso skulle kunna erfordras för denna uppgift, nämligen vad beträffar alla våra skattelagar. Att

tolka skattelagarna är nästan ogörligt, hoptotade som de äro av någon kommitté och av bevillningsutskottet.

Sedan vill jag säga, att när herr Lindhagen och herr Möller och även andra tala om, att med lagrådet inte alls avsetts, att det skall vara någon granskare av sociala uppgifter, är det ju klart, att detta icke är meningen. Men å andra sidan vill jag säga, att det måste verka synnerligen gott i vårt land, där det ena partiet står emot det andra och var och en har sin politik, att i sådana frågor få ett opartiskt omdöme av personer, som stå utanför politiken.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Fehr: Det är, såvitt jag förstår, ett glädjande tidens tecken och ett gott bevis för sakskalens förmåga att tränga igenom partilinjerna, när vi hörde en av motionärerna, herr Möller, icke blott icke yrka bifall till sin motion utan tvärtom — efter sin egen uppfattning — vara den förste, som ifrågasatte att laggranskningen skulle omfatta även vissa andra områden, bl. a. kommunallagarna. Det var visserligen ett litet minnesfel av herr Möller, eftersom detta långt tidigare varit ifrågasatt. Naturligtvis är det ett självklart men tyvärr ganska dyrbart önskemål, som även den siste talaren yrkat bifall till, att en utvidgning av laggranskningen sker även till dessa andra områden.

Jag begärde ordet för att framhålla en sak, som herrar Möller och Lindhagen efterlyst, nämligen skälet till att vi ensamma hava ett lagråd, medan man i andra länder icke har någon sådan institution. Skälet är helt enkelt det, att vi hava en helt annan form för vår lagstiftning. I utlandet gör man en stor kodifikation en gång vart hundra år. I Frankrike gjorde man den på Napoleons tid och i Tyskland i slutet av 1800-talet. Då en sådan kodifikation skall fullbordas, sättas hela landets juridiska krafter in på att granska lagförslagen, och under årtal sysslar juristvärlden i dessa länder icke med någonting annat än med denna kodifikation. Sedan sker det ingen lagstiftning av jämförlig omfattning förrän tiden mognat till nästa kodifikation.

Om herr Möller vill taga fram en lagbok, skall herr Möller få se, att våra gamla balkar, som utgöra själva grundstommen i denna lagbok, under de senaste årtiondena genomgått en fullständig revidering, så att de gamla balkarna, som ännu formellt gälla, äro ruiner, som ersatts med nya byggnadsstenar. Att det under sådana omständigheter ställer sig annorlunda för oss, när vi bit för bit genomföra en fullständig revidering, än det gör för de länder, som ha kvar sina gamla lagar, faller av sig självt.

I Norge och Danmark står man i viss mån i samma läge som vi beträffande lagrevisionens form. Men jag tror, att både herr Möller och herr Lindhagen skulle kunna genom samtal med sina vänner i båda länderna finna, att man där beklagar, att där icke finnes ett lagråd.

Herr Petrén: Herr talman! Då jag ansluter mig till utskottets förslag, ber jag att till protokollet få antecknat, att detta icke sker av de grunder, som herr Trygger framhöll såsom skäl för sin ståndpunkt. I likhet med herr Lindhagen är jag nämligen av den uppfattningen, att lagrådet icke bör yttra sig om, huruvida den sociala synpunkt, som ligger till grund för en lagstiftning, är den rätta eller inte. En persons uppfattning i en social fråga beror nämligen icke på, huru skarpsinnig han är eller vilken speciell sakkunskap han har förvärvat sig, utan på hans politiska uppfattning, på hans allmänna samhällsåskådning. Men därav kan jag icke såsom herr Lindhagen draga den slutsatsen, att lagrådet bör avkopplas från laggranskningen, när det gäller den sociala lagstiftningen, ty även om jag anser, att lagrådets uppgifter böra begränsas till att vara av rent lagteknisk natur, är denna granskning likväl synnerligen viktig, även då det gäller den sociala lagstiftningen, som ofta är av mycket in-

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

vecklad natur. Det förhållandet, att lagrådet någon gång enligt min uppfattning gått utanför sin befogenhet och även anfört sin uppfattning ur rent sociala synpunkter, bör enligt min mening icke giva anledning till dess avskaffande, därest man är av den uppfattningen, att granskningen varit av värde.

För min del har jag nu sedan mer än 10 år suttit i lagutskott och deltagit i dess arbete, och min erfarenhet är, att den lagtekniska granskning, som av lagrådet utförts, ofta varit synnerligen värdefull. Jag tror icke, att den kan ersättas genom en förstärkning av lagbyrån i justitiedepartementet, ty det ligger i sakens natur, att man där icke kan få personer med samma erfarenhet i fråga om lagarnas tillämpning som i lagrådet.

På grund av den erfarenhet, som jag har om lagrådets värdefulla insats på detta område, ber jag sålunda att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Man må ha vilken uppfattning man vill om lämpligheten av att i praxis utsträcka lagrådets granskning till andra lagförslag än sådana, som för närvarande där *skola* granskas, och speciellt kan jag hava en ganska tveksam syn på frågan, om det kan vara lämpligt att dit remittera skatte- och kommunallagar, och jag tror åtminstone, att de i så fall måste beredas på ett helt annat sätt än nu.

Jag begärde egentligen ordet för att påpeka, att då man här talar om den sociala lagstiftningen och att den skulle ligga utanför lagrådets behörighet, förbiser man det förhållande, varpå grundlagen byggt sin bestämmelse om att lagrådet *skall* höras i vissa frågor, nämligen i *alla lagfrågor, där det gäller rättsförhållanden mellan enskilda*. Den sociala lagstiftningen i vårt land har också en sida, som berör rättsförhållandena de enskilda emellan. Jag tror, att det ur rättssäkerhetens synpunkt kan vara skäl att även denna sida — icke den samhälleliga, utan de rent rättsliga förhållandena mellan de enskilda — blir vederbörligen beaktad, och detta sker just genom lagrådets granskning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i anledning av de därunder förekomna yrkandena särskilda propositioner komme att göras beträffande vardera av de nu föredragna punkterna av utskottets hemställan.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet hemställt i punkten 1.

I avseende å punkten 2, yttrade herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära övervägande av ändring i grundlagarna i syfte av lagrådets avskaffande eller åtminstone en begränsning av de lagförslag, som enligt nu gällande bestämmelser skulle remitteras till lagrådet.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Herr Bergström, David: Herr talman! Av den korta motivering, som konstitutionsutskottet givit sitt utlåtande i denna punkt, framgår, att utskottet för sin del uppenbarligen redan är färdigt med sina betänkligheter. Utskottet säger nämligen i detta avseende följande: »Utskottet finner några avgörande principiella betänkligheter icke möta mot förslaget om laggranskningens omläggning på sådant sätt, att ett regeringsråds obligatoriska medverkan bleve utesluten.»

Jag är för min del icke lika färdig med detta som utskottets övriga ledamöter, och jag kan omöjligt vara det efter att hava tagit noggrann del av vad som förevarit i högsta domstolen vid dess sammanträde den 25 oktober 1926, då domstolen hade att yttra sig rörande laggranskningen. Av detta yttrande framgår ju med all tydlighet, att meningarna på denna punkt varit ganska delade inom domstolen. Tre av domstolens ledamöter, nämligen justitieråden Carlson, Christiansson och Wedberg, hava framhållit, att upphörandet av regeringsrättens reguljära deltagande i lagrådets arbete syntes vara av principiell innebörd, och tillagt, att genom den nya ordningen rubbades regeringsrättens konstitutionella likställighet med högsta domstolen och utsloges åtminstone i regel den särskilda sakkunskapen om den administrativa lagstiftningen och dess tillämpning. Justitierådet Sundberg har för sin del uttalat, att han särskilt med hänsyn till det alltmer växande antalet av huvudsakligen administrativa lagförslag finner sig böra avstyrka varje sådan förändring av lagrådets sammansättning, som innebär uteslutande därur av ett regeringsråd såsom ordinarie ledamot.

Innan riksdagen emellertid går att för sin del ge någonting på hand i detta avseende i enlighet med konstitutionsutskottets förslag, kunde det möjligen vara skäl att riksdagen erinrade sig, att när regeringsrätten på sin tid tillkom i vårt land, togs initiativet härtill helt och hållet av riksdagen själv. Det var år 1903, som riksdagen med stor enhällighet — det var fullständig enhällighet inom konstitutionsutskottet och sedermera stor enhällighet inom kamrarna — beslöt den skrivelse, vilken ledde till det beslut, statsmakterna några år därefter fattade om den betydande ändring i våra grundlagar, som hos oss införde den administrativa högsta domstolen. På den tiden fanns det icke något lagråd, som granskade lagförslagen, utan all granskning skedde då hos högsta domstolen.

Det kan kanske vara skäl att i denna stund erinra om vad riksdagen vid detta tillfälle skrev. I riksdagens skrivelse den 28 april 1903 stod bl. a. att läsa följande: »Liksom den nuvarande högsta domstolen har att i fråga om stiftande av allmän civil- och kriminallag, kriminallag för krigsmakten samt kyrkolag avgiva utlåtanden och därvid äger tillfälle att vid denna lagstiftning göra fruktbärande de erfarenheter, som domstolen vid dessa lagars tillämpning vunnit, så borde även åt den ifrågasatta högsta domstolen för administrativa besvärsmåls avdömande uppdragas att meddela yttranden över förslag till ekonomiska och administrativa lagar och författningar. Därigenom skulle vinnas, att den mångskiftande samling av författningar av detta slag, vilka nu utgå från de olika departementen och som i större eller mindre grad präglas av vederbörande departementschefers olika åskådningssätt, skulle genom den behandling och prövning, som ägnades däråt av den administrativa domstolen, för framtiden kunna bringas till större enhet och konsekvens.»

Om detta, som riksdagen pekade på för 24 år sedan, då var en sanning, är det, mina herrar, säkerligen en sanning i fullt lika hög och till och med i vida högre grad i denna tid. Det förhåller sig nog så, som en talare här i dag en hårmsån var inne på med avseende å de s. k. administrativa författningarna, nämligen att dessas avfattning lider av högst betydande brister, vilka alla de, som skola tillämpa dessa författningar eller som skola studera dem för att få reda på vad de verkligen innehålla, nog få göra bekantskap med. Jag skall nu icke ingå närmare på frågan, huruvida någonting i detta avseende borde göras för att för framtiden åvägabringa större enhet och konsekvens; men vad jag härmed velat erinra om visar, att det spörsmål, som vi här syssla med, är en ganska liten sida av det stora och viktiga spörsmål, som riksdagen i detta avseende kunde hava skäl att taga i betraktande. Det förefaller mig således, som om den utgångspunkt, konstitutionsutskottet valt för sitt förslag, är alltför

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

obetydlig i och för sig och i varje fall obetydlig i jämförelse med detta större problem, som riksdagen kunde hava skäl att taga upp, men då taga upp för sig och icke i det egendomliga sammanhang, i vilket det nu skett i detta betänkande.

Jag tillåter mig, herr talman, att för min del yrka avslag på konstitutionsutskottets skrivelseförslag.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag kan visst inte förvåna mig över, att den ärade reservanten ställer sig något tveksam inför det förslag, som konstitutionsutskottet här har avgivit. I likhet med vad också utskottet i sitt utlåtande påpekat, har han alldeles riktigt hänvisat till, att högsta domstolens ledamöter ingalunda i denna del varit eniga. Dock har en avsevärd majoritet biträtt tanken på, att regeringsråden icke permanent och obligatoriskt skulle deltaga i laggranskningen.

Det är på herr David Bergströms egen begäran, som konstitutionsutskottet tagit denna tredje punkt fristående — och det är i viss mån berättigat och ingenting att säga om — men det förrycker i viss mån synen på saken av den anledningen, att det obestriddigen är ett visst sammanhang mellan sista stycket och de båda föregående punkterna i konstitutionsutskottets utlåtande. Såsom jag redan varit i tillfälle att säga, har vid detta nya uppslag konstitutionsutskottet varken velat eller kunnat taga någon position i sak, men utskottet ville för sin del icke, då högsta domstolens majoritet funnit en utväg, ställa sig hindrande i vägen. Därav beror det uttalande, som nu framkommit.

Herr David Bergström hänvisade, såsom jag för en stund sedan gjorde i ett anförande, på tillkomsten av lagrådet och att granskningen ursprungligen föreslogs att utföras i regeringsrätten. Jag skall emellertid begagna tillfället att tillägga några ord till vad jag då yttrade till förekommande av föreliggande möjligheter till missförstånd.

Jag för min del anser visst icke, att, såsom förhållandena nu gestalta sig, alla de lagar, som herr Reuterskiöld uppräknade, skulle gå till lagrådet. Anledningen till, att jag nämnde detta var, att vi ändå varit i tillfälle att konstatera, att det nog hade varit nyttigt, om de lagar, som förelagts konstitutionsutskottet för prövning, kunnat undergå en granskning av lagrådet. Jag anser emellertid, såsom förhållandena nu äro, detta vara omöjligt, närmast väl av de skäl, som herr Trygger för en stund sedan anförde. Vi hava ekonomiskt icke råd och kunna icke heller skaffa personer för ett så stort lagråd, som i så fall skulle erfordras. Det är således helt enkelt av ett nödtvång, som icke dessa större grupper hänvisas till lagrådet för dess granskning. Men jag kan icke neka till att jag anser, att just denna omständighet, att sådana lagförslag, som det här är fråga om, par force des choses icke kunna bliva underkastade granskning, är anledningen till att de synpunkter, som herr Bergström redogjorde för och som legat till grund för såväl riksdagens skrivelse som det lagförslag, som sedermera utarbetades av landshövding Hammarskjöld, icke kunnat gå i uppfyllelse. Såvitt jag har mig bekant — jag vågar icke säga det absolut, men det torde vara så gott som undantagslöst — hava dessa lagförslag, varom här är fråga, icke blivit underkastade prövning i lagrådet. Vi få böja oss för detta faktum. Men då kan man icke heller, synes det mig, åberopa de grunder, som konstitutionsutskottet och riksdagen år 1903 och därpå följande år framförde. Omständigheterna hava verkat förändrande.

Anledningen till, att konstitutionsutskottet sålunda gjort detta principuttalande, har redan angivits, och man har redan pekat på, att konstitutionsutskottet ansett sig hava goda grunder därför i det yttrande, som högsta domstolens majoritet härvidlag fällt. Därtill kommer, att man faktiskt icke kan blunda för de skäl, som motionärerna i denna del hava anfört. Det förhåller sig ju visserligen så, att det väl tillkommer konstitutionsutskottet att upptaga till

prövning sammansättningen av lagrådet men icke dess arbetsordning. Denna sista omständighet kan väl dock icke hindra konstitutionsutskottet att taga hänsyn till de skäl, som blivit anförda, och de föreföllo utskottet rätt så talande.

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

Herr David Bergström får väl medgiva, att konstitutionsutskottets utlåtande är mycket vagt hållet, både till motivering och kläm. Det är till ingenting förbindande och vi acceptera ej någonting, utan allt beror på det förslag, som möjligen kommer fram och huru detta är avfattat. Jag anser sålunda, att riksdagen icke genom detta principiella uttalande i någon avsevärd mån binder sig på detta område, och det är under sådana förhållanden, herr talman, som jag finner, att man med trygghet kan yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr **Schlyter**: Herr talman! Jag förbehöll mig nyss att få på denna punkt tillägga ett par ord till vad jag då hade att säga. Den omständigheten att jag på detta sätt delade upp mitt anförande tycks emellertid hava lett till ett missförstånd. I herr Nothins replik till mig framskymtade, att han uppfattat vad jag sade om lagrådet som ett hinder mot lagförslags framläggande för riksdagen såsom i någon mån riktat mot de synpunkter, han anfört och vilka jag under tidigare år delat. Anledningen till att ett sådant missförstånd kunnat uppstå var naturligtvis, att jag nyss hade att polemisera mot herr Lindhagens yrkande om lagrådets avskaffande, medan jag på denna punkt har att motivera ett positivt förslag, detsamma som utskottet kommit till. Jag har själv för ett par år sedan under trycket av den svårighet, vari en regering då befann sig, när det gällde för den att komma fram med sina förslag, framhållit att lagrådet hos oss blivit ett översta överhus, i stånd att bestämma lagstiftningstakten och tillintetgöra regeringens strävanden på lagstiftningens område. Mycket kan här bero på olika lagråds beskaffenhet. Jag är emellertid fullständigt ense med herr Möller om att »porten är för trång» för regeringen att i lagfråga komma fram till riksdagen, men denna port skulle just vidgas genom det förslag som konstitutionsutskottet i sin motivering antytt och för vilket jag i mitt förra yttrande pläderade.

Jag skall be att få med ett skriftligt bevis styrka att jag haft och har denna mening. Jag har nämligen tagit med mig ett utkast till formulering av § 21 regeringsformen i enlighet med de anvisningar utskottet med stöd av högsta domstolens yttrande givit. Det lyder sålunda:

»Tre justitieråd utgöra Konungens lagråd. Förordnar Konungen att lagrådet skall under viss del av året arbeta på två avdelningar, utgöres vardera av tre justitieråd.

Lagrådet tillkommer att avgiva utlåtande över de förslag till stiftande, upphävande, ändring eller förklaring av lagar eller författningar, vilka för sådant ändamål bliva av Konungen överlämnade. Där så prövas nödigt, må Konungen förordna att i visst ärendes behandling skall såsom ledamot av lagrådet deltaga ett regeringsråd eller annan, av Konungen utsedd, för insikt, erfarenhet och redlighet känd person.

Närmare bestämmelser huru stor del av året lagrådet må arbeta å avdelningar, så ock om dess sammansättning och tjänstgöring i övrigt meddelas i särskild, av Konungen och riksdagen jämlikt 87 § 1 mom. gemensamt beslutad lag.»

Så skall jag blott be att få säga ett par ord till herr Bergström. Han har understrukt, att konstitutionsutskottet icke har några betänkligheter emot en utveckling av lagrådet i den riktning som sålunda är antydd, d. v. s. med avlägsnande av regeringsrättens ledamot, och jag skall be att ytterligare få understryka detta påpekande. Då herr Bergström gentemot utskottets ståndpunkt åberopat, att fyra av högsta domstolens tjugufyra ledamöter avstyrkt ett för-

Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)

slag i den riktningen, synes det mig knappt kunna tänkas, att man på detta tidiga stadium skulle kunna få ett bättre stöd för denna tanke, än att de tjugu övriga justitieråden alltså icke ställt sig avvisande.

När herr Bergström återoppar vad riksdagen för tjugufyra år sedan yttrade och hurusom den då tänkte sig, att administrativa lagförslag skulle granskas av den administrativa högsta domstolen, har ju utskottets ärade ordförande redan påpekat, att det icke är möjligt att låta lagrådet övertaga denna granskningssuppgift, med hänsyn till den tid de viktigare lagarna där redan taga. Att då blott för upprätthållandet av någon slags statsrättslig likställighet mellan regeringsrätten och högsta domstolen i en laggranskningsinstitution bibehålla en representant för regeringsrätten, som i allmänhet icke kan vara av någon betydelse för granskningen av de lagförslag, vilka i själva verket gå till lagrådet, synes mig vara en något världsfrämmande ståndpunkt, i synnerhet som Kungl. Maj:t enligt det framlagda förslaget, när helst det är fråga om en administrativ författning, där regeringsrättens sakkunskap skulle komma att spela någon roll, är oförhindrad att bestämma, att en ledamot av regeringsrätten skall sitta i lagrådet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergström, David: Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande yttrade här, att omständigheterna hava verkat förändrande. Ja, sannerligen hava de inte verkat förändrande med avseende å konstitutionsutskottet. Då konstitutionsutskottet år 1903 enhälligt lade upp denna fråga med avseende å regeringsrätten så, att regeringsrätten, denna tilltänkta högsta domstol, skulle både såsom dömande och såsom laggranskande ställas likvärdig med den förutvarande högsta domstolen, är man nu inom konstitutionsutskottet färdig att gå med på att rymma ut ifrån laggranskningen, ifrån lagrådet, den enda fasta representant, som denna högsta domstol, regeringsrätten, har inom detsamma. Det är ju dock så, att all lagstiftning i nuvarande tid är ganska komplicerad. Det är rätt ofta som i den lagstiftning, som givet faller och bör falla i fråga om tillämpning och laggranskning under högsta domstolen, kunna vara inmängda punkter, som hava beröring med den administrativa lagstiftningen och där en representant för den sidan av saken även vid laggranskningen kan behöva hava sitt ord.

Jag har tillåtit mig att här erinra om vad riksdagen yttrade år 1903. Det händer ibland, att man väl behöver lyssna lika mycket till de dödas ord som till de levandes, även till de döda juristernas, och om det är några jurister inne i kammaren — ja, jag ser åtminstone en: herr Lindhagen — som voro med på den tiden, så kanske de erinra sig vad en mycket betydande rättslärda här i vårt land, en mångårig medlem av högsta domstolen och sedermera talman i denna kammare, hade att yttra vid det tillfälle, då man här gick att fatta det viktiga beslutet vid 1903 års riksdag. Det kan icke skada, att de orden få inflyta i dagens protokoll.

Han säger där: »Utskottet synes antyda, att regeringsrätten» — på den tiden fanns det, som jag nyss nämnde, intet lagråd, utan laggranskningen låg hos högsta domstolen — »skulle yttra sig egentligen i fråga om administrativa lagar. För min del får jag säga, att en väsentlig fördel med den ifrågasatta institutionen» — d. v. s. regeringsrätten — »skulle vara, att man nu bör kunna uppdelat det område, som förut behärskats av 87 § regeringsformen, så att man tar ut de lagförslag, som röra sig på allmänna lagens område, där den nuvarande högsta domstolen verkligen har egen omedelbar erfarenhet, och låter dem fortfarande gå till denna domstol, men däremot stadgar, att sådana lagfrågor, som endast genom utvecklingens gång kommit dit, t. ex. väglagen, boställsordningen, skogslagstiftningen och en mängd sådana saker, som blivit överflyttade

till 87 paragrafens område, icke skola behandlas av den nu bestående högsta domstolen, utan hänskjutas till denna nya.»

Ja, detta är frågor och synpunkter, som kanske icke under årens lopp tillräckligt tagits i beaktande av statsmakterna, men som väl kunde vara berättigade till ett beaktande, under förutsättning nämligen att man vid prövningen av dessa frågor ville se dem efter större linjer, än som här blivit upplagda av konstitutionsutskottet.

Jag tror sålunda, herr talman, att jag har full anledning att vidhålla mitt yrkande om avslag på utskottets framställning i denna tredje punkt.

Herr Lindhagen: Den siste talarens inlägg i debatten är ju ur flera synpunkter mycket upplysande, och den ärade talaren har alldeles rätt i, att det sista skrivelseförslaget rör någonting, som egentligen befinner sig alldeles utanför den nu föreliggande frågan. Han har väl också rätt i, att det uppriver de gamla principerna och sätter ingenting annat i stället.

Men se, herr David Bergström, det är på det sättet det går till här i världen: det är principernas upplösning, som föregår upplösningen av institutionerna, och därför tycker jag, att denna sista skrivelse är förträfflig. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att för det första stryker man ett brett streck över det motiv, som av gammal vana anlagts i konstitutionsutskottet, nämligen att lagrådet är till för att upprätthålla lagstiftningens enhetlighet. Jag har sagt, att det är en bluff, det kan inte vara på det sättet, och det förhåller sig inte heller så, men det är i alla fall en hypnos, under vars skydd vi gå fram till orimliga resultat. Om det nu någonsin skulle behövas en sådan sammanhållning i lagstiftningen och en sådan enhetlighet, är det väl genom en representant för den administrativa lagstiftningen, som flyter ovanpå den egentliga lagstiftningen men ändå måste ha ett sammanhang med denna, vilket sammanhang dock så ofta brister. Men man är nu färdig att kasta bort regeringsrådet utan att tänka på, att man överger totalt principen om lagrådets uppgift att övervaka lagstiftningens enhetlighet just på den punkt, där det allra mest behövs.

Vidare har ju den gamla grundlagen gått fram för den uppfattningen, att lagrådet skall dock vara så pass fylligt representerat, att man, som jag sade, kan påräkna att alla synpunkter göra sig gällande. Även den stora principen uppger man av opportunitetsskäl indirekt genom denna riksdagsskrivelse, då man säger, att vi kunna eventuellt nöja oss med endast tre representanter.

Vidare betonades ju först, såsom den siste talaren framhöll, att högsta domstolen skulle bli befriad från detta laggranskningsarbete särskilt därför, att den nya tiden kommit med så många nya frågor, de sociala och ekonomiska frågorna, som icke lämpligen hörde till högsta domstolens granskningsarbete. Även den grundsatsen underminerar det nu ifrågasatta skrivelseförslaget, då man ställer i utsikt, att högsta domstolen återigen skulle få den uppgiften i den vidsträckt omfattning, som man vid lagens tillkomst ansåg otillbörlig och i tillämpningen just denna.

Herr talman! Detta skrivelseförslag betyder i alla fall för första gången ett litet steg emot hela lagrådets och hela dess uppgifts underminerande. Därför är det den första lilla ljuspunkt jag varit med om under denna frågas behandling. Med andra ord, skrivelsen underminerar alla grundsatser, och när grundsatserna till slut äro underminerade, ramlar också institutionen.

Jag ber därför att livligt få tillstyrka detta skrivelseförslag.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag vill endast tillkännagiva, att jag i denna fråga står på samma ståndpunkt som herr David Bergström. Jag anser, att det skulle vara rätt obetänksamt att gå in på en sådan skrivelse som den nu föreslagna. Det är visserligen sant, att den administrativa lagstiftningen i

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

*Om lagrådets
avskaffande
m. m.
(Forts.)*

allmänhet icke hänskjutes till granskning av lagrådet, men vi veta litet var, huru i många fall den civila eller kriminella lagstiftningen förutsätter vid sin sida den administrativa lagstiftningen för tillämpningen; och den siste ärade talaren påpekade just, att sammanhanget mellan den administrativa lagstiftningen samt den civila och kriminella rätt ofta brister. Jag tror det är en stor fördel, att man vid laggranskningen även har att tillgå erfarenheter från den administrativa högsta domstolen; och jag kan därför icke förstå annat, än att de skäl, som här anföras av konstitutionsutskottet, äro alltför litet vägande, för att man nu skulle vilja taga ett sådan steg som det av konstitutionsutskottet ifrågasatta.

Jag instämmer sålunda i avslagsyrkandet.

Herr Reuterskiöld: Det steg, utskottet ifrågasätter, avser — det vill jag betona — icke frågan om lagrådet utan, såsom också motionen ger vid handen, möjliggörande av större arbetskapacitet hos regeringsrätten. Att tolka denna skrivelse såsom avseende ett underminerande av lagrådet på ett eller annat sätt är alldeles orimligt. Vad man vill vinna, är helt enkelt att utan att öka antalet regeringsråd möjliggöra en avverkning av regeringsrättens arbetsbalans genom att man dit återflyttar det regeringsråd, som nu sitter i lagrådet, och jag tror man kan säga, att därigenom överflödiggöras inrättandet av två avdelningar i regeringsrätten, ty man vinner omkring två arbetsdagar under tre veckor.

Det är sålunda en mycket enkel och nyttig reform, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med därunder framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skyldighet för personal vid försvarsväsendet att i vissa fall underkasta sig förflyttning till annat truppförband; och

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för förre furiren Karl Erik Viktor Pettersson från viss betalningsskyldighet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. flytt-
ningsbidrag
åt vissa offi-
cerare m. fl.,
som tjänst-
gjort i Boden.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckta motioner angående flyttningssättning åt sådana till truppförband eller stab i Boden hörande officerare m. fl., som lämna tjänsten på grund av avsked eller överföras på övergångsstat.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *O. Bergqvist* och *C. I. Asplund* (nr 18) samt den andra inom andra kammaren (nr 36) av herr *N. E. Nilsson* i Antnäs m. fl., hade hemställts, att såväl de officerare, underofficerare och med dem likställda, tillhörande truppförband eller stab i Boden, vilka på grund av avsked lämnade tjänsten, som ock de, vilka tvångsvis blivit eller bleve till övergångsstat överförda, måtte komma i åtnjutande av flyttningssättning vid flyttning från Boden.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen i anledning av herrar Bergqvists och Asplunds samt Nils-sons i Antnäs förevarande motioner I: 18 och II: 36 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i utlåtandet anförts, fastställa grunder för flyttningsbidrag till sådana till övergångsstat tvångsvis överförda officerare, underofficerare och vederlikar, som förflyttats till Boden efter tidpunkten för fattandet av 1925 års riksdags beslut rörande försvarsväsendets organisation; samt

b) att motionerna, i vad de icke kunde anses besvarade under a), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anförts

1) av herr *O. Bergqvist*, vilken ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen i anledning av förevarande motioner I: 18 och II: 36 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motiveringen anförts, fastställa grunder för flyttningsbidrag till sådana till övergångsstat tvångsvis överförda officerare, underofficerare och vederlikar, som förflyttats till Boden från annat truppförband eller anstalt; samt

b) att motionerna, i vad de icke kunde anses besvarade under a), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) av herr *C. G. V. Hammarskjöld*, vilken ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan,

a) att riksdagen i anledning av förevarande motioner I: 18 och II: 36 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i reservationen anförts, tilldela till övergångsstat tvångsvis överförda officerare, underofficerare och vederlikar tillhörande truppförband eller stab i Boden flyttningsbidrag i sådana fall, där särskilda skäl därför föreläge;

b) att motionerna, i vad de icke kunde anses besvarade under a), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Hammarskjöld, Carl Gustaf: Emot statsutskottets utlåtande över dessa motioner skulle åtskilliga erinringar kunna framställas. Jag har emellertid i min reservation inskränkt mig till endast en enda erinran för att vinna anslutning till de i ärendet avgivna motionerna. Denna erinran gäller flyttningsersättning för personal vid truppförbanden och staben i Boden, vilka tvångsvis överförs. Även i fråga om denna punkt överensstämma reservationen och utskottets förslag i stort sett. Sålunda vilja vi bägge inskränka denna flyttningsersättning till att avse personal i Boden. Vi vilja likaledes inskränka den till att omfatta endast flyttningsbidrag, så att bidraget icke kommer att innefatta ersättning för de särskilda kostnader vilka kunna vara förenade med flyttningen, såsom gottgörelse för särskilda hyresutgifter m. m., utan endast avse de direkta flyttningskostnaderna. Den enda punkt, i vilken meningsskiljaktighet råder, gäller frågan, vilka som skola erhålla denna flyttningsersättning. Sålunda anser utskottet, att ersättningen skall utgå allenast till sådana på övergångsstat tvångsvis överförda officerare, underofficerare och vederlikar, vilka förflyttats till Boden efter tidpunkten för fattandet av 1925 års riksdagsbeslut rörande försvarsväsendets organisation, under det jag i reservationen inskränker flyttningsbidragen till de fall då särskilda skäl därför föreligga.

Jag vill då först erinra om, att reservationen närmast ansluter sig till ett tidigare uttalande av försvarsväsendets lönenämnd, i vilket lönenämnden fram-

Ang. flyttningsbidrag åt vissa officerare m. fl., som tjänstgjort i Boden.
(Forts.)

Ang. flytt-
ningsbidrag
åt vissa offi-
cerare m. fl.,
som tjänst-
gjort i Boden.
(Forts.)

håller: »Däremot syntes det lönenämnden önskvärt, att Kungl. Maj:t skulle kunna bevilja flyttningshjälp i sådana fall, där särskilda skäl därtill föreligga.» Jag hyser uppfattningen, att det vid en så invecklad procedur som överföring till övergångsstat är svårt att långt i förväg bedöma, i vilka fall det kan vara skäligt att bevilja ett dylikt flyttningsbidrag. Jag anser därför, att tillämpningen bör överlämnas till Kungl. Maj:t. I alla händelser måste även efter utskottets åsikt de närmare grunderna för detta bidrags utgående fastställas av Kungl. Maj:t. Detta är nödvändigt av olika anledningar. Jag skall endast be att få framhålla en av dessa. Även om man följer utskottets linje, kommer personal, som är tvångsvis överförd till Boden, att erhålla flyttningsbidrag till södra Sverige. Dylikt bidrag bör däremot icke utbetalas till frivilligt övergången personal. Det skulle emellertid kunna inträffa, att en person låte sig tvångsvis överföras till övergångsstat och därigenom bereddes flyttningssättning vid flyttning till södra Sverige, och att han sedan han väl kommit dit, begagnade sig av den av 1925 års riksdag medgivna rättigheten att övergå till frivillig övergångsstat. På så sätt hade han alltså kommit på frivillig övergångsstat och i allt fall uppburit flyttningssättning. Detta kan naturligtvis icke vara riktigt, utan det måste regleras, t. ex. på det sättet, att Kungl. Maj:t såsom villkor för den tvångsvis överförde att erhålla flyttningsbidrag föreskriver, att om han sedermera begär att få övergå på frivillig övergångsstat, skall han återbära det uppburna flyttningsbidraget. Denna bestämmelse måste införas, vare sig man väljer utskottets linje eller reservantens.

Min övertygelse är, att om utskottets linje väljes, kommer det att inträffa fall, då rättvisa eller åtminstone billighet tala för att man, oavsett om denna bestämmelse är tillämplig eller icke, kommer att bevilja flyttningsbidrag. Då återstår ju ingen annan utväg än att taga medel från anslaget till extra utgifter, men med den starka beskärning som detta anslag undergått — det är upptaget i 1925 års härordningsbeslut till 400,000 kronor, Kungl. Maj:t begärde 350,000 kronor och riksdagen har beviljat endast 175,000 kronor — kan det hända, att Kungl. Maj:t icke anser sig hava medel till förfogande. I så fall återstår ingenting annat än att komma med särskilda propositioner i dessa ärenden till nästa års riksdag, och så är frågan tillbaka i riksdagen.

Jag tycker, att det är enklast att överlämna frågans avgörande till Kungl. Maj:t, och jag ber att till stöd härför ytterligare få framhålla, att risken icke är stor, emedan det gäller endast en garnisonsort och endast för en enda gång. Det är endast fråga om andra övergångsperioden för truppförbanden i Boden, och detta kan mänskligt att döma icke utgöra något prejudikat för framtiden.

Jag anhåller därför, herr vice talman, att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Widell: Herr vice talman! Då denna fråga först behandlades på statsutskottets första avdelning, ställde sig avdelningen ingalunda oförstående för de synpunkter, som motionären framlagt och herr Hammarskjöld som reservant här har framfört. Vi ansågo verkligen, att det kunde tänkas fall, som vore av den ömmande beskaffenhet, att något bidrag till flyttningskostnaderna rimligen kunde komma i fråga, men vi voro å andra sidan från början fullkomligt på det klara med, att dessa fall alldeles icke inskränkte sig till Boden utan kunde uppkomma var som helst, och att det sålunda var oriktigt att inskränka de bestämmelser, som man eventuellt kunde komma att besluta, till att gälla endast Boden.

När vi emellertid sedan skulle försöka att närmare komma in i detta, då funno vi genast, att det var ett fullkomligt olösligt problem för avdelningen att kunna på något sätt angiva, när sådana ömmande omständigheter kunde

anses föreligga eller vilka dessa särskilda fall skulle vara, då flyttningsbidrag skulle lämnas. Det var alldeles omöjligt att ge några direktiv för begränsning av bidragen. Under sådana omständigheter fann avdelningen och sedermera statsutskottets majoritet, att det var omöjligt att gå in för bifall till motionen i vidsträcktare mån, än som skett här i utskottets utlåtande.

Utskottet har föreslagit flyttningsbidrag för sådan tvångsvis överförd personal i Boden, som transporterats dit efter fattandet av 1925 års härordningsbeslut. Det är ju en ytterst begränsad kategori, det här gäller. Det kan ju icke vara fråga om mer än ett par stycken, ehuru jag icke alls känner antalet. Några konsekvenser av beslutet kan det ju icke bli. Men att gå längre tror jag vore synnerligen betänkligt. Det skulle däremot medföra mycket vidlyftiga konsekvenser. Man kan helt enkelt icke inskränka det till Boden, utan gå vi in för saken beträffande Boden, få vi med även de övriga förläggingsplatserna, där samma problem uppstår.

Redan nu har det ju varit framställningar till Kungl. Maj:t om flyttningshjälp till tvångsvis överförd personal, vilka framställningar emellertid Kungl. Maj:t, såvitt jag vet, icke funnit skäl bifalla. Skulle det nu uppkomma fall, som departementschefen finner vara av ömmande beskaffenhet, finnes ju, som herr Hammarskjöld erinrade, möjligheten att ge ett bidrag av anslaget till extra utgifter, eller om detta anslag icke kan ge tillgång därtill, finnes ju möjlighet att komma in till riksdagen med en särskild proposition. Jag förutsätter emellertid, att detta blir sådana undantagsfall, att de i praktiken ingenting betyda. Som princip tror jag det är nödvändigt att ställa sig på den bas, statsutskottet gjort, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergqvist: Herr talman! Då försvarsväsendets lönenämnd hade att yttra sig i denna fråga, uttalade nämnden, att det enligt dess mening icke kunde förnekas, att i vissa fall billighetsskäl talade för beviljande av flyttningsersättning åt personal, som överfördes på övergångsstat, exempelvis beträffande personal, som företog flyttning från övre Norrland till sydligare delar av landet. På samma gång som lönenämnden uttalade denna mening, tillkännagav den emellertid sin uppfattning, att Kungl. Maj:t redan på grund av vad som förekommit vid 1924 och 1925 års riksdagar hade befogenhet att bevilja i särskilda fall sådan flyttningsersättning till tvångsöverförda.

Nu har emellertid utskottet tolkat vad som förekommit i riksdagen på ett annat sätt och sagt, att enligt utskottets uppfattning Kungl. Maj:t icke äger denna rätt. Emellertid förnekar icke heller utskottet, att, såsom lönenämnden anför, billighetsskäl kunna tala för beviljande av flyttningsersättning. Men nu har herr Widell sagt, att den egentliga anledningen till att man icke velat bifalla motionerna i denna punkt är, att man inom första avdelningen i statsutskottet fann det omöjligt att angiva, vilka fall som kunde anses ömmande, och att man därför icke kunde ge Kungl. Maj:t några direktiv. Skall det då verkligen vara nödvändigt att ge Kungl. Maj:t några direktiv i detta fall? Kan man icke anse, att Kungl. Maj:t äger tillräckligt omdöme och tillräcklig förmåga att själv pröva, när sådana ömmande fall föreligga?

Det sades vidare av herr Widell, att mycket vidlyftiga konsekvenser kunde följa av ett bifall till reservationen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att ett bifall till herr Hammarskjölds reservation icke är detsamma som ett bifall till motionerna. Motionerna gå ut på att denna sak må regleras så, att tvångsöverförda utan vidare skulle erhålla flyttningsersättning; reservationen går ut på att det skall överlätas åt Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall pröva, huruvida sådan ersättning skall utgå. Det föreligger alltså härutinnan en väsentlig skillnad. Konsekvenserna av ett bifall till reservationen

Ang. flyttningsbidrag åt vissa officerare m. fl., som tjänstgjort i Boden.

(Forts.)

Ang. flytt-
ningsbidrag
åt vissa offi-
cerare m. fl.,
som tjänst-
gjort i Boden.

(Forts.)

måste därför bli avsevärt mycket mindre omfattande än av ett bifall till motionerna. Om nu riksdagen skulle bifalla herr Hammarskjölds reservation, till vilken jag ansluter mig, emedan den i själva saken sammanfaller med den av mig avgivna, så skulle det icke innebära andra konsekvenser än dem, som skulle följa av lönenämndens krav på flyttningersättning »exempelvis beträffande personal, som företoge flyttning från övre Norrland till sydligare delar av landet». Under här anförda förutsättningar kan naturligtvis förslaget icke leda till några synnerligen svåra konsekvenser.

Det förefaller mig, som om riksdagen borde behjärta de officerares och underofficerares ställning, vilka haft att under flera år tjänstgöra i denna avlägsna ort med dess hårda klimat, åtminstone så mycket, att de, när de nu skola företaga den långa resan tillbaka till sina hemorter, måtte kunna, om det finnes skäligt, få någon ersättning för sina flyttningskostnader. Så mycket hellre borde riksdagen kunna medgiva detta, som det icke är fråga om att utan vidare göra det till regel, utan att det skall underställas prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

Jag ber därför, herr talman, att få förena mig i det yrkande, som av herr Hammarskjöld här framställts om bifall till hans vid detta utlåtande fogade reservation.

Herr Widell: Herr vice talman! Med anledning av herr Bergqvists yttrande vill jag endast erinra om, att hans yrkande nu icke går ut på bifall till hans egen reservation, utan till herr Hammarskjölds reservation, som han anser skulle överensstämma med hans egen. Detta är icke förhållandet. Herr Bergqvists reservation avser icke flyttningsbidrag i särskilda fall, utan generellt för alla fall. Herr Bergqvist föreslår i sin reservation just vad lönenämnden på det bestämdaste avstyrker, nämligen utfärdandet av generella bestämmelser. Nu har herr Bergqvist anslutit sig till herr Hammarskjölds reservation, och sålunda har detta hans krav fallit bort.

Vad beträffar konsekvenserna, återgav herr Bergqvist själv vad lönenämnden haft att anföra. Lönenämnden säger, att det kan finnas ömmande fall exempelvis vid flyttning från övre Norrland. Jag vill lägga tonvikten på *exempelvis*. Lönenämnden har ingalunda begränsat det till det nämnda fallet; det kan lönenämnden heller icke göra.

Jag tror, att det skulle medföra mycket vidsträckta konsekvenser, om man nu går in för reservanternas förslag, och jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr C. G. V. Hammarskjöld vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hammarskjöld, Carl Gustaf, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr C. G. V. Hammarskjöld vid utlåtan det avgivna reservationen.

*Ang. flytt-
ningsbidrag
åt vissa offi-
cerare m. fl.,
som tjänst-
gjort i Boden.
(Forts.)*

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtan den:

nr 56, i anledning av väckt motion om rätt för två musikdirektörer vid armén att för uppflyttning i löneklass tillgodoräkna sig viss tjänstetid;

nr 57, i anledning av väckt motion om befrielse för vissa officerare och underofficerare vid Gotlands artillerikår från skyldighet att återbetala vissa till dem felaktigt utanordnade lönebelopp; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för fysikalisk-kemiska laboratoriet vid universitet i Uppsala.

Vad utskottet i dessa utlåtan den hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtan de nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ordinarie lärarbefattningar i medicinsk radiologi vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet.

*Ang.
professuren
i medicinsk
radiologi vid
karolinska in-
stitutet m. m.*

I detta utlåtan de hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 88 framlagda förslag samt med avslag å en av herr I. F. Holmgren inom första kammaren väckt motion, nr 202, måtte, utom annat, besluta, att den utav professorn C. G. Abrahamsson-Forssell nu innehavda personliga professuren i medicinsk radiologi vid karolinska institutet skulle förvandlas till en ordinarie professur i samma ämne.

I herr *Holmgrens* berörda motion hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framtällda förslag, i vad detta avsåge förvandlingen av den personliga professuren i medicinsk radiologi vid karolinska institutet till en ordinarie professur i samma ämne.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i den föreliggande frågan i anslutning till den av mig i ämnet väckta motionen.

Kungl. Maj:t har här i sin proposition föreslagit, bland annat, att den nuvarande personliga professuren i medicinsk radiologi vid karolinska institutet skall omvandlas till en ordinarie professur. Denna omvandling innebär, vilket jag ber att genast från början uttryckligen få påpeka, icke någon förbättring i ifrågavarande professors ekonomiska förhållanden, icke heller i hans möjligheter för forskning i sitt fack, emedan han i vilket fall som helst är chef för den institution, där denna forskning bedrives. Det innebär icke heller någon förbättring i hans ställning för övrigt. Därav följer också, att min motion, i vilken jag yrkat avslag på Kungl. Maj:ts framtällning, icke innebär någon ting som är till olägenhet för den högt förtjänte forskare, som bekläder denna professur, nämligen professor Forssell.

Jag har från början, till undvikande av varje missförstånd, uttryckligen velat påpeka detta.

Det skäl jag anfört för att den personliga professuren icke nu bör omvandlas till en ordinarie professur är, att det är onödigt, att riksdagen nu fattar beslut

Ang.
 professuren
 i medicinsk
 radiologi vid
 karolinska in-
 stitutet m. m.
 (Forts.)

i detta ärende, i det att det dröjer 14 år, innan detta beslut kan få någon betydelse, nämligen då professor Forssell ingår i pensionsåldern. Jag har vidare framhållit, att det icke kan vara lämpligt att nu fatta ett sådant beslut, då redan nu en viss tvekan kan råda om önskvärdheten av att ha en sådan organisation av lärarbefattningen, att den får karaktären av professur, och man kan icke veta, om ej denna tveksamhet beträffande dess lämpligaste organisation, när 14 år ha gått, möjligen kan ha övergått till visshet om att den icke bör ha karaktären av professur.

För att bestyrka, att tvekan i detta avseende verkligen är till finnandes, ber jag endast att få hänvisa till det uttalande, som Lunds medicinska fakultet har gjort, och av vilket — alldeles särskilt för den, som något känner till förhållandena bakom kulisserna — otvivelaktigt framgår, att fakulteten hyst sådan tveksamhet av principiella skäl.

Nu framhåller utskottet gent emot min motion till en början, att ingen kostnadsökning för statsverket åstadkommes genom ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt. Det är ju riktigt, att det icke inträder någon kostnadsökning för närvarande. Men när de 14 åren ha gått, kan det icke förty visa sig vara en kostnadsökning, nämligen försåvitt man då skulle anse det varken önskligt eller nödigt, att denna lärarbefattning har karaktären av professur. Vidare skulle det kunna bli en kostnadsökning på den grund, att man med stor sannolikhet så småningom kommer att göra anspråk från Uppsala och Lund på samma form för lärarbefattningen. Om detta kan man naturligtvis säga, att det är en senare fråga, och man kan även ställa sig på den ståndpunkten, att det är tillräckligt med *en* ordinarie professur i detta ämne, som sålunda skulle bli centraliserat hit till karolinska institutet. Det har jag för min del principiellt alldeles ingenting emot, utan tvärtom — allt naturligtvis under den förutsättningen, att man överhuvud taget anser det vara önskvärt, att lärarbefattningen har karaktären av ordinarie professur.

Utskottet framhåller emellertid, att enligt utskottets mening »tvekan knappast kan råda, att behovet av en professor i ämnet vid karolinska institutet kommer att förefinnas jämväl för framtiden». Att det är klart, att behovet av en lärarbefattning alltjämt kommer att finnas, vill jag gärna gå med på, men inte riktigt i den form, som utskottet har givit sitt uttalande. Man kan till en början detta utskottets påstående, att behovet av professur kommer att förefinnas *jämväl* för framtiden, anmärka, att det kan ifrågasättas, om sådant behov har funnits i förtiden och i nutiden. Det finns ingen utredning alls, som visar detta. Jag ber att få påpeka, att denna personliga professur utan tvivel inrättades huvudsakligen såsom en honnör för den framstående forskare, som nu innehar professuren. Att det föreligger något som verkligen visar, att det skulle vara behöfligt, att denna lärartjänst här vid karolinska institutet just har professors karaktär, vill jag för min del bestrida.

I det hela taget får man av utskottets framställning den uppfattningen, att utskottet i någon mån har överdrivna föreställningar om betydelsen av radiologi som undervisningsfack, och det sammanhänger måhända därmed, att utskottet icke känner till, vad egentligen undervisningen i detta ämne omfattar. Det är visserligen alldeles riktigt, att radiologi är ett mycket viktigt fack ur praktisk synpunkt, och ur vetenskaplig synpunkt också, men den undervisning, som bedrives i radiologi, går icke ut på att lära studenterna, hur de skola bära sig åt för att riktigt röntgenfotografera, eller hur de skola bära sig åt vid behandlingar med röntgen eller radium. Allt detta och annat, som är det viktiga i facket, förekommer icke i undervisningen, som omfattar, skulle jag tro, ehuru jag icke nu säkert kommer ihåg siffran, endast tolv föreläsningar under loppet av några veckor, i varje fall är det ungefär så, under vilken tid det bibringas studenterna förståelse för betydelsen av facket, i vilka fall sålunda läkarna

böra skicka sjuka till specialister i radiologi och vad därmed kan vinnas. Någon undervisning, som skulle göra de blivande läkarna kompetenta att utöva verksamhet i facket, meddelas alltså icke, och det är väl ytterst osannolikt, om det för en avsevärd tid framåt finns någon anledning att meddela sådan undervisning.

Sedan komma vi till betydelsen av forskningen inom facket. Dess betydelse är naturligen stor, men jag vill påpeka, att för den sakens skull innebär det icke någon särskild fördel, om lärarbefattningen är en professur eller om den är en laboratorstjänst, såsom det är föreslaget av Kungl. Maj:t beträffande Uppsala och Lund, ity att innehavaren av lärarbefattningen i vilket fall som helst är chef för den universitetsinstitution, där denna forskning skall utföras.

Slutligen säger utskottet, att »genom professurens överförande å ordinarie stat synas jämväl bättre garantier vinnas för att kontinuiteten i undervisningen bibehålles och den framtida rekryteringen av lärarbefattningarna säkerställes». Denna passus i utskottets utlåtande förstår jag uppriktigt sagt inte riktigt. Det är ju uppenbart, att när innehavaren av den nuvarande personliga professuren upphör att undervisa, måste det alltid uppstå en diskontinuitet i undervisningen så till vida, som det blir en ny person i spetsen för undervisningen. Och vare sig befattningen är en professur eller en laboratorstjänst kommer man att till vikarie för eller efterträdare till den nuvarande innehavaren taga den bästa tillgängliga vetenskapliga kraften. Icke heller tror jag, att det finns någon grund för uppfattningen, att ett omvandlande av tjänsten till en professur skulle ge större möjligheter i fråga om uppammandet av efterträdare till befattningen.

Hur man i andra länder ställt sig till frågan om ordinarie professurer i detta ämne, får man i Kungl. Maj:ts proposition genom ett utdrag ur Radiologförbundets skrivelse kännedom om. Man finner därav, att det finns ordinarie professurer i radiologi vid ett par universitet i Ungern, att det finns dylika professurer vid ett antal av de många universiteten i Italien, att det vidare finns en i Spanien, och att det slutligen i Amerika finns ett tiotal sådana professurer. I Amerika äro ju universitetsförhållandena, speciellt vad beträffar deras organisation, ofantligt olika våra. Se vi däremot efter, huru förhållandena äro i sådana länder, där universitetsbegreppet är ungefär detsamma som hos oss, och där organisationen är jämförelsevis likartad, finna vi att det ej finns några ordinarie professurer i radiologi i våra skandinaviska grannländer, ej heller i Tyskland, ej heller i England och ej heller i Frankrike, dock med den modifikation beträffande Frankrike, att ämnet där ingår i en annan mera omfattande ordinarie professur.

Detta är vad jag i korthet velat säga i anledning av min motion. Jag vill framhålla, att jag icke av utskottets framställning kunnat känna mig övertygad om, att de skäl, som jag framställt i denna min motion, för att den personliga professuren icke nu skulle omvandlas till en ordinarie, sakna bärkraft. Under sådana förhållanden anser jag mig vara pliktig att vidhålla min mening, och jag ber alltså att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition, med den ändring, som betingas av bifall till min motion.

Herr Petré: Herr vice talman, mina herrar! Det är alldeles riktigt, vad herr Holmgren i början av sitt anförande framhöll, att hans yrkande, därest det skulle bifallas, icke har någon som helst betydelse för professor Forssell personligen. Ty han har ju redan nu professors lön och i övrigt samma ställning som en ordinarie professor.

Däremot skulle det utan tvivel bli till stor nackdel för ämnets ställning över huvud taget, om herr Holmgrens yrkande här bifölles. Jag kan nämligen icke

Ang.
professuren
i medicinsk
radiologi vid
karolinska in-
stitutet m. m.
(Forts.)

Ang.
professuren
i medicinsk
radiologi vid
karolinska in-
stitutet m. m.
(Forts.)

finna det riktigt, att, som herr Holmgren ville göra gällande, det ej skulle ha någon betydelse för forskningen på området, om det finns en professur i ämnet eller icke. Det är tvärtom alldeles uppenbart, att ett ämne, i vilket det finns en professorsbeställning, har en större attraktionskraft på högre begåvade medicine studerande, och att det därigenom finns större utsikter att få skickligare lärare och bättre representanter för ämnet. Det har också visat sig, att vida mer vetenskapligt forskningsarbete i ämnet bedrivits vid karolinska institutet, där vi ha en professur, än vid Lunds och Uppsala universitet. Det framgår icke minst av det antal gradualavhandlingar i facket, som blivit utgivna.

Följaktligen vill jag, herr talman, i motsats till herr Holmgren betona, att det för den vetenskapliga forskningen inom ett ämne har den allra största betydelse, att det finns en professur i ämnet.

Nu stöder sig herr Holmgren på ett yttrande av Lundafakultetens majoritet, vilken skulle ha tvekat, huruvida detta ämnens representant borde ha ställning såsom professor eller ej. Det är icke fullt riktigt återgivet, ty vad fakulteten sagt är, att den icke velat tillstyrka inrättandet av en professur i radiologi omedelbart vid Lunds universitet, bl. a. av det skälet, att undervisningen i ämnet för närvarande därstädes icke är mer omfattande än att man ansett sig böra stanna vid en laboratorsbefattning. Kungl. Maj:t har ju också stannat vid att nu föreslå inrättandet av en laboratorsbefattning såväl vid Lunds som vid Uppsala universitet, trots att fakulteten i Uppsala enhälligt begärt att nu få en professur i ämnet. Departementschefen har gjort detta på goda grunder, all den stund undervisningen i Uppsala och Lund icke är så omfattande, att det kan anses skäligt med mer än laboratorsställning för den, som undervisar i radiologi. Det förhåller sig nämligen så, att såväl vid Uppsala som vid Lunds universitet endast förekommit de allmänna översiktskurser för medicine studerande, vilka varit obligatoriska sedan 1924 års ingång. Därutöver har emellertid professor Forssell vid Karolinska institutet haft fortbildningskurser, tvenne om året, för att utbilda föreståndare vid de radiologiska avdelningarna vid lasaretten och för att utbilda lasarettssunderläkare, som måste syssla med röntgen- och radiologisk behandling vid lasarett, där det icke finns särskilda radiologiska avdelningar. Vi veta alla, att antalet radiologiska avdelningar vid sjukhusen är i mycket stark tillväxt; det finns för närvarande 17 sjukhus med dylik specialavdelning under särskild föreståndare, och enligt vad som upplysts planeras för närvarande radiologisk avdelning vid ytterligare sex sjukhus.

Erfarenheten har visat, att detta ämne fått allt större betydelse, och det synes mig då vara ett egendomligt påstående, att det är tveksamt, huruvida en professur i radiologi om 14 år kan anses behöflig. Medicinska fakulteten i Uppsala har ju bestämt uttalat sig för inrättandet av en professur i ämnet nu omedelbart, karolinska institutet har — må vara i herr Holmgrens frånvaro — enhälligt uttalat sig för att Forssells personliga professur blir ordinarie och i Lunds medicinska fakultet var det dock en minoritet, som uttalade sig i samma riktning som Uppsalafakulteten, medan majoriteten uttalade sig emot ett omedelbart inrättande av en sådan professur.

Till sist vill jag framhålla, att det visst icke är betydelselöst, vid vilken tidpunkt denna fråga avgöres. Herr Holmgren påpekar, att det är 14 år kvar innan professor Forssell inträder i pensionsåldern, och att ett beslut före denna tidpunkt saknar betydelse. Men det är alldeles för sent att träffa avgörandet, när professuren skall kungöras ledig, ty det är klart, att har man inga garantier för, att det blir någon professur i fortsättningen, är det icke säkert, att några specialister vilja arbeta på att förvärva sig professorskompetens på området, och klart är, att utsikten att få fram dylika specialister är större, om man vet, att professuren kommer att bestå. Därtill kommer, att det ju kan inträffa, att en person avgår med döden före pensionsålderns inträdande.

Naturligtvis kan det tvistas om, huruvida denna fråga i år eller något senare år kan behöva definitivt avgöras. Att ett sådant avgörande måste ske i god tid före vakansens inträdande är likväl uppenbart.

Nu har frågan blivit väckt, och då ha vi ingen som helst anledning att avslå denna Kungl. Maj:ts framställning. Jag ber, herr vice talman, på de skäl jag anfört att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang.
professuren
i medicinsk
radiologi vid
karolinska in-
stitutet m. m.
(Forts.)

Häri instämde herr *Trygger*.

Herr **Holmgren**: Jag ber med anledning av herr Petréns yttrande få säga några ord.

Herr Petrén säger, att det är icke likgiltigt, om det finns en professur i ett ämne, ty det stimulerar till vetenskapligt arbete, det blir då mycket mera vetenskapligt arbete. Jag tror, att herr Petrén i allmänhet har alldeles rätt däri, men i det här fallet ligger det kanske icke fullt så till. Jag skall emellertid icke upptaga tiden med någon polemik i den detaljen, jag vill bara påpeka, att det skälet icke har någon betydelse här, eftersom vi ju ha en professur, en personlig professur. Sålunda spelar det skälet icke någon roll.

Herr Petrén säger vidare, att det är icke fullt riktigt, vad jag sagt om Lunds fakultets uttalande, ty Lunds fakultet säger bara, att den kan icke anse det vara otvivelaktigt lämpligt att inrätta en professur nu omedelbart. Ja, det är just precis, vad jag säger nu också, och det är just det, som det är fråga om, nämligen att inrätta en professur nu omedelbart.

Vidare säger herr Petrén, att om man inte har garantier för att det blir en professur fortfarande efter 14 års förlopp, kan man inte vara säker på att det finns personer, som under tiden meritera sig så, att de bli professorsmeriterade. Det tror jag icke, man behöver hysa den ringaste risk för, ty i det här fallet ligger saken till på samma sätt som beträffande överläkarbefattningarna vid sjukhusen, nämligen så, att med den konkurrens, som råder, finns det inga andra, som kunna få dessa förmåligare sjukhusöverläkartjänster än de, som meritera sig vetenskapligt så mycket, att de bli de förmåmsta. Så kommer det otvivelaktigt också att ställa sig i fråga om denna befattning. Jag tror därför icke, att de farhågor, som herr Petrén givit uttryck åt, äro så stora eller betydelsefulla, att de på något sätt kullkasta de, som jag tycker, ganska klara skäl, jag framlagt.

Herr **Petrén**: I anledning av herr Holmgrens sista anförande vill jag fästa uppmärksamheten på att vad Lunds fakultet beträffar, har den uttalat sig för att icke nu omedelbart skulle inrättas en professur i medicinsk radiologi vid Lunds universitet. Däremot har den aldrig uttalat sig om inrättandet överhuvud taget i Sveriges rike av en ordinarie professur i radiologi. Mot det har fakulteten icke gjort någon opposition.

Vidare yttrade herr Holmgren, att då vi nu ha en professur i radiologi, har man förutsättningar för att det skall bedrivas tillräckligt vetenskapligt arbete för att man skall få kompetenta personer i framtiden för undervisningen. Det är väl emellertid alldeles klart, att det icke är den omständigheten, att det nu finns en professur i ämnet, utan den omständigheten, att det framdeles också kommer att finnas en professur i ämnet — så att någon kan bli professor i framtiden — som gör, att de personer, som arbeta på detta område, stimuleras till mesta möjliga vetenskapliga arbete för att kunna nå kompetens till en professur. Det är klart, att bibehållande av professuren i radiologi är av största betydelse.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang.
professuren
i medicinsk
radiologi vid
karolinska in-
stitutet m. m.
(Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition med den ändring, som betingades av bifall till den av herr Holmgren i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. utvidg-
ningsarbeten
vid Malmö-
hus läns
sjukvårdsin-
rättningar i
Lund.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgnings- och ändringsarbeten vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 18 februari 1927 dagtecknad proposition, nr 167, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att under förutsättning att Malmöhus läns landsting godtog den av departementschefen i samma statsrådsprotokoll angivna grunden för fördelning av kostnaderna för uppförande vid länets sjukvårdsinrättningar i Lund av nya byggnader för den ortopediska kliniken och för öronkliniken m. m. i enlighet med i ärendet företedda ritningar och kostnadsförslag såsom bidrag till täckande av dessa kostnader bevilja ett anslag av 1,380,900 kronor samt härav för budgetåret 1927—1928 såsom extra reservationsanslag anvisa ett belopp av 100,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar S. Linders och J. Jönsson (nr 205) samt den andra inom andra kammaren av herr O. Nilsson i Tånga m. fl. (nr 300), däruti hemställts, att riksdagen, med vidmakt hållande av hittills tillämpade regler för samverkan mellan staten och Malmöhus läns landsting i fråga om utvidgning av Lunds lasarett och om statsbidrag till driftkostnaden därstädes, ville anslå ett belopp av 1,476,432 kronor 50 öre som bidrag till de av lasarettsdirektionen i underdånig skrivelse den 18 september 1926 föreslagna nybyggnads- och utvidgningsarbetena vid lasarettet, att utgå i den mån vederbörlig redovisning angåve, att enahanda belopp tillskjutits av landstinget, och att av nämnda belopp 100,000 kronor skulle upptagas i staten för budgetåret 1927—1928.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag ävensom herrar Linders och J. Jönssons samt Nilssons i Tånga m. fl. berörda motioner I: 205 och II: 300, såsom bidrag till täckande av kostnaderna för uppförande vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund av nya byggnader för den ortopediska kliniken och för öronkliniken m. m. i enlighet med i ärendet företedda ritningar och kostnadsförslag bevilja ett anslag av 1,476,432 kronor 50 öre samt härav för budgetåret 1927—1928 såsom extra reservationsanslag anvisa ett belopp av 100,000 kronor.

Herr Holmgren: Jag kan inte neka till att jag har känt en viss tvekan i denna fråga. Det är ganska små undervisningsintressen, som det här är fråga om, men de medföra mycket stora utgifter. Man måste då ovillkorligen, tycker jag, ställa den frågan till sig: är det önskvärt eller nödvändigt, att staten gör så dyrbara anstalter för undervisningsintressen, som äro ganska små, i mera sekundära och periferiska ämnen vid tre särskilda medicinska högskolor. I det avseendet känner jag ett visst tvivel, och jag tror, att det vore mycket önskligt, om det funnes någon större planmässighet just i fråga om statens

utgifter i det här avseendet så att undervisningen centraliserades till Karolinska institutet i vissa fall.

Som frågan emellertid nu här ligger till, har jag icke något yrkande. Jag har blott velat framföra dessa synpunkter.

Herr Bergqvist: Detta uttalande från professor Holmgrens sida kom ju rätt överraskande. Jag tror, att det har varit riksdagens uppfattning hittills, att sjukhuset i Lund har en mycket stor betydelse för den medicinska undervisningen, och de kliniker, som det nu här är fråga om, ha ju sin motsvarighet om jag ej tager fel, vid Serafimerlasarettet. Jag kan väl icke tänka mig, att professor Holmgren beträffande denna sjukvårdsanstalt skulle vilja underkänna dylika klinikers betydelse för undervisningsändamål. Då emellertid icke något yrkande gjordes, anser jag mig icke nu behöva gå in på något utförligare svaromål utan inskränker jag mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. utvidg-
ningsarbeten
vid Malmö-
hus läns
sjukvårdsin-
rättningar i
Lund.
(Forts.)*

Herr Holmgren: Jag vill bara påpeka, att jag tror, att det föregående yttrandet berodde på ett missförstånd av den ärade ordföranden i den avdelning av statsutskottet, som haft hand om det här ärendet.

Jag har visst icke ansett, att icke sjukvårdsinrättningarna i Lund ha en utomordentlig betydelse för undervisningen. Jag har bara påpekat, att jag undrade, om det kunde vara önskvärt med så stora utgifter på flera olika håll ifråga om de små specialfack, som det här är fråga om. Herr Bergqvist jämför detta med Serafimerlasarettet, men det är en jämförelse, som i grund och botten är oriktig. Här i propositionen gäller det anslag till den ortopediska kliniken och öronkliniken. Vid serafimerlasarettet ligga de stora centralklinikerna för undervisning i medicin och kirurgi, men däremot icke några kliniker av den art, som herr Bergqvist talar om och som förekomma i propositionen. Jämförelsen är därför icke alls på något sätt berättigad.

Herr Petré: Då den siste ärade talaren talade om stora summor, vill jag säga, att det finns ingen institution av här ifrågavarande art, som har begärt och fått så litet till de till undervisningen för medicine kandidater hörande nödvändiga sjukvårdsanstalterna som just Malmöhus läns sjukvårdsanstalt i Lund. Under det att Akademiska sjukhuset i Uppsala har fått 5,600,000 kronor till nybyggnader har det icke utgått mer än 1,507,000 kronor till Lunds lasarett. Beträffande Akademiska sjukhuset i Uppsala betalar staten omkring 20 % av driftkostnaderna, medan Lunds lasarett däremot endast erhåller omkring 8 % därav.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på att när det nu är så ordnat, att vid alla de 3 medicinska högskolorna skall kunna meddelas de blivande läkarna undervisning i alla ämnen, är det väl icke mer än rimligt, att man även i Lund skall få resurser för att kunna ge undervisning i *alla* ämnen, även i sådana, där undervisningen icke är obligatorisk. Således bör i Lund undervisning även kunna meddelas i ortopedi och otiatri.

Därtill kommer, att de begärda nya byggnaderna ha en mycket stor betydelse för den kirurgiska undervisningen, emedan utrymmet där är alldeles för litet på grund av att de ortopediska och otiatriska fallen taga upp en del av utrymmet på den kirurgiska kliniken.

Då det alltså även för ett av de stora huvudämnena har synnerligen stor betydelse, att dessa nya avdelningar komma till stånd, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. utvidg-
ningsarbeten
vid Malmö-
hus läns
sjukvårdsin-
rättningar i
Lund.
(Forts.)

Herr **Holmgren**: Jag vill bara säga ett par ord.

Jag har icke alls velat påstå, att staten har haft särskilt stora utgifter för den medicinska undervisningen i Lund. Tvärtom har jag tyckt mig finna, att statens överenskommelse med Malmöhus läns landsting beträffande driftkostnaderna är fördelaktig för staten, och det är just detta bland annat, som gör, att jag icke vill göra något yrkande i den här saken. I mitt första anförande har jag bara principiellt velat framhålla en del synpunkter — icke för att det skulle medföra någon ändrad utgång för denna fråga utan för kommande frågor av liknande art.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 61, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till folkskoleseminarierna;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning angående understöd åt småskoleseminarier jämte i ämnet väckta motioner;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ordinarie anställning åt nomadskolinspektören;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnaderna för trettonde nordiska nykterhetsmötet i Stockholm år 1928; samt

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av arvsskatten å viss del av kvarlåtenskapen efter framlidne direktören G. L. Öberg i Shanghai.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om
restitution av
stämpelavgift
till bostads-
föreningen
Hemfrid.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 66, i anledning av väckt motion om restitution till bostadsföreningen Hemfrid u. p. a. i Malmö av viss stämpelavgift.

Uti en inom riksdagens första kammare väckt motion, nr 102, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade herr *J. Nilsson* i Malmö hemställt, att riksdagen måtte besluta medgiva restitution till bostadsföreningen Hemfrid u. p. a. i Malmö av vid lagfart för föreningens räkning av i motionen omförmälda fastigheter erlagd stämpelavgift till så stor del, 8,094 kronor, som motsvarade värdet av de å fastigheterna i fråga uppförda byggnaderna, samt att föreningen måtte erhålla 4 1/2 % årlig ränta å beloppet från den tid, föreningen åsamkades denna merutgift.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att herr *J. Nilssons* i Malmö förevarande motion, I: 102, icke måtte vinna riksdagens bifall.

Herr **Nilsson, Johan**, i Malmö: Herr talman! Motionärer bruka ju ibland börja sina anföranden med att tacka för en välvillig behandling från vederbörande utskotts sida, även om välviljan icke sträcker sig längre än till själva motiveringen. Jag för min del har icke äran att kunna göra på samma sätt.

Den sak, som det här gäller, har följande korta förhistoria. En egnehemsförening i Malmö köpte en tomt av Malmö stad för att på den bygga sig ett

bostadshus. Sedan detta var gjort, tog det en ganska lång tid, innan föreningen fick stadgarna klara och fastställda hos länsstyrelsen och själva föreningen alltså kunde inregistreras. Emellertid åtog sig Malmö stad samtidigt att på denna tomt uppföra ett bostadshus. När föreningen så småningom blev färdig att söka lagfart på tomt, stod där ett bostadshus, som alltså räknades och taxerades med tomt. Ett formellt fel begicks därutinnan, att man upptog såväl tomt- som byggnadskostnaderna i det följande köpekontraktet. Detta förde med sig, att denna fattiga förening fick betala åtskilliga tusentals kronor för mycket i stämpelavgift. Nu har jag emellertid ansett det icke vara möjligt att få rättelse i detta avseende med mindre man gick till riksdagen.

Man kan icke anmärka emot någon av de rättsmyndigheter, som ha beslutat, att egnahemsföreningen skall betala stämpelavgift på hela beloppet. Såväl rådhusrätten som hovrätten har i detta avseende icke kunnat handla på annat sätt. Åtminstone, om man endast skall hålla sig till de juridiska synpunkterna, kan man säga, att man icke kan få någon ändring. Orsaken till att man velat gå till riksdagen, är den, att man tänkt sig här kunna få beaktande för de mera humanitära synpunkterna på frågan. Enligt lagens anda och mening skall man icke erlagga lagfartsstämplar annat än för tomt, vilken det omtalade köpet gällde. Följaktligen funnes det icke något berättigande, att föreningen skall betala stämpelavgift på det bostadshus, som föreningen för sin räkning låtit staden uppföra.

Nu har emellertid utskottsavdelningen icke alls anlagt vad jag skulle vilja kalla sunda förnuftssynpunkter, vid sidan av de formella, utan avdelningen har stött sig på det rent formella. Någon sade t. o. m. inom statsutskottet, att därest vi skulle gå med på framställningen, skulle det kunna hända, att vi skulle få en oerhörd mängd fall att behandla i fortsättningen. Alltså stöder man sig på det formella, och om det finns någon omständighet vid sidan därav, har man varken provat eller tagit hänsyn härtill.

Jag har velat relatera detta fall här utan att ha utsikt att få motionen bifallen. Emellertid är det orätt, om den här egnahemsföreningen på grund av formella skäl skall nödgas betala ut åtskilliga tusentals kronor i stämpelavgift som i stället skulle kunna användas till andra ändamål.

Egnahemsföreningen har emellertid framlagt saken för regeringen, hos vilken den anhåller att få beloppet återbetalt. Om nu riksdagen icke har möjlighet på grund av det yrkande, som föreligger från utskottet, att göra rättelse, får man väl hoppas, att regeringen försöker att mera ta hänsyn till de humanitära sidorna av saken och om möjligt bifalla föreningens framställning.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Hallin: Jag trodde verkligen, att den ärade motionären, som nyss hade ordet här, hade resignerat i denna sak, då han icke låtit anteckna någon reservation till utskottets hemställan. Han har ju deltagit i utskottets slutbehandling av ärendet. Emellertid är det ju så, att hoppet icke överger människan, och så är det väl också med motionären här; han bibehåller hoppet i det längsta.

Jag hoppas emellertid, herr talman, att kammaren icke skall följa den ärade motionären in på de vägar, som han nyss inbjöd till genom att yrka bifall till sin motion. Det skulle leda till mycket betänkliga konsekvenser, och jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Den siste ärade talaren kunde givetvis ha rätt i att jag borde ha antecknat reservation i ärendet, men vid utskottets slutbehandling ville jag återremittera det till avdelningen för att den möjligen skulle vara i tillfälle att pröva även den humana sidan av ifrågavarande sak.

*Om
restitution av
stämpelavgift
till bostads-
föreningen
Hemfrid.
(Forts.)*

Om
restitution av
stämpelavgift
till bostads-
föreningen
Hemfrid.
(Forts.)

När nu detta icke blev resultatet, föredrog jag att utan någon avgiven reservation påtala saken här inför kammaren.

Herr **Kvarnzelius**: Såvitt jag förstår, finns det ingen möjlighet för kammaren att fatta annat beslut än vad statsutskottet här kommit till. Om det emellertid är så, som motionären har meddelat, att den här föreningen har köpt en obebyggd tomt och uraktlåtit att söka lagfart på den, förrän föreningen fått den bebyggd och på grund därav fått erlagga lagfartsstämpel även för den byggnad, som uppförts på tomten, är det klart, att det måste för föreningen kännas hårt att på det sättet drabbas av högre lagfartsstämpel än vad den skulle behövt göra, om den sökt lagfart, innan den börjat bygga. Då nu motionären har sagt, att ärendet kommer att i annan form underställas Kungl. Maj:ts prövning, föreställer jag mig, att när Kungl. Maj:t prövar ärendet, det tages hänsyn till de av motionären anförde synpunkterna och om så befinnes skäligt, att föreningen får restitution av den stämpelavgift, som den betalt för mycket.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 67, i anledning av väckt motion om återbetalande till Ängelholms stad av vissa staden felaktigt påförda utskylder, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. rätten
till växande
vilda bär.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner om fullföljande av utredningen angående rätten till växande vilda bär m. m.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner. nr 150 i första kammaren av herrar *Per Gustafsson* och *Wohlin* samt nr 240 i andra kammaren av herr *Svensson* i Grönvik m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om fullföljande av den utredning om rätten till växande vilda bär, som 1919 års sakkunniga för revision av jordabalken fått sig anbefalld, samt om förslag i ämnet till nästa års riksdag.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Hederstierna*, *Erik Anderson*, *Per Gustafsson*, *G. Dahl*, *af Ekenstam*, *Nilsson* i Antnäs och *Persson* i Trången, vilka på åberopade grunder hemställt, att ifrågavarande motioner måtte av riksdagen bifallas.

Herr **Hederstierna**: Som herrarna finna, har jag jämte några andra ledamöter i utskottet reserverat mig i denna fråga. Det gäller ju de vilda bären i skogen.

Denna fråga har vid flera tillfällen varit föremål för prövning här i riksdagen, och den berör ju ett ämne, som förvisso vållar mycken svårighet i prak-

tiken. Jag tror nog, att i forna tider var det så, att det icke var tal om annat än att de vilda bären tillhörde ägaren av den mark, där de växte. Under långliga tider sedan ha emellertid de vilda bären icke haft något vidare värde, och ägaren hade därför ingenting att erinra emot att människor gingo och plockade dem till eget behov eller för att sälja dem. Men med tiden ha de vilda bären fått ett helt annat värde än förr. I åtskilliga trakter plockar man ju vilda bär för export, och det lär icke vara omöjligt, att vi sedan få igen de vilda bären i en helt annan form än de hade, när de exporterades.

Det finns nu ett förslag av lagberedningen, där det föreslås, att »vilt växande bär och svamp äge en var taga å annans mark, där det kan ske utan skada å ägor». Numera, vid det förhållandet, att bären fått ett helt annat värde, är det uppenbarligen en strid mellan ägaren och dem, som nu vilja komma åt dem, en strid, som kan såsom jag redan sagt, gälla betydande värden. Jag tror därför, att det skulle vara lyckligt, om man kunde komma till någon lagstiftning på det här området, kunde få någon princip, som man kunde fastslå. Jag undrar, om man icke skulle komma lättast dithän — jag skulle åtminstone vilja framställa det förslaget till begrundande — om man lät en ägare genom kungörelse säga ifrån vilken del av sitt område, han ämnade skörda själv, men att det sedermera skulle vara överlåtet åt vem som ville att plocka vilda bär på den återstående delen. På det sättet skulle man kunna förena de två intressen, som här kämpa mot varandra, och jag tror, att det vore lyckligast, om denna princip eller någon likartad blev fastslagen i lag, så att man sluppe oupphörligen tvista i detta avseende.

Med hänsyn därtill hemställer jag, herr talman, att de motioner, som gå ut på utredning i det här fallet, måtte av riksdagen bifallas.

Herr Åkerman: Herr talman! Det är ju, som herrarna finna av betänkan-det, nog så, att vi allesammans i utskottet förstå, att det förr eller senare måste bli en lagstiftning i detta ämne. Vad som skiljer oss åt är, att majoriteten, som står för betänkandet, anser, att det kan tills vidare anstå med denna sak och att den får tas upp i sitt naturliga sammanhang med revisionen av jordabalken. Reservanterna vilja återigen redan nu skrida till aktion. Jag tror för min del, att alla skäl tala för att man dröjer. Om herrarna taga del av riksdagens förhandlingar 1913, när skrivelsen beslöts, skola ni finna, att det rädde då en mycket stor förvirring eller osäkerhet om hur man skulle angripa denna fråga. Det rädde då mycket olika meningar icke endast inom de särskilda partierna utan också bland representanterna för de olika provinserna i riket. Frågan är synnerligen invecklad, och man får väl i alla fall säga, att i det förvirrade tillstånd, som saken låg 1913, var det ett ståtligt utlåtande, som dåvarande lagutskottet åstadkom, när det försökte taga upp alla synpunkter, såvitt görligt var. Nu minnas herrarna, att den institution, som sist hade frågan till prövning, var de s. k. jordabalkssakkunniga, men under de sparsamhetsförsök, man gjorde 1922, ströko dessa jordabalkssakkunniga med i den s. k. kommittédöden. De äro således nu avförda. Nu mena vi inom utskottet, som stå för utlåtandet, att det är icke skäl att nu taga upp denna fråga, som ju dock hör hemma i sitt naturliga sammanhang med jordabalksrevisionen. Vi anse, att man icke bör ta upp den nu, ty då kommer naturligtvis en kommitté att återigen tillsättas och vålla både kostnader och annat.

Därför vågar jag hemställa om bifall till utskottets förslag.

Greve Lagerbjelke: Herr talman! Det förefaller mig finnas praktiska skäl för att icke alltför längre dröja med denna utredning. Enligt vad som förut uppgivits i riksdagen vid behandlingen av denna fråga äger nämligen på många ställen en verklig rovdrift rum. Det har använts maskinskrapor,

*Ang. rätten
till växande
vilda bär.
(Forts.)*

Ang. rätten
till växande
vilda bär.
(Forts.)

med vilka bärbuskarna skrapats rena från bär, och detta kunde i och för sig icke ha varit så farligt kanske, även om bären vid användandet av detta tillvägagångssätt ofta plockats av för tidigt — det är fråga om i nästa ärende att råda bot för denna sak — med användandet av dessa skrapor förstöras emellertid bärbuskarna för årtal framåt. Det förefaller mig alldeles uppenbart, att en jordägare har ett stort intresse att hindra en dylik rovdrift, varemot de, som använda dessa redskap å annans mark, icke ha något nämnvärt intresse i detta avseende. Vore det så, att en jordägare finge rätt att fridlysa större eller mindre del av sina ägor, skulle det kunna bli större ordning på detta område.

Det är mest på det skälet, herr talman, som jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Den här frågan har en icke så liten ekonomisk betydelse för vissa delar av vårt land; och för de trakter av Småland och norra Skåne, som varje år, när lingonskörden är någorlunda god, exportera stora mängder lingon, har den en mycket stor betydelse.

Man kan ju nu kanske anmärka på att i denna motion, som herr Wohlin och jag väckt i denna kammare, det talas om vilda bär och icke enbart om lingon, men detta har sin förklaring däri, att riksdagen förut skrivit och begärt utredning angående lagstiftning på detta område och då använt den beteckningen. I verkligheten är det ju lingonen, som utgöra det föremål, som vi syfta på, liksom också nästa ärende på föredragningslistan, första lagutskottets utlåtande nr 29, direkt avser lingonen. I nästa utlåtande nämner ju utskottet, att lingonen ha en mycket stor nationalekonomisk betydelse, i det att den del av lingonskörden under åren närmast före krigsutbrottet, som exporterats, beräknas efter det dåvarande penningvärdet ha uppgått till cirka en miljon kronor per år. Det är ju allmänt bekant, skulle jag tro, att det på de trakter, där lingon finnas i så stor myckenhet, att skörden har avsevärd ekonomisk betydelse, numera sker en rovdrift, som man icke borde tillåta, vilka åsikter man sedan än må ha om själva rätten till lingonen. Vi jordbrukare i dessa trakter åtminstone, där lingonen utgöra en ekonomisk faktor, anse, att lingonen tillhöra jordägaren och att den sedvanerätt, som på de sista åren börjat tränga igenom, icke överensstämmer med våra åsikter. Det är alldeles säkert. Det är emellertid icke en ändring på den punkten, som är huvudsyftet med den framställning, som herr Wohlin och jag här gjort, utan vi ha fäst oss vid det förhållandet, att lingonen betyda ganska mycket nationalekonomiskt sett och att man därför icke bör tillåta, att varan får förstöras genom att lingonen plockas på sätt som nu sker. I den utredning, som riksdagen förut begärt av Kungl. Maj:t — det är ju ganska många år sedan den begärdes — förmodar jag, att de olika synpunkterna kommit att bli undersökta. Jag menar också, att när det är allmänt erkänt, att det icke är bra som det nu är, och då utskottet tillråder, att man undersöker frågan om en viss bestämd tid för lingonplockning, borde det icke vara farligt att låta Kungl. Maj:t även taga upp den gamla undersökningen angående rätten att plocka dessa bär. Om nu den vägen icke är framkomlig, må så vara, men jag tycker, att, när utskottet här har sagt A i fråga om tiden för plockningen, det lika gärna kan säga B i fråga om upptagande av den förut påbörjade undersökningen, vilken, om vi äro riktigt underrättade, lär vara i det närmaste slutförd.

Därför ber jag, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag förstår så väl, att herrar jordägare känna sig mindre angenämt berörda av att se, hurusom allehanda slags människor, som icke ha någon egentlig rätt att uppträda på deras egendom, där infinna sig och skörda en del av den rikedom, som finns på deras marker. Men

att utav detta låta sig drivas därhän, att man vill påfordra, att den nu begärda utredningen omedelbart skulle sättas i gång och att man icke skulle kunna invänta denna utredning i samband med en väntad revision av jordabalken, menar jag vara så mycket mindre påkallat som, genom vad utskottet föreslår i nästa punkt, det väsentliga av dessa olägenheter, som från jordägarnas sida framhållits, blir undanröjt.

Man har ju bland annat anført, att under nuvarande förhållanden en mycket svår rovdrift äger rum, ity att bären avplockas, innan de mognat, och att de avplockas med maskiner, som förstöra bärbuskarna, fruktsättningen o. s. v. Jag vill då bara påpeka, att utskottet just föreslår ett botemedel gentemot detta i sitt nästa utlåtande, där utskottet föreslår, att det skall bestämmas en viss tid, före vilken någon plockning icke får äga rum. Man skulle sålunda vinna samma fördel, som man nu önskar vinna, genom att gå med på det förslag, som utskottet framställer under nästa punkt på föredragningslistan.

I anslutning till vad herr Gustafsson nyss påpekade, nämligen den stora nationalekonomiska betydelse, som lingonen ha, skulle jag vilja säga, att om vi äro ense om den saken, bör det utgöra en anledning för oss att gå med på utskottets hemställan i utlåtandet nr 29, där vi just åsyfta att rädda lingonen åt folket och åt landet, så att de kunna skördas under den lämpligaste tiden och därigenom bevara sitt stora nationalekonomiska värde.

Jag skulle dessutom vilja säga, att om det verkligen skulle komma därhän, att förslaget om ett förbud för andra än jordägaren att plocka bär på sin mark skulle bli antaget, skulle det innebära en stor fara för att detta nationalekonomiska värde icke längre skulle finnas till. Vilka är det nämligen, som plocka dessa lingon, som sedan exporteras? Jo, i de allra flesta fall är det en massa fattiga människor, vilka sannerligen icke skulle vara så villiga att plocka bären, om de först skulle få underkasta sig rätt stora uppooffringar till jordägaren, innan de finge lov att avyttra vad de med möda hopsamlat.

De olägenheter, som jordägaren menar sig lida av nuvarande förhållanden, tror jag till väsentlig del skulle avhjälpas genom ett bifall till utskottets hemställan under nästa punkt på föredragningslistan. Omsorgen om bevarandet av de nationalekonomiska värden, som ligga i lingonen, bör också för oss vara en anledning att icke alltför snart gå in för en inskränkning av rätten att plocka dessa bär, ty då kanske vi få mycket litet lingon att sälja.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Östergren: Herr Gustafsson poängterade starkt, att det var ett stort nationalekonomiskt värde, som det här gällde att tillvarataga i dessa vilda bär, som nu eventuellt går förlorat speciellt genom att bären plockades, innan de kanske bleve riktigt mogna. Herr Gustafsson ville, att denna nationalekonomi skulle helt vara överlämnad i jordägarnas händer och förmenade, att landet skulle få största ekonomiska valuta, om det vore lagfäst, att dessa jordägare finge bestämma över bärens plockning.

Jag tror, att ett alldeles motsatt förhållande bleve rådande, om denna rätt till bärplockning helt skulle tillkomma jordägaren. Det är väl ett mycket stort antal jordägare, som icke själva med sin personal ha tid och förmåga att tillvarataga denna nationalekonomi, som ligger i de vilda bärens värde. Jag menar däremot, att genom att jordägarna icke ha tid att ställa folk till förfogande för bärplockning, skulle säkerligen stora mängder av dessa vilda bär gå förlorade och få ruttna bort i skogarna, vilket nu icke är förhållandet. Den förlust skulle, tror jag, bli mycket större än den, som nu åstadkommes genom att vissa mängder bär plockas, innan bären bli mogna. Om dessa fattiga människor, som nu huvudsakligen plocka bären, skulle bli helt och hållet beroende av jordägaren och de villkor, som denne ville stipulera, bleve det i många

*Ang. rätten
till växande
vilda bär.
(Forts.)*

Ang. rätten
till växande
vilda bär.
(Forts.)

fall så, att det icke kunde löna sig för dessa fattiga att plocka bär. Denna från gamla tider hävdvunna rätt för de fattiga att på den vilda marken plocka sådana bär bör, enligt min mening, icke äventyras. Tusen och åter tusen fattiga människor ha under somrarnas lopp gjort sig små extra förtjänster på denna bärplockning och därigenom har den del av befolkningen, som annars icke haft någon möjlighet att skaffa sig bär, blivit i tillfälle att få njuta av dessa jordens goda frukter, som annars skulle gått till förruttnelse.

Jag vill på grund av det nu sagda och på grund av mitt intresse att tillvarataga den fattiga befolkningens rätt yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hederstierna: Herr Klefbeck och jag äro tydligen alldeles överens om nästa punkt på föredragningslistan, så att den behöva vi icke diskutera här, men jag undrar, om herr Klefbeck och den siste ärade talaren, som icke syntes vilja ha några regler i fråga om plockningen, verkligen tänkt sig riktigt in i saken. Om det nu för framtiden blir så som det föreslås i nästa punkt, att det skulle bestämmas en viss tidpunkt, före vilken man ej finge plocka bär i skogarna, blir naturligtvis följden, att den natt, då det blir lovligt att börja plocka bär, alla möjliga personer komma att störta ut och plocka bär. Jag tänker naturligtvis då icke på, som herrarna kanske tro, de fattiga, som behöva plocka bären till hushållet, utan på sådana människor, som verkligen förtjäna något på denna bärplockning. De fattiga människorna, som plocka bär, exportera nog icke bären till Tyskland eller vilket land det nu är, som skall tillgodogöra sig exporten, utan dessa arbetare, som ni, mina herrar, och jag ömma för, få säkerligen mycket litet med av förtjänsten på bärplockningen. Den tillfaller i stället några grosshandlare eller några andra smarta personer, som leja hela den fattiga befolkningen, vilken endast får en ringa penning emot vad dessa rika män förtjäna såsom handelsvinst på bären. Jag hyser också varma känslor för de fattiga, men jag är rädd för att ni icke tänkt på hur det kommer att se ut i praktiken. Det blir minsann ingen strid mellan arbetare och arbetsgivare, utan striden kommer i stället att stå mellan två arbetsgivare, och därvid — det få ni ursäktas mig, — finner jag, att ägaren till jorden är närmare till hands än de andra.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Svensson, Martin: Herr talman! Då det här sagts, att bären icke skulle bli så väl tillvaratagna, om det infördes något skydd för äganderätten i detta fall, får jag för min del deklarerat, att jag icke tror man behöver befara, att det kommer att gå så. För ett eller annat årtionde sedan höll det verkligen på att bli en sedvanerätt i de sydsvenska bygderna, att jordägarna fridlyste marken, så att de själva skulle få tillgodogöra sig bären, och det visade sig då, att bären blevo mycket väl tillvaratagna. Om man gör en jämförelse med förhållandena på andra områden framgår det även, att man icke behöver befara, att ekonomiska värden i detta fall skola gå till spillo. Hur är det t. ex. med rätten till skogsbete eller till slätter ute i ängsmarkerna? I det fallet förekommer det ofta, att en jordägare har mer än vad han behöver för eget behov, men det har alltid ordnat sig så, att dessa näringskällor ändå blivit utnyttjade.

Vad de större jordägarna beträffar, ha de i detta fall icke några ekonomiska intressen. De kunna visserligen hysa den önskan, att de skulle mot skäligen ersättning för arbetslön kunna få av skogsbären vad de behöva för sitt eget hushåll och att de skulle kunna få ordna bärplockningen så, att det icke blev några olägenheter för dem beträffande hägnader och ungskog, men i övrigt ha de icke något ekonomiskt intresse av hurudan utgången blir beträffande denna fråga om bärsköörden. Under den tid bärsköörden försiggår äro de näm-

ligen så starkt engagerade för sädesskörden, först för rågskörden och sedan för havreskörden, att hela deras arbetsstyrka är upptagen med detta arbete, och de skulle helst önska, att det icke funnes några bär att plocka vid den tiden då det därigenom vore lättare för dem att erhålla den tillfälliga utökning av arbetsstyrkan, som de vid den tiden så väl behöva. Men för de små jordägarna betyder denna fråga mycket.

Jag var en gång kallad att yttra mig över en ansökan om ett egnahemslån. Jag kom till platsen. Köparen var en obemedlad person. Han var gift och hade sex barn. Vi gingo tillsammans ut för att se på den mark, som han tänkte köpa. Då yttrade han: »Jag har visserligen ingenting att köpa för, men det är icke alls någon risk att köpa denna mark, ty under de år, då det blir lingonskörd, kan jag plocka lingon till att betala räntan på köpesumman!» När nu staten lämnar ut pengar till egnahemslån, bör den väl också göra något för att skydda dessa egnahemsägares rätt. Som förhållandet nu är, råder ett ganska anarkiskt tillstånd ute på landsbygden under den tid bärskörden pågår, och jag tror, att en gammal ensittare karakteriserade förhållandet rätt väl, när han sade: »Under den tid, det finns lingon att plocka, finns det ingen frid på jorden!» Det är den starkares rätt, som gör sig gällande. Ena gången kan det vara jordägaren, som får vika, men andra gången är det tvärtom — jag skulle kunna belysande exempel både i ena och andra avseendet — och för min del hyser jag den uppfattningen, att det icke kan bli några ordnade förhållanden på detta område utan att det blir klargjort, vem som har äganderätten till bären, och i det fallet kan jag icke se att det kan bli på annat sätt än att den, som äger eller brukar marken, också får äganderätten till bärskörden.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman, herr Östergren försökte hänvisa till att det endast är de fattiga, som plocka bär. Nu är det ju klart, att man i uttrycket »de fattiga» kan inlägga olika betydelser. I Småland är det t. ex. många fattiga småbrukare, som få se sin bärskörd bortplockad av andra personer, som i stora skaror resa ut i bil till någon skogstrakt för att plocka bär. Ifall småbrukaren kommer ut för att göra invändningar, brukar han vanligtvis bli hemkörd.

Vi anse, att det vore skäl att få någon regel härvidlag. Det borde icke vara så, att bara den starkare eller den till platsen först ankomne hade rätt att både plocka bären och göra skada på återväxten, utan det måste bli någon form av ordning på det området. Jag hörde uppgivas av en Sunnebo, att det under de år det var god lingonskörd kunde hända, att för en småbrukare lingonskörden kunde vara mer värd än värdet av hela hans övriga skörd, t. ex. när havreskörden slagit fel på grund av frost eller dylikt. Men så som förhållandena nu utvecklat sig på grund av senare tids bättre kommunikationer, kommer folk ifrån ganska avlägset liggande industrisamhällen och rafsar till sig de bär, som finnas på småbrukarens mark. De bry sig givetvis inte om, ifall de endast taga sådana bär, som äro mogna, eller om de få med mer än hälften omogna. Detta skadar icke endast skörden för året utan även följande års skördar.

När man emellertid kan gå in för en begäran om utredning angående tiden för bärplockning — det är icke så lätt att genomföra detta i praktiken — tycker jag, att man skulle kunna ha mod att undersöka även den sak, som vi nu tala om.

Herr Åkerman: Herr talman! Det har ju gått så som jag trodde, att det skulle gå, nämligen så att vi ett tu tre skulle vara inne på en realdebatt om hur

*Ang. rätten
till växande
vilda bär.
(Forts.)*

Ang. rätten
till växande
vilda bär.
(Forts.)

lagstiftningen i detta ämne rätteligen bör läggas. Jag ber ännu en gång få erinra om att det här gäller frågan, huruvida denna utredning, som otvivelaktigt blir nödvändig, skall företagas nu eller om man inte kan ge sig till tåls, till dess frågan kommer upp i sitt rätta sammanhang, nämligen vid revisionen av jordabalken. Jag tycker ändå, att det är underligt, att medan det ena året en regering upplöser så många kommittéer som den tror sig utan risk kunna upplösa för att spara pengar, det sedan gång på gång skall yrkas på nya utredningar. Följden blir naturligtvis då, att nya kommittéer tillsätts och att vi, innan vi veta ordet av, äro ute i samma s. k. kommittéelände, som vi hade, innan den s. k. Geddesyxan sattes i gång.

Så mycket tror jag ändå man kan våga säga, att denna fråga är så stor och invecklad, att den icke kan utredas inom departementet med de krafter, som där stå till förfogande, utan att det otvivelaktigt måste bli en kommitté tillsatt som följd av en skrivelse. Är det icke bättre då att lugna sig en smula och avvakta händelsernas utveckling?

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Det finns anledning för mig att här taga till orda, eftersom jag representerar ett län som Kristianstads län, där det råder en allmän och bestämd opinion särskilt bland de mindre jordbrukarna om att de äro fråntagna en rätt, som de rätteligen böra ha, när det gäller äganderätten till bären.

Det har under många år hållits möten och gjorts uttalanden, varvid man sökt påverka lagstiftarna att rätta till dessa förhållanden. När lagutskottets ärade ordförande angiver, att man bör kunna vänta ytterligare på att få denna fråga avgjord, ber jag få erinra om, att denna fråga varit på tal under många år och att det torde vara på tiden att något nu göres åt densamma.

Jag vill särskilt betona — det har också förut framhållits — att det huvudsakligen är de mindre jordägarna, som ha intressen att bevaka i detta avseende, därför att det för de större jordägarna näppeligen torde betala sig att med lejd arbetskraft söka tillgodogöra sig dessa produkter. De jordägare, som kunna göra det själva, tycka emellertid, att det är orätt, att icke lingonen skola få sitta kvar, tills det passar sig för jordägarna att plocka bären, särskilt med hänsyn till att dessa böra ha nått en viss mognad. När det t. ex. finns industri-samhällen i närheten, kan befolkningen i dessa på grund av nuvarande goda kommunikationer med hjälp av bilar, cyklar och dylikt lätt förskaffa sig upp till skogstrakterna för att tillgodogöra sig de bär, som där växa.

Då det nu är så ordnat med arbetsförhållandena, att industriarbetarna ha en kortare arbetstid, så att de ha halva eftermiddagen ledig, synes det jordägarna litet orättvist, att industriarbetarna få lov att använda denna tid till att på jordägarnas och jordbruksarbetarnas marker hämta skördar, som dessa anse vara sin fulla egendom.

Jag tror därför, att man med bestämmelser i här åsyftad riktning tillmötesgår en allmän fordran, åtminstone i vissa trakter. Det kan ju hända, att behovet av reglerande bestämmelser märks mindre i de norrländska vidderna, än vad som är fallet i de trakter, där ägoområdena äro mer begränsade, men det är alldeles visst, att man tillmötesgår en allmän önskan, om man kan få till stånd en bättre ordning. I nästa utlåtande är det ju fråga om tidsbegränsning för bärplockningen, och jag vill säga, redan nu, — det kanske inverkar i någon mån på denna frågas utgång — att det blir givetvis ytterligt svårt för hushållningssällskapen eller Konungens befallningshavande att fatta beslut om rätta tiden att plocka bären, ty den kan bero på huruvida det blir mulna eller soliga dagar. Det kan också vara olika mogningstid för olika delar av länen och socknarna, och det kan också spela in huruvida dessa bär växa på soliga platser eller skuggiga. Det blir givetvis ganska besvärligt att träffa den rätta

tidpunkten. Jag tror, att om de, som äga marken, få rätt att taga bären, när det passar ägarna, så löser man frågan på bästa sätt.

Jag har den uppfattningen, att här verkligen är ett behov att tillgodose, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen.

*Ang. rätten
till växande
vilda bär.
(Forts.)*

Herr Andersson, Elof: Herr talman! Utskottets ärade ordförande anförde nyss, att man mycket väl kunde lugna sig, som han uttryckte sig, med denna utredning. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på att riksdagen redan 1913 var enig om att en utredning borde verkställas, och en sådan utredning kom också till stånd. Att den på grund av vissa förhållanden blivit avbruten, är en annan sak. Hade icke utredningen blivit avbruten, hade kanske vederbörande kommitté varit färdig med att framlägga förslag i ämnet, vilket riksdagen i vederbörlig ordning kunnat pröva.

Jag har här i min hand en skrivelse från min hemort, norra Skåne, vilken är undertecknad av sextiofyra mindre jordbrukare. I denna skrivelse begäres »en lag, som stoppar skövling och skadegörelse i berörda hänseende och tillförsäkrar den jordägande befolkningen rätt att råda över även de vilda bär, som växa på dess jord, enär inkomsten av dessa bärs tillvaratagande är för många jordbrukarfamiljer ett livsvillkor för att kunna förränta sin skuld» o. s. v. Det är en massa mindre jordbrukare, som mycket väl behöva inkomsten av sina vilda bär för sin existens.

Herr Östergren förklarade i sitt anförande, att han ömmade för de fattiga. Jag måste säga, att det finns nog fattiga även bland de jordbrukare varom här är fråga, men dessa fattiga, som ju faktiskt ha ägande- eller brukanderätt till sin jord och följaktligen även enligt vanliga rättsbegrepp måste anses äga de bär, som växa på deras jord, nödgas ej sällan åse, att andra komma och skörda det, som jordbrukarna enligt sitt förmenande anse vara sin egendom. Nu måste jag säga, att enligt vanliga rättsprinciper kan man knappast godkänna ett dylikt förfaringssätt. Jag håller därför före, att reservanternas ståndpunkt är i detta avseende den starkaste och bästa. Jag vill visst icke, att riksdagen i onödan skall tillskriva Kungl. Maj:t i den ena frågan efter den andra, men i denna fråga har Kungl. Maj:t icke varit besvårad på många år. Då utredningen varom nu är fråga, är avbruten, och man från åtskilliga håll förmenar, att den bör återupptagas, anser jag det vara bättre, att man säger ifrån, att man önskar utredningens återupptagande än att, såsom utskottsmajoriteten, säga, att en utredning är behövlig, men att den nog kommer till stånd, riksdagsskrivelsen förutan.

Herr talman! Jag anser mig därför böra yrka bifall till reservationen.

Herr Jonsson: Det föreligger naturligtvis olika erfarenhet från skilda delar här i landet, men jag vill säga några ord om hur det är i min trakt.

Jag har aldrig hört, att någon av jordbrukarna där uppe klagat över missförhållanden i detta avseende, men jag tror däremot, att det skulle vara en stor nationalekonomisk förlust, om det skulle resas hinder mot att dessa fattiga människor finge tillgodogöra sig vad som eljest säkerligen kommer att ruttna ned. Jag tror, att den åtgärd, som föreslås i nästa utskottsutlåtande, nämligen att det bestämmes en viss tid, före vilken det icke får plockas lingon, skall vara alldeles till fyllest för att förhindra den rovdrift, som det här talats om.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall

Ang. rätten
till växande
vilda bär.
(Forts.)

till den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hederstierna* m. fl. begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr andre vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 44;

Nej — 57.

Om inskrän-
kning av tiden
för skörd av
lingon.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckt motion angående lagstiftning om inskränkning av tiden för skörd av lingon.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 243, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Magnusson* i Skövde m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till lag angående inskränkning av tiden för skörd av lingon i huvudsaklig överensstämmelse med i motionen anförda synpunkter.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning angående inskränkning av tiden för skörd av lingon samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Åkerman*, *Söderberg* och *Carlson* i Mölndal yrkat, att utskottet bort hemställa, att ifrågasvarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Åkerman*: Herr förste vice talman! När den här ifrågasvarande motionen hade väckts i riksdagen, fogade slumpen det så, att jag kom på en middagsbjudning, där jag ensam representerade riksdagen. När vi då sutto till bords, var det en, som sade: »Ha ni något trevligt i riksdagen nu, eller ha ni bara parlamentsleda?» Då svarade jag: »Ja, i dag har det väckts en mycket intressant motion, som kanske särskilt kunde intressera damerna.»—

»Vad handlar den om då?» — »Jo, den handlar om lingon.» — »Vad för någonting?» — »Jo», sade jag, »man anmärker på att många gånger skördas lingonen alldeles för tidigt, innan de äro mogna, och då blir det icke så bra.» — »Hur skall man råda bot på det?» frågades det. — »Jo, det föreslås, att Konungens befallningshavande skall varje år i god tid, innan lingonen kunna vara mogna, utfärda en kungörelse, där han bestämmer, när lingonen äro mogna, så att de kunna skördas.» — »Det var då märkvärdigt; kan Konungens befallningshavande spå väder nu för tiden, eller skall det vara en meteorologisk byrå hos varje länsstyrelse?» — Ja, så sutto de och hade litet roligt åt denna motion, och jag får avlägga den syndabekännelsen, att även jag hade litet roligt åt saken. Men skrattar bäst som skrattar sist, tyckes det. Nu har jag det icke så trevligt, ty jag är ensam reservant i denna kammare mot detta förslag.

*Om inskränkning av tiden för skörd av lingon.
(Forts.)*

När det står så till, blir man litet orolig och undrar, om det kan vara något fel med en. Men jag försöker trösta mig med, om det icke ändå är så, att utskottsmajoriteten och även motionärerna icke ha riktigt hunnit hämta sig från den krigspsykos, som var rådande en gång i världen.

Om herrarna se i handlingarna, skola ni finna ett visst stöd för den uppfattningen, att så kan vara förhållandet. År 1913 var nämligen denna fråga även uppe, och då sade jordbruksutskottet ett blankt nej till denna sak. Utskottet sade, att det ej låter sig göra. Konungens befallningshavande kan absolut icke ordna med denna sak. Utskottet hade även andra skäl, som jag icke skall trötta herrarna med. Så gick emellertid tiden, och kriget kom. 1917 väcktes en motion i precis samma riktning som den nu föreliggande, och då beslöts en skrivelse om utredning, och Kungl. Maj:t framlade 1918 en proposition. Men då gick det så, att förslaget antogs av andra kammaren men föll i första kammaren. Det var ju, som sagt, under den värsta tiden, då man var rädd om varenda smula mat, som fanns. Det bör man ju alltid vara, ty vi ha lärt oss åtskilligt under dessa år. Men jag tror ändå, att bakom detta förslag ligger något av denna tro från kristiden, att en myndighet skall kunna råda bot på allting. Då var ju så gott som allt överlämnat i myndigheternas händer. De bestämde om varje matbit, som skulle användas, och då fick man en viss tro på, att det kunde gå för sig. Men besinna: hur skall det här vara möjligt? Alla, som vilja ha en utredning, äro ense om, att Konungens befallningshavandes kungörelser böra utfärdas i mycket god tid. Men hur skall Konungens befallningshavande så långt i förväg kunna beräkna en sådan sak? Väder och vind låta ej kommendera sig. Det kan inträffa de mest oförutsedda förhållanden, och vidare är det så kolossalt växlande förhållanden inom samma trakter, icke bara inom samma län utan inom samma socken och samma hemman; bären på sydslutningarna kunna ju mogna fjorton dagar tidigare än på nordsidan. Hur i alla dagar skall det gå till att bestämma detta?

Jag frågar: är det dock icke att ställa befolkningens laglydnad på väl hårda prov då man vill, att de skola underkasta sig en lag som denna? Låt oss tänka oss en hemmansägare, som kommer ut på sin mark. Där ser han, att det står de allra härligaste lingon, som skulle vara sköna att få taga. Men nu har landshövdingen sagt, att de ej bli mogna förrän om fjorton dagar. Skall han gå in och sätta sig och låta bären ruttna? Går det verkligen an? Jag kan icke tänka mig, att det kan vara skäligt.

Om herrarna vilja se, hur den blivande lagstiftningen kommer att se ut, skola ni bara läsa Kungl. Maj:ts proposition av 1918. Där får ni precis en klar bild av hur det kommer att gå, om denna skrivelse avlåtes. Det blir naturligtvis i samma stil. Vad står alltså i 1918 års lagförslag? Jo, att om hushållningssällskapen eller landstingen finna det lämpligt, skola de göra hemställan till befallningshavanden om att man vill ha en sådan kungörelse.

Om inskränkning av tiden för skörd av lingon.
(Forts.)

Sedan skall Konungens befallningshavande år för år besvara den frågan: när bli lingonen mogna i år? Vidare är det utsatt böter från fem till femhundra kronor för den, som understår sig att en dag för tidigt plocka lingon, om de än äro aldrig så mogna, när Konungens befallningshavande sagt: »De äro icke mogna; ni får icke röra dem.» Det rullas här också upp ganska svåra frågor om ansvarighet för andras kriminella överträdelser, och vidare skulle stadgas konfiskation av lingon, som äro plockade på olaga tid, med flera trevliga saker. Vilja herrarna verkligen ha en sådan lagstiftning? Jag tycker, det skulle vara synnerligen övrraskande, om kammaren verkligen kunde godkänna den. För min del kan jag ej annat än yrka bifall till min reservation, även om jag skulle bli alldeles ensam om det.

Herr Hederstierna: Det tycks ha blivit en mani här i kammaren på sista tiden att referera samtal, som förts på middagar. För några dagar sedan var det en ledamot av kammaren, som talade om ett samtal, som han på en middag haft med hustrun till en ledamot av riksdagen. Nu får man höra i dag av första lagutskottets värderade ordförande, hur spirituell han är, och de damer, som han är tillsammans med. Jag har ju icke hört av denna spiritualitet från första lagutskottets ordförande förut under utskottets förhandlingar, men av vilken art den är, har man fått litet inblick i genom ordförandens senaste anförande.

När man får höra beskrivningarna från de trakter, där särskilt dessa vilda bär växa, och får höra, hur folk roffar åt sig dessa bär, långt innan de äro mogna, får man ett bestämt intryck av att detta är ett oskick och att vederbörande legitima plockare lida en orätt, som staten och lagarna böra skydda dem för. Vi hörde av en föregående ärad talare, landshövdingen i Kristianstads län, att han drog i tvivelsmål, om icke landshövdingen och vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott skulle ha litet svårighet för att bestämma denna tidpunkt. Det förvånade mig, men däremot förvånar det mig ej alls, att utskottets ordförande har denna tvekan, ty han har mig veterligen aldrig varit med i något förvaltningsutskott, men med det minne, jag har från Hallands län, var det aldrig någon tvekan, när det gällde att bestämma viss tid i liknande fall. Det blir olika tider för olika trakter, men där i Halland tvekade vi aldrig om att man kunde bestämma viss tid, och icke heller om att vederbörande skulle lyda vad som blivit föreskrivet. Och jag förmodar, att om bland andra ordföranden i Hallands läns södra domsaga ordentligt tilllämpar lagen, det säkerligen lär bli ordning snart, så att lagarna efterlevas. Jag förstår ej denna tveksamhet, då man ser, hur verkligen värden gå till spillo, och man berövar den legitima ägaren egendom, som han verkligen har rätt till.

Herr förste vice talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr von Sneidern: Jag blev mycket glad över att höra herr Åkermans anförande, och jag kan till varje ord instämma i detta. Jag blev även glad över den skämtsamma ton, han anslog vid behandlingen av detta ämne, en ton, som jag tyckte passade mycket bra i detta sammanhang. Jag kan likaledes instämma fullkomligt i vad min kollega från Kristianstads län vid behandlingen av det förra ärendet yttrade i denna sak. För min del kan jag ej förstå, huru vare sig Konungens befallningshavande eller hushållningssällskapens förvaltningsutskott skola kunna bedöma, när man lämpligen bör börja med lingonplockning. Jag vet icke vad överståthållaren hänsyftade på, då han talade om beslut som fattats i Hallands läns hushållningssällskap. Vi ha ju ingen lag om bärplockning nu, utan det är fråga om att skapa en sådan.

Skulle nu en sådan lag komma till stånd, skulle jag sammankalla våra

två hushållningssällskaps förvaltningsutskott, vilka skulle yttra sig i ärendet, varefter K. B. skulle fatta beslut. Huru lång tid före plockningsdagen måste ej var och en taga ställning till frågan och hur olika kan ej mognaden under denna tid fortgå! Och hur olika mognaden fortgår för olika platser och i olika lägen har förut påpekats.

Jag kan ej förklara detta utskottsutlåtandes tillkomst på annat sätt, än att det lika litet i utskottet som i kammaren finnes någon, som plockat lingon. Om det däremot gällde att skörda något annat på jorden, om det gällde att skörda råg eller havre, ha vi många som förstå och kunna bedöma, när sådan skörd skall verkställas. Och hade ett sådant förslag kommit upp, att Konungens befallningshavande skulle bestämma, när jordbrukaren skall få börja skörda råg eller havre i ett län, skulle alla med en mun ha sagt, att det vore alldeles orimligt. Men detsamma gäller lingonen. Det är möjligt, att lingonen kunna stå något längre, så att de icke så mycket skadas av övermognad som de sädesslag, jag hänvisat på. Men naturligtvis kunna de icke stå så länge utan att ta skada. Jag antager, att de måste skördas vid en viss mognadsgrad, beroende av huru lång väg bären skola transporteras och även av det ändamål vartill de skola brukas.

Givetvis finnas här missförhållanden, men det är sådana missförhållanden, som man nog tyvärr icke kan komma till rätta med genom lagstiftning. I varje fall inte med den lagstiftning, som man här har hänvisat till.

Jag tillåter mig därför yrka bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Det förefaller mig, efter den kritik vi fått, som skulle hela denna lag nästan vara utlämnad åt löjet, men vi hade för oss i utskottet, att detta var en mycket allvarlig fråga. Det berodde ju på att vi fingo vittnesbörd från snart sagt hela landet om hur folk far fram med vår lingonskörd och förstör den i grunden. Man repar av lingonen, medan karten ännu äro alldeles gröna, och det gör, att hela skörden får icke på långt när det värde, den skulle ha under andra förhållanden. När nu dessa bekymmer för hela skörden framfördes, ansågo vi, att bästa medlet mot rovdriften skulle vara att gå med på denna motion.

Vi kunde ej fatta, att det framställda förslagets realiserande skulle innebära någon omöjlighet. Det var ju så, att hela riksdagen 1917 ansåg, att denna väg var den riktiga, och vidare har lantbruksstyrelsen förklarat sig ingenting ha att erinra mot en sådan åtgärd. Därtill kommer, att en hel mängd lantmän intygat, att det icke vore någon särskild fara i att bestämma en viss tid, därför att lingonen bevara sina goda egenskaper långa tider. Om det sålunda skulle hända, att den av Konungens befallningshavande utsatta tiden icke på alla platser var den lämpligaste, så att lingonens mognad icke då inträtt överallt, så menade lantmännen, att därmed ingen skada vore skedd, ty de mogna lingonen stå precis lika goda några veckor framåt, även om det blir frost. Man utsatte sig sålunda icke för någon som helst risk, men man räddade ett värde, som för landet i dess helhet och de fattiga vore mycket stort. Därtill kommer att, såsom vi tänka oss saken, utlåtanden skulle ingå från ortsmyndigheterna, vilka då skulle ge en rapport om, hur förhållandet på deras ort vore, till Konungens befallningshavande, och Konungens befallningshavande skulle sedan på grund av dessa omständigheter utfärda den förordning, som skulle bli gällande för det året för den orten, och på samma sätt för de olika platserna inom länet.

Då, så vitt jag förstår, de svårigheter, som här anförts, äro övermåttan överdrivna, medan däremot ett bifall till utskottets förslag skulle tjäna till gagn, som jag sade, både för landet i dess helhet och de fattiga, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om inskränkning av tiden för skörd av lingon.
(Forts.)*

Om inskränkning av tiden för skörd av lingon.
(Forts.)

Herr Lindhagen:

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hederstierna* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om ersättning åt nämndemän.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av utredning och förslag rörande ersättning åt nämndemän för nämndemansuppdragets fullgörande.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 124 i första kammaren av herr *Schlyter* med instämmande beträffande motionens syfte av herr *Edw. Larson* m. fl., nr 158 likaledes i första kammaren av herr *Luterkort* samt nr 180 i andra kammaren av herr *Leo*.

I motionerna I: 124 och II: 180, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Konungen anhålla om förnyad utredning av frågan om ersättning åt nämndemän för nämndemansuppdragets fullgörande samt om utredningens framläggande för nästkommande års riksdag jämte det förslag, vartill densamma kunde föranleda.

I motionen I: 158 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning på vad sätt och i vilken utsträckning rätt till ersättning för tjänstgöring borde tillkomma nämndeman samt för riksdagen vid 1928 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, huruvida och i vilken omfattning ersättning borde tillerkännas nämndemän för de kostnader, som vore förenade med nämndemansuppdragets utförande, utöver vad för närvarande i dylikt avseende vore stadgat, samt för riksdagen framlägga det förslag, som av detta övervägande kunde föranledas.

Reservation hade avgivits av herr *Borell*, som, med instämmande av herrar *Hederstierna*, *Erik Anderson*, *P. E. A. Jonsson*, *af Ekenstam*, *Nilsson* i Antnäs, *Johansson* i Brånalt och *Olsson* i Rimforsa, yrkat, att utskottets yttrande

bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

*Om
ersättning åt
nämndemän.
(Forts.)*

Herr Borell: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna finna av föreliggande utskottsbetänkande, ha meningarna inom utskottet i denna fråga gått isär, så att åtta utskottsledamöter omfattat den mening, som kommit att bli utskottets beslut, under det att de övriga åtta ledamöterna reserverat sig och yrkat avslag på den föreliggande motionen, däri föreslås en skrivelse till Kungl. Maj:t rörande ersättning åt nämndemän.

Såsom herrarna väl alla känna, är nämndemansbefattningen av ålder att betrakta såsom ett oavlönat förtroendeuppdrag. Emellertid har det med det ökade arbete, som pålagts nämndemännen och möjligen med hänsyn även till de ökade kostnaderna för dem vid uppdragets fullgörande under tidernas lopp kommit att göras vissa avsteg från principen, att denna befattning borde vara oavlönad. Nämndemännen har alltså tillerkänts ersättning för vissa förrättningar. Så har det tillerkänts nämndemännen ersättning för inställelse vid rannsaking i brottmål, i vissa fall såväl dagtraktamente som resekostnadsersättning och i andra fall endast resekostnadsersättning. När de s. k. tremansningen infördes, tillerkändes nämndemännen ersättning för inställelse vid dessa förrättningar, dock endast i vad angår resekostnad. Vid en del extra förrättningar äga också nämndemännen åtnjuta ersättning för inställelsen.

Nu är det väl en allmänt erkänd sanning, att nämndemansinstitutionen i vårt land åtnjutit och fortfarande åtnjuter ett mycket gott anseende. Man har den uppfattningen, att nämndemansinstitutionen är synnerligen värdefull för rättsskipningen i våra häradsrätter, och jag för min del delar till fullo denna uppfattning. Det må väl heller icke förnekas, att det förtroende, som nämndemansinstitutionen har tillvunnit sig, i viss mån åtminstone är att hänföra just till det förhållandet, att nämndemansuppdraget ansetts som ett hedrande och ansvarsfullt förtroendeuppdrag. Jag vill emellertid icke förneka, att det kan tänkas, och att det kanske till och med får anses sannolikt, att de förändrade tidsförhållandena kunna medföra nödvändigheten av att utsträcka ersättningen till nämndemännen åtminstone i vissa avseenden utöver dem, där sådan ersättning redan nu utgår. Förhållandena i det hänseendet äro naturligtvis rätt olika i olika delar av landet, och önskemålen i sådant fall gå väl också rätt mycket isär. I de trakter, där jag närmast känner förhållandena, tror jag icke, att det finns någon särskild längtan, åtminstone inte inom häradsnämnden själv, efter ändring i dessa förhållanden. Men jag kan väl tänka mig, att åtminstone i Norrland, där resekostnaderna vid fullgörandet av nämndemansuppdraget äro ganska betungande på grund av de långa resorna, sådana önskemål kunna förefinnas.

När denna fråga en gång skall avgöras, får man vid avvägandet om och i vilken mån sådan ytterligare ersättning möjligen skall tillerkännas nämndemännen, enligt min mening icke förbise den synpunkt, jag nyss framhöll, nämligen vikten av att nämndemansbefattningen fortfarande i stort sett blir ett oavlönat förtroendeuppdrag. Jag vill emellertid i frågan om ersättning till nämndemän icke intaga någon bestämd ståndpunkt. Emellertid har riksdagen förut en gång uttalat sig för en undersökning av dessa förhållanden, i det att riksdagen år 1918 skrev till Kungl. Maj:t och begärde utredning härom. Sedan dess ha vid ett par tillfällen olika justitieministrar förklarat, att anledningen till att något förslag icke inkommit till riksdagen har varit av statsfinansiell art.

Nu ha emellertid enskilda motionärer yrkat, att frågan ånyo skulle tagas upp och att riksdagen skulle genom ny skrivelse påminna Kungl. Maj:t om att

Om
ersättning åt
nämndemän.
(Forts.)

riksdagen önskar få denna utredning på sitt bord. Detta föreläggande skulle dessutom enligt motionärernas förslag vara så pass strängt, att Kungl. Maj:t skulle anmodas att redan till nästa riksdag komma med förslag i detta ämne.

Jag skulle inte för någon del vilja motsätta mig detta, om jag trodde, att det vore nödvändigt för att kunna bibehålla nämndemansinstitutionen vid dess nuvarande höga nivå, att åtgärder omedelbart vidtoges. Jag tror emellertid icke, att så är förhållandet.

Såsom ett alldeles särskilt skäl för att nytt initiativ från riksdagens sida nu skall vidtagas har anförts, att den blivande processreformen förutsätter ett större antal tingssammanträden än för närvarande och ett större inslag av lekmannelement än för närvarande, och att det därför, för att man skulle ha mera fria händer vid lösningen av denna fråga, vore synnerligen fördelaktigt, att frågan om ersättning till nämndemännen redan dessförinnan bleve löst utan att sammankopplas med frågan om processreformen.

Vad detta skäl beträffar, synes det mig snarare tala för motsatsen. Om det inte är absolut nödvändigt att nu lösa denna fråga för att bibehålla nämnderna vid deras nuvarande ställning, så synes mig den omständigheten, att vi möjligen ha att förvänta ändring i domstolarnas sammansättning, en ändring särskilt i syfte att skaffa lekmannelementet ökat inflytande, tala för att man i detta sammanhang bör lösa frågan om ersättning åt de lekmän, som då skola deltaga i rättsskipningen. Ty det är väl klokare att se denna fråga, därest den en gång skall lösas, icke blott ur den, om jag så får säga, rättsliga synpunkten utan också bedöma den med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna. För uppskov med frågan talar också allt fortfarande den statsfinansiella situationen, som har återopats av tidigare regeringars justitieministrar. Frågan är i ekonomiskt avseende ingalunda obetydlig. Det rör sig om ett belopp av mellan 1 och 1 1/2 miljon kronor, och sannolikt, efter vad som bebadats, skulle väl dessa kostnader något ökas, om processkommissionens förslag till domstolväsendets förändring komme att i huvudsak godtagas.

Huvudskälet till att jag nu ställer mig avvisande till motionärernas förslag är således icke, att jag vill intaga ståndpunkt emot påståendet, att behov kan förefinnas av ökad ersättning åt nämndemännen, utan skälet för mig är, att riksdagen redan en gång förut har skrivit till Kungl. Maj:t i denna fråga. Kungl. Maj:t har således sin uppmärksamhet fästad därpå. När Kungl. Maj:t med hänsyn till statsfinansiella skäl icke kommit fram med förslag i ämnet, måste väl bakom detta ligga, att denna frågas omedelbara lösning icke är av sådan vikt, att den bör ske till varje pris, trots de betydande kostnaderna, trots de statsfinansiella skälen. Det innebär enligt min mening ingen fara för nämndemansinstitutionen, ingen fara för rättsskipningen, om man skjuter på denna fråga, till dess man kan föra fram den i sammanhang med den omläggning av processväsendet, som väl i större eller mindre utsträckning inom kort måste antagas bli föremål för riksdagens behandling.

Nu kan det ju sägas, att frågan om processreformen blir framskjuten till en mycket oviss framtid, och då står ju även denna fråga öppen. Skulle så vara förhållandet, har jag det förtroendet för Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t i sådant fall, därest omständigheterna anses påfordra det, effektuerar riksdagens redan gjorda anhållan om utredning i denna sak. Jag tror således, att då riksdagen en gång skrivit till Kungl. Maj:t om denna sak, riksdagen lugnt kan låta denna fråga vila, till dess initiativ kommer från Kungl. Maj:t, ty i en fråga av så vitt omfattande konsekvenser både i ekonomiskt och i andra avseenden anser jag detta lämpligast böra komma från Kungl. Maj:t och icke från enskilda motionärer.

Med hänvisning till vad jag sålunda yttrat tillåter jag mig yrka bifall till reservationen.

Herr Åkerman: Herr talman! För min del skall jag be att med några ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Då jag gör detta, är det huvudsakligen av det skälet, att man enligt min åsikt måste gilla den uppfattningen, att nämndemännen böra ha någon ersättning för sina kostnader. Jag förstår mycket väl, att den ersättningen aldrig kan bli tillräcklig för att täcka deras verkliga utgifter för uppdraget, och allra minst blir detta fallet, om man tänker på vad de genom detta uppdrag försumma i sitt arbete. Men principen är för visso riktig.

Nu kan man naturligtvis säga, att det går för sig att hylla den uppfattningen och ändå säga nej till den påstötning, varom här är fråga. Men det vill jag inte göra, därför att jag tror, att det kan vara tjänligt att något så när få veta, vad denna ersättning kan komma att kosta. Och vidare har jag den tanken, att den här utredningen inte bör bli så särskilt dyrbar. Förarbetena ha redan framskridit så långt, att jag inte kan tänka mig annat än att någon ung man i justitiedepartementet skulle kunna sköta om utredningen. Jag tycker också, att det vore alldeles utmärkt att få någon liten aning om, hur kostnaderna skulle ställa sig även med hänsyn till den skymtande nya processordningen. Hela den nya processordningen är ännu i hög grad inhöljd i dunkel, och framförallt vet man inte, vad den kommer att kosta. Det skulle vara en viss vägledning, om åtminstone en sida av dessa kostnader bleve snart utredd.

Nu är jag den förste att erkänna, att alla beräkningar på detta område äro i någon mån missvisande, ty förhållandena ändras ju jämnt här. Domsagornas sammanträden komma allt tätare, och det ena med det andra gör, att alla beräkningar här alltid måste bli rätt ovissa. Men det vore värdefullt att få denna utredning, och då den kan göras billigt, vill jag inte motsätta mig den.

Emellertid kan jag gärna uppriktigt säga, att min tro är, att det kommer att visa sig, att kostnaderna för ett genomförande af förslaget bli så stora, att vi aldrig få råd därtill, och det är ju sorgligt. Nu äro vi så pass renskrapade här i landet, att jag, som sagt, tror, att vi aldrig få råd att ge nämndemännen ersättning. Dock skulle det bli intressant att få se vad saken kommer att kosta, och därför yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Gustafsson, Per: Herr talman! Alldenstund jag är med bland dem, som utgöra utskottets majoritet, medan min partikamrat från andra kammaren sällat sig till reservanterna, anser jag mig böra säga några ord.

I den motion, som ligger till grund för utskottsutlåtandet, omnämnes, att nämndemännen borde kunna erhålla kommunala ersättningar. Då jag anser, att om det skall utgå ersättning till nämndemännen, denna ersättning skall utbetalas från staten och icke från kommunerna, har jag velat försöka få fram ett uttalande härom, något som utskottet också kommit med, då utskottet säger: »Att staten vid ett genomförande av förslaget skall gälda såväl reseersättning som dagtraktamente åt nämndemännen, finner utskottet med hänsyn till uppdragets natur principiellt riktigt.» Nu har det upplysts, att på åtskilliga håll här i landet lämnas kommunala ersättningar till nämndemännen i form av reseersättning. Såväl uppe i Norrland, där detta framför allt är förhållandet, som även här i Stockholmstrakten lär det utbetalas kommunala ersättningar till nämndemännen. Detta anses vara stridande mot gällande lag, men ersättningarna synas ändå utgå. Jag anser, att det är oriktigt att låta utvecklingen fortsätta på denna väg, därför att med de olika ersättningsbeloppen blir uppdragets naturligtvis ojämnt att bära. Av denna anledning anser jag också, att det icke skulle vara farligt med en utredning i denna fråga. Likaså är det på det sättet, att den föregående utredning, som verkstälts, har byggt på helt andra penningvärden och andra bestämmelser i resereglementet än de nu gällande, och därför vore det önskvärt även med hänsyn tagen till en kommande processreform och de kostnader, som äro förenade med den, att vi i förväg

*Om
ersättning åt
nämndemän.
(Forts.)*

Om
ersättning åt
nämndemän.
(Forts.)

kunde få en utredning om vad det skulle bli för utgifter, om vi ge ersättning till nämndemännen för deras uppdrag. Det är det ena.

Det andra är, att visserligen hålla de flesta före, att nämndemännen fortfarande som hittills böra vara utan ersättning och att deras tjänst skall vara ett oavlönat förtroendeuppdrag. Så har det varit med de flesta kommunala uppdrag och åtskilliga andra uppdrag också. Men vi ha på senare år mer och mer kommit därhän, att vi lämnat ersättning för arbete, utfört för det allmänna bästa, och då har jag litet svårt att förstå, varför nämndemansuppdraget skall vara det enda, där icke ens de direkta utgifterna skulle ersättas. Om det exempelvis tillsättes en skiljedomstol — det är också ett domarevärv — och det tillkallas en generaldirektör eller ett justitieråd såsom medlemmar, så är jag säker på att det förtroendeuppdraget anses böra betalas och betalas ganska bra. Men om nämndemän utföra liknande domarevärv, måste de nöjas med att detta endast är ett oavlönat hedersuppdrag. Likaså bruka väl, förmodar jag, de personer som få i uppdrag av regeringen att undersöka en viss sak, erhålla betalning för detta uppdrag. Det är ju också ett ganska stort förtroendeuppdrag.

Därför är jag inte så övertygad om, att det allra bästa är att låta det vara som det är, utan jag tror, att vi få tänka på att i framtiden lämna ersättning även åt nämndemännen. Och då jag inte kan se, att det är någon fara i att utreda denna sak — ty vi få ju se i framtiden, huru detta kan ställa sig — anser jag mig kunna yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Schlyter: Min ärade kollega, herr Borell, avväpnade nära nog genom sitt moderata och mjuka anförande den opposition, som jag annars varit beredd att resa mot honom. Jag vill emellertid, trots det jäkt den väntande påskferien kastar över förhandlingarna, säga ett par ord, innan debatten här avslutas.

Den siste ärade talaren, herr Gustafsson, pekade på en mycket viktig omständighet, som gör att det synes mig angeläget att inte avvakta en eventuell framtida processreform för att lösa detta spörsmål. Han nämnde inga siffror, och jag skall inte heller plocka fram dem. Men säkert är att på ett mycket stort antal platser här i landet kommunerna i uttrycklig strid mot av regeringsrätten fastställd rättstillämpning på detta område bevilja anslag till ersättning åt nämndemän för deras resekostnader, därför att kommunerna funnit det vara en ohållbar ståndpunkt att ålägga nämndemännen dessa utgifter utan någon gottgörelse. Det har i alla dessa kommuner ansetts vara så rimligt och självklart, att nämndemännen skola få denna lilla ersättning, att det inte finns en enda man inom kommunen, som överklagar beslutet, fastän varenda människa där vet, att ett överklagande hos regeringsrätten skulle leda till beslutets upphävande. Det råder alltså en mycket utbredd uppfattning här i landet om skäligheten i att någon kostnadsersättning lämnas åt nämndemännen. Denna uppfattning har också funnit uttryck i en mångfald utlåtanden, som senast under det gångna året inkommit till Kungl. Maj:t i frågor rörande tingslagsregleringar och tätare tingssammanträden. Det är inte bara ett mycket stort antal av Sveriges häradshövdingar och häradsrätter utan även länsstyrelser, representerade här i denna kammare, som uttalat en mycket bestämd mening om att tiden är inne att lösa frågan om reseersättning åt nämndemän. Det är, mina herrar, här icke frågan om att rubba grundvalarna för utseendet av nämndemännen eller deras uppdrags egenskap av ett förtroendeuppdrag. Det är inte fråga om att avlöna dessa förtroendeuppdrag utan endast att, såsom utskottets ärade ordförande, tror jag, nyss framhöll, ge en nödtorftig ersättning för de allra nödvändigaste utgifter, som äro förbundna med resorna till tingsställena.

Herr Borell anförde såsom avskräckande, att det här gällde en utgift på omkring en miljon kronor. Mina herrar, det kunna vi i denna stund icke veta

något om, ty den utredning, som har verkställts av Kungl. Maj:t på begäran av 1918 års riksdag efter förslag av ett enhälligt lagutskott och vars resultat jag har här i handen — det är ett korrekturavdrag på 100 sidor, som är tryckt i ett helt litet antal exemplar men aldrig publicerats, därför att utredningen aldrig blev avslutad på grund av utredningsmannens iråkade sjukdom — denna utredning, säger jag, är byggd på siffror från kristiden, om vilkas giltighet i denna stund man ingenting vet. Motionen går ut på att denna utredning skulle få fullföljas och avslutas. Härigenom skulle vi få de siffror, på vilka Kungl. Maj:ts regering och sedermera riksdagen skulle kunna grunda sin uppfattning, huruvida det är statsfinansiellt möjligt att tillgodose de befogande önskemålen ifrån häradsrätternas och nämndemännens sida i denna fråga.

Om
ersättning åt
nämndemän.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hederstierna: Jag skall för ovanlighetens skull be att alldeles få instämma i vad herr Schlyter sagt ifråga om kritiken av herr Gustafssons anförande. Om jag inte säger något mer i denna fråga eller anför något skäl för biträdandet av min reservation, så beror det uteslutande på önskan, att den harmoni, som i detta avseende råder mellan oss, inte skall störas.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Borell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Schlyter* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 44;

Nej — 54.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 1, angående regleringen för budgetåret 1927—1928 av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 11—15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 25.

Lades till handlingarna.

Punkten 26.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 27—30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31—38.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 39—41.

Lades till handlingarna.

Punkten 42.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 43 och 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45 och 46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 47—51.

Lades till handlingarna.

Punkterna 52—59.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 60 och 61.

Lades till handlingarna.

Punkten 62.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 63—68.

Lades till handlingarna.

Punkterna 69—78.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 79.

Lades till handlingarna.

Punkten 80.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 81.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till understödjande av den praktiskt-vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 25,000 kronor.

*Anslag till
Weibullsholms
västföräd-
lingsanstalt.*

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) nr 107 i första kammaren av herr *Bärg* m. fl., likalydande med nr 189 i andra kammaren av herr *Lövgren* i Nyborg m. fl., vari hemställts, att riksdagen till understödjande av den praktiskt-vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm måtte anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 70,000 kronor; och

2) nr 154 i första kammaren av herr *Nilsson, Nils Anton*, m. fl., likalydande med nr 245 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Hörby m. fl., vari hemställts, att riksdagen till understödjande av den praktiskt-vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm måtte anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 70,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och de i ämnet väckta motionerna I: 107 och 154 samt II: 189 och 245 till understödjande av den praktiskt-vetenskapliga verksamheten å Weibullsholm anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 50,000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Nilsson* i Tånga och *Sederholm*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning samt med avslag å motionerna I: 107 och 154 samt II: 189 och 245 till understödjande av den å Weibullsholm bedrivna praktiskt-vetenskapliga verksamheten för förädling av köksväxter anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 25,000 kronor;

2) av herrar *Nilsson* i Kabbarp, *Boberg*, *Carlström* och *Olsson* i Rödningsberg, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte i anslutning till Kungl. Maj:ts förevarande framställning samt med avslag å motio-

Anslag till Weibullsholms västförädlingsanstalt. nerna I: 107 och 154 samt II: 189 och 245 till understödjande av den praktisktvetenskapliga verksamheten å Weibullsholm anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 25,000 kronor.

(Forts.)

* Herr **Sederholm**: I anslutning till den reservation, vilken jag jämte en annan utskottsledamot avgivit i denna punkt, och med åberopande av de skäl, som där finnas anförda, ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

Herr **andre vice talmannen**: I anslutning till de skäl och synpunkter, som anförts i Kungl. Maj:ts proposition, skall jag be att få yrka bifall till den av mig samt herrar Boberg, Carlström och Olsson i Rödningsberg avgivna reservationen, som ju i det väsentliga sammanfaller med propositionen; det är endast den lilla avvikelser, att vi anse, att kontrollen av Weibullsholm bör handhavas av lantbruksstyrelsen och sålunda inte vålla Weibullsholmsägarna några kostnader.

Att jag, som förut konsekvent gått emot alla anslag till denna anstalt, i år ansett mig kunna göra ett så positivt yrkande som att man skulle bevilja 25,000 kronor, beror på att detta Kungl. Maj:ts förslag om 25,000 kronor dock innebär en avprutning till hälften av det i fjol anvisade anslagsbeloppet, och därtill fann jag ett dylikt förslag vara enda möjligheten att med utsikt till framgång möta den rasande lusten, särskilt inom andra kammaren, att gå nästan hur långt som helst, när det gäller anslag till denna anstalt.

Herr **Sjöblom**: Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Nilsson, Nils Anton**: Herr talman! Andra kammaren har, som känt, i dag utan votering bifallit utskottets hemställan, och ehuru jag från min synpunkt sett helst skulle velat ha det mycket berättigade högre anslag, varom i motionerna hemställts, beviljat, skall jag dock i den förhandenvarande situationen även jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, dels på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt, dels på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Nilsson i Tånga och herr Sederholm vid punkten avgivna reservationen, dels ock på godkännande av det förslag, som innefattades i herr Nilssons i Kabbarp m. fl. vid punkten anförda reservation; och förklarades den förstnämnda propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 82.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 83 och 84.

Lades till handlingarna.

Punkten 85.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 86 och 87.

Lades till handlingarna.

Punkten 88.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 89.

*Ang. en lant-
brukskonsu-
lentbefattning
i Berlin.*

Under punkten 89 av nionde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till uppehållande av tre lantbrukskonsulentbefattningar, nämligen en i London, en i Berlin och en i Riga, anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 59,000 kronor.

Kungl. Maj:ts framställning innefattade förslag om anvisande av anslag ej blott till fortsatt uppehållande av lantbrukskonsulentbefattningarna i London och Riga utan jämväl till återinrättande av den från den 1 juli 1924 indragna lantbrukskonsulentbefattningen i Berlin.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen

1) nr 43 i första kammaren av herr *Linders* m. fl., vari hemställts, att riksdagen till uppehållande av tre lantbrukskonsulentbefattningar, nämligen en i London, en i Berlin och en i Riga, måtte anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 61,000 kronor;

2) nr 112 i andra kammaren av herr *Adler* m. fl., vari hemställts, att riksdagen ville, med avslag på vad i årets statsverksproposition under nionde huvudtiteln, punkterna 89 och 90, föreslagits om dels inrättandet av en lantbrukskonsulentbefattning i Berlin och dels anslag till anställandet av konsulenter hos svenska smörprovingarna, hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligaste anordningar för ej mindre inhämtande av information i utlandet angående förutsättningar och möjligheter för exporten av svenska jordbruksprodukter än även dylik informations tillgodogörande här i landet samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å motionen I: 43 samt å motionen II: 112 i vad rörde punkten 89 i nionde huvudtiteln till uppehållande av tre lantbrukskonsulentbefattningar, nämligen en i London, en i Berlin och en i Riga, anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 59,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Boberg* och *Sköld*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte med avslag å motionen I: 43 och å Kungl. Maj:ts förevarande framställning, i vad rörde inrättande av en lantbrukskonsulentbefattning i Berlin, till uppehållande av två lantbrukskonsulentbefattningar, nämligen en i London och en i Riga, anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 39,000 kronor;

2) att motionen II: 112 i vad rörde punkt 89 i nionde huvudtiteln måtte, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut anfört och hemställt, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Boberg: Herr talman! Detta ärende låg annorlunda till i utskottet än som framgår av utskottets till kamrarna avgivna betänkande. Vid den första omröstningen stodo vi åtta mot åtta, och när den slutna omröstningen sedermera skedde, så kommo sju ledamöter att stå på reservationens sida, medan de övriga alltså bildade majoriteten inom utskottet. Vi äro sålunda faktiskt delade i två hälfter i jordbruksutskottet i detta ärende.

Vi, som reserverat oss, ha inte haft något emot att en lantbrukskonsulentbefattning återupprättas i Berlin utan tvärtom, men vi ha ansett, att man bör vänta därmed, tills man får se, hur det utvecklar sig med konsulentbefattningen i Riga. Vi stödjä oss härvid på ett uttalande från Stockholms han-

Ang. en lantbrukskonsulentbefattning i Berlin.
(Forts.)

delskammare, som ansett, att man bör dröja, och ävenså på ett uttalande från Skånska handelskammaren, som ansett, att konsulenten i Berlin borde kunna tillvarata Sveriges intressen även i de baltiska staterna.

När lantbrukskonsulentbefattningen i Berlin indrogs, berodde det på flera omständigheter, bland annat därpå, att våra affärer med Tyskland då voro minimala på grund av den ekonomiska kris, som övergick det tyska landet. Det hade då varit naturligt, att man flyttat denna konsulent över till Riga, ty på den tiden spelade fantasi och förhoppningar mycket högt beträffande våra affärsförbindelser med de nyupprättade baltiska staterna. Man tänkte till och med på att inrätta en svensk mässas, och det motionerades och framlades förslag, som visserligen nu te sig mycket överdrivna och som endast väckt illusioner, vilka sedan slocknat. Men då det gällde att överföra den dåvarande jordbrukskonsulenten i Berlin till Riga, så visade det sig, att han inte var lämplig, bland annat därför att han inte behärskade språken därborta. Därför måste en ny konsulentbefattning upprättas där, och konsulenten i Berlin erhöi pension.

När det gäller våra affärer med Riga, så har det visat sig, att dessa fortfarande äro mycket små. Och man vet inte, hur de komma att utveckla sig i fortsättningen. Våra förbindelser med Berlin återigen äro i tillväxt, vilket också avspeglas i statistiken, som däremot, då det gäller Riga, inte har något vidare att förtälja. Vad vore då naturligare, än att man flyttade den konsulent, som finns i Riga, över till Berlin.

Mot detta resas bland andra sådana invändningar som att jordbruksutskottet nyss har tillstyrkt upprättandet av en ny konsulentbefattning i Riga och riksdagen i överensstämmelse med jordbruksutskottets förslag också gått in därpå. Att nu dra honom tillbaka vore ju inkonsekvent handlat, menar man. Ja, det kan ju se ut så, men då det gäller ekonomiska ting, får man väl inte hålla alltför mycket på logiken. Om ett handelshus tillsätter en handelsresande i förhoppning, att han skall kunna försälja dess varor, men det visar sig, att han inte förmår göra det, så gör enligt min mening handelshuset klokt i att antingen draga in denne agent eller också försöka placera honom på en annan plats. Så tror jag, att riksdagen bör handla i avseende på jordbrukskonsulenten i Riga: överflytta honom till Berlin och låta honom därifrån även bevaka de intressen, han börjat sätta sig in i borta i Riga. Nu ha vi ju ett handelsråd vid legationen i Berlin, och detta handelsråd gör också vad det kan, så att någon överhängande fara för de svenska affärerna i Berlin kan det icke vara, om man dröjer med att besluta i detta ärende ännu ett år.

Jag ber, herr talman, för att inte uppehålla kammarens tid längre, att i korthet få yrka bifall till den vid detta betänkande fogade, av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Hellström**: Herr talman! Det framgår av den siste ärade talarens yttrande liksom också av motiveringen till reservationen, att jordbruksutskottet varit enhälligt i sin uppfattning beträffande önskvärdheten av att få en jordbrukskonsulent anställd i Berlin, medan det däremot har yppat sig en viss meningsskiljaktighet och tveksamhet inom utskottet, huruvida detta lämpligen borde ske på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, det vill säga så att en lantbrukskonsulent nu skulle anställas i Berlin med bibehållande av lantbrukskonsulenten i Riga. En minoritet av utskottet har ansett, att det skulle vara lämpligare att dröja med anställande av konsulenten i Berlin, tills man kunde få en undersökning, om man inte eventuellt skulle kunna låta befattningshavaren i Riga flytta över till Berlin, eller om denna befattning skulle kunna helt enkelt indras och en handelsattaché få tillvarata det svenska jordbrukets intressen inom detta område.

Då jag upptog denna fråga till behandling i departementet, hade jag att följa de anvisningar, som riksdagen hade lämnat förra året. Av den behandling av frågan, som då ägde rum, framgick nämligen, att jordbruksutskottet ansåg det vara synnerligen önskligt att få saken närmare utredd. Med anledning därav anmodades också både lantbruksstyrelsen och kommerskollegium att göra den ifrågasatta utredningen. Lantbruksstyrelsen har ju möjlighet att följa den i Riga anställda konsulentens verksamhet på synnerligen nära håll, då han sorterar direkt under lantbruksstyrelsen, och styrelsen har för sin del kommit till den uppfattningen, att det för de svenska jordbruksintressenas tillvaratagande är av vikt, att man får bibehålla den ifrågavarande lantbrukskonsulentbefattningen, som ju upprättades för Baltikum så nyligen som år 1924. Med anledning av en motion, som väckts i riksdagen, har jordbruksutskottet sedan infordrat lantbruksstyrelsens yttrande, och lantbruksstyrelsen upptar därvid också den frågan, huruvida en person, som endast har merkantil utbildning, lämpligen skall kunna tillvarata de svenska intressena på området. Styrelsen yttrar därom: »Genom den föreslagna förändringen skulle konsulterna förvandlas till rena handelsagenter. Om därmed avses, att av vederbörande befattningshavare skulle krävas uteslutande merkantil sakkunskap, må invändas, att konsulenten komme att stå handfallen inför en del i tjänsten ej sällan förekommande förhållanden. Enligt lantbruksstyrelsens mening måste ifrågavarande informationsverksamhet grundas på facklig (agronomisk) sakkunskap.»

Nu sade den ärade reservanten, att om en enskild affärsman anställer en handelsresande, så undersöker han naturligtvis, vilka möjligheter det kan finnas för denne handelsresande att få avsättning för hans varor, och i fall han vid den undersökningen märker, att det inte finns någon möjlighet att vinna det avsedda syftemålet, så antingen uppsäger han den ifrågavarande handelsresanden eller låter honom få ett annat distrikt att verka inom. Det är ju något som är alldeles riktigt. Nu har emellertid svenska staten, som väl i detta fall skall vara grosshandlaren, begagnat sig av de organ den har, nämligen lantbruksstyrelsen och kommerskollegium, för att göra en sådan undersökning, och dessa båda organ ha enhälligt kommit till den uppfattningen, att det är alldeles för tidigt att utdöma den ifrågavarande lantbrukskonsulenten och hans verksamhet i Baltikum. Särskilt har kommerskollegium, som ju inte kan fränkännas en viss sakkunskap på det kommersiella området, upptagit frågan till en ganska grundlig behandling och infordrat yttrande såväl från handelskammaren i Stockholm som också från Skånska handelskammaren och dessutom även i övrigt gjort en grundlig undersökning i frågan. Kommerskollegium har sammanfattat resultatet av sin verkställda undersökning i några meningar, som jag skall be att här få föredra ordagrant efter kommerskollegii yttrande. Det heter där: »Kollegium kunde icke förorda de förslag, som framställts av Skånes och Stockholms handelskammare. Sagda förslag syntes grunda sig på en enligt kollegii förmenande icke berättigad underskattning av lantbrukskonsulentens i Riga arbetsfält och verksamhet. I samband med åtgärderna för anordnande av svenskt deltagande i mässorna i Riga 1925 och 1926 hade kollegium haft tillfälle att ingående behandla de problem, som vore förbundna med bearbetningen av exportmarknaderna i Baltikum, samt blivit övertygat om betydelsen av dessa marknader, icke minst med hänsyn till nödvändigheten att målmedvetet förbereda återupptagandet i större omfattning av svensk exportverksamhet på den innanför liggande ryska marknaden. Förloppet av det svenska deltagandet i de två senaste Rigamässorna och därigenom vunna resultat hade, såvitt kollegium kunde bedöma, ådagalagt den utomordentliga vikten av att det arbete, som nedlades på utvecklingen av den svenska exporten till de forna Östersjöprovinserna och deras stora grannland i öster, bleve på ett målmedvetet sätt fullföljt.»

Ang. en lantbrukskonsulentbefattning i Berlin.

(Forts.)

Ang. en lant-
brukskonsu-
lentbefattning
i Berlin.
(Forts.)

Då sålunda båda de sakkunniga myndigheterna i detta fall ansett det lämpligaste vara, att man, med bibehållande av lantbrukskonsulentbefattningen i Riga, som var avsedd för Baltikum, nyinrättar en konsulentbefattning i Berlin, så tror jag, att all den utredning man kan begära på detta område verkligen också blivit presterad.

Dessutom ber jag att få peka ännu en sak, och det är, att den nuvarande innehavaren av lantbrukskonsulentbefattningen i Riga talar ryska, och det är inte så många, som ha de kvalifikationer i övrigt, som erfordras för en lantbrukskonsulentbefattning, och dessutom ha denna merit. Det är därför synnerligen lämpligt att bibehålla honom i det ifrågavarande, delvis förut ryska området med uppgift att också utsträcka sin verksamhet till det innanför ligande Ryssland. Jag tror alltså, att den utredning, som blivit verkställd, kan anses vara alldeles tillräcklig som motiv för Kungl. Maj:ts av jordbruksutskottet förordade förslag, som jag anser, att det skulle vara lämpligt att första kammaren nu godkänner, liksom andra kammaren redan gjort.

Herr Boberg: Ja, jag vill bara säga, att det här rör sig om utgifter, utgifter som kanske inte komma igen så snart. För de konsulenter vi ha i London och Riga betalar svenska staten årligen 39,000 kronor. Genom att man nu inrättar en sådan befattning i Berlin, komma utgifterna att stiga med säkert 20,000 kronor. Det är också en ganska allvarlig sak att undan för undan sätta till tjänstemän utan att veta, hur våra näringar, som skola uppbära dem, kunna förmå detta. Jag fick händelsevis i min hand ett referat av ett föredrag, som den bekante överste Melander höll härom dagen, där han berör, hur tjänstemännens antal här i riket tillväxt. År 1901 var deras antal 18,500 i runt tal. Fem år därefter hade det stigit till 21,000. 1910 var summan 27,500. Kom så 1915, det stora genombrottsåret, då antalet steg till 32,000, och i närvarande stund uppgår det till 47,000. Riksdagen får väl i varje fall se till, att den inte inrättar för mycket tjänster och anställer för många tjänstemän utan att man noga undersöker möjligheten för det svenska näringslivet att kunna uppbära alla utgifter därför. Det är icke minst med hänsyn härtill, herr talman, som jag ställt mig på den sida, jag gjort.

Herr Sederholm: Herr talman! Efter herr statsrådets utredande anförande föreligger knappast skäl att närmare gå in på denna fråga. Jag vill endast anförda ett par saker till.

Denna konsulentbefattning i Riga inrättades, sedan flera motioner hade väckts i frågan. Den inrättades, vill jag minnas, för tre år sedan, och vederbörande konsulent har således varit i verksamhet mellan två och tre år. Det vore väl ändå förhastat, för att ej säga nästan hysteriskt, att efter denna korta verksamhet inom ett område sådant som detta säga: »Nu behöves befattningen ej längre, nu kan den indragas.» Jag är övertygad om, att en utredning nästa år ej kan giva ett så bestämt svar på en sådan fråga, utan man får väl försöka låta denne man verka därute åtminstone några år till för att kunna få en på längre erfarenhet grundad uppfattning om befattningens behövlighet. Vi få ju också ta hänsyn till de exceptionella förhållanden, de nydaningsförhållanden, som råda därute, och som försvåra konsulentens verksamhet men som givetvis också komma att i sin ordning, när förhållandena bliva mera ordnade, underlätta och öka möjligheterna för en avsättning av våra produkter därute.

Vidare skrev ju jordbruksutskottet så sent som i fjol och uttalade sig mycket sympatiskt för återupprättande av en lantbrukskonsulentbefattning i Berlin och slutade med att säga, att jordbruksutskottet förväntar, att Kungl. Maj:t

tar frågan under överbägende och gör framställning till riksdagen, när Kungl. Maj:t anser förhållandena föränleda inrättande av en sådan befattning i Berlin. Nu har en sådan framställning efter utredning kommit från Kungl. Maj:t. Det skulle väl knappast kunna anses konsekvent av riksdagen, när nu en sådan utredning kommit, att svara: »Nej, nu vilja vi ej, nu vilja vi vänta ett år till.» Och detta blott på grund av att man vill så att säga ha en reträttplats för konsulenten i Riga, därest det skulle visa sig, att man nästa år ville draga in denna befattning.

*Ang. en lantbrukskonsulentbefattning i Berlin.
(Forts.)*

På grund av vad jag nu sagt och i anslutning till vad statsutskottet anført ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Linders: Herr talman! Under debatten har uppmärksamheten rikts endast på lantbrukskonsulenten i Berlin och den i östersjöprovinserna. Naturligtvis kan man understryka deras betydelse för det svenska jordbrukets avsättning därute, men den ojämförligt viktigaste av ifrågavarande befattningar är konsulentbefattningen i London. Jag har tillåtit mig väcka en motion, i vilken jag yrkar, att innehavaren av denna befattning måtte få något högre ortstillägg än vad Kungl. Maj:t föreslagit, 2,000 kronors högre anslag. Jag anser, att den utredning, som har företagits i anledning av riksdagens skrivelse i fjol, visar på, att man borde rättvisligen giva ett högre ortstillägg åt lantbrukskonsulenten i London. Socialstyrelsen påvisar nämligen, att levnadskostnaderna i Berlin äro 10 à 20 % och i London 40 à 50 % högre än i Stockholm, under det motsvarande kostnader i Riga ställa sig omkring 10 % lägre än i Stockholm. Om man jämför dessa siffror med socialrådets lön, som är 7,000 kronor, så skulle man komma till ett belopp av 7,000 kronor i ortstillägg för lantbrukskonsulenten i London. Detta förslag har emellertid ej Kungl. Maj:t upptagit, och jordbruksutskottet har ansett, att det ej fanns tillräckliga skäl för att biträda min motion. Emellertid tillägger utskottet, att det är övertygat om, att därest Kungl. Maj:t skulle finna omständigheterna böra föränleda en ökning av förevarande ortstillägg, Kungl. Maj:t ej skall underlåta att göra den framställning i ämnet till riksdagen, som härav kan påkallas. Jag har ansett, att utredningen är tillräckligt klar för att visa hållbarheten i mitt yrkande.

Emellertid vill jag nu till jordbruksministern hemställa, att, därest omständigheterna påkalla det, och de förefalla, att påkalla det redan nu, komma in till riksdagen med förslag om ett anslag, som motsvarar det verkliga behovet av ortstillägg för jordbrukskonsulenten i London. Denna befattning är, det vill jag understryka till sist, den viktigaste posten av de här föreslagna. Här ha vi att söka vår naturliga och mest betydelsefulla marknad för svenska jordbruksprodukter.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid denna punkt avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepät propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med överbägende ja besvarad.

Herr *Boberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1 punkten 89, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 90.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 91—93.

Lades till handlingarna.

Punkten 94.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 95 och 96.

Lades till handlingarna.

Punkterna 97—99.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 100 och 101.

Lades till handlingarna.

Punkten 102.

*Anslag till
befrämjande
av fiskeri-
näringen.*

Ordinarie reservationsanslaget till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen hade av Kungl. Maj:t i förslaget till riksstat för budgetåret 1927—1928 upptagits med oförändrat belopp av 30,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nr 69 i första kammaren av herrar *Boberg* och *Sjöblom* och nr 115 i andra kammaren av herr *Jeppsson* m. fl., likalydande, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att den i riksdagens skrivelse av den 27 maj 1925 begärda utredningen måtte så skyndsamt som möjligt slutföras och att denna utredning jämväl borde omfatta i motionen berörda spörsmål, samt i syfte att genom praktiska försök liva och öka befolkningens insikt och intresse för fiskodling och fiskevård i allmänhet höja ordinarie reservationsanslaget under punkt 102 i nionde huvudtiteln: »befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen», från 30,000 kronor med 20,000 kronor till 50,000 kronor.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å motionerna I: 69 och II: 115 i vad rörde höjning av ordinarie reservationsan-

slaget till befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen i riksstaten för budgetåret 1927—1928 upptaga detta anslag med oförändrat belopp, 30,000 kronor;

2) i anledning av motionerna I: 69 och II: 115 i övrigt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i samband med den av riksdagen i skrivelse den 27 maj 1925, nr 256, begärda utredningen angående åtgärder för laxfiskets upphjälpande måtte — under förutsättning att denna utredning icke därigenom fördröjdes — jämväl upptagas till övervägande i förevarande motioner angivna synpunkter.

Anslag till befrämjande av fiskerinäringen.
(Forts)

Herr Boberg: Herr talman! Egentligen hade jag ej tänkt begära ordet på denna punkt, men då jag nu har fått det, så skall jag bara be att få säga, att det nyligen hölls en lantbruksvecka i Stockholm. Då voro också fiskerikonstulenterna samlade här. Där höll nuvarande byrådirektören i lantbruksstyrelsens fiskeriavdelning ett föredrag om fiskodlingen. Han talade om, hur det är i Förenta staterna och Kanada och hur det är i Schweiz och en del andra mellanländer i Europa. Han påvisade, att man i Förenta staterna bedriver en så omfattande fiskodling, att det frambringas 70 fiskar för varje invånare, i Kanada lika mycket och i Schweiz 40 fiskar, under det att vi här i vårt land frambringa ej mer än mellan 4 och 5. Därav kan man förstå, att fiskodlingen i Sverige ligger betydligt nere — detta, ehuru vårt land av naturen är mycket gynnat för en sådan odling, då ju närmare $\frac{1}{8}$ av landets yttinnehåll upptages av insjöar, älvar, åar och andra vattendrag. Därför torde det vara på högsta tiden, att riksdagen behjärtar detta ärende och tänker på att upphjälpa fiskevården i riket.

En stockholmstidning, som hade en ledande artikel om fiskevården, hade till underrubrik satt: »Sveriges mest försummade näring.» Och det kan man verkligen säga, att fiskerinäringen är i vårt land, beroende på att vi ej taga vara på de naturliga resurser, som vi ha.

Med herr talmannens tillåtelse skulle jag vilja yttra ett par ord även angående den punkt, som kommer närmast. Södra Sveriges Fiskeriförening har en anstalt vid Aneboda i Kronobergs län, där det frambringas yngel av i synnerhet karp och sutare men också av andra fiskar. Därifrån få de personer, som önska sättfisk för sina insjöar och andra vattendrag, köpa sådan. Men om man där i fortsättningen skall kunna göra detta och det skall kunna bedrivas en lönande fiskodling och anstalten utvecklas till någon större betydelse, så är det klart, att staten måste träda emellan.

Man har invänt emot herr Fjellmans motin, att det förhöjda anslag, som han begär, borde ha begärts av Södra Sveriges Fiskeriförening, när den kom in med anhallan om bidrag för året, men föreningen visste då ännu ej, hur det skulle utfalla. Det visade sig, att isynnerhet karpen blivit utsatt för en parasitisk mask, som förstörde den, och detta gjorde, att utfallet av årets arbete blev sämre än man tänkt sig.

Nu, när frågan har fallit i andra kammaren, skall jag naturligtvis ej här begära någon votering, men jag hoppas, att riksdagens ledamöter, då frågan säkerligen framdeles kommer igen, ville behjätta den och ej ställa sig oförstående eller likgiltiga för densamma. Ty vi måste sköta vårt fiske och våra vatten bättre än vi f. n. göra.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 103.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen, att riksdagen måtte till understöd åt Södra Sveriges fiskeriförening anvisa för budgetåret 1927—1928 såsom extra

Anslag till Södra Sveriges fiskeriförening.

Anslag
till Södra
Sveriges fi-
skeriförening.
(Forts.)

anslag dels såsom bidrag till föreningens upplysningsverksamhet 8,650 kronor, dels ock såsom bidrag till föreningens fiskeribiologiska undersöknings-, försöks- och fiskodlingsverksamhet 17,350 kronor eller tillhopa 26,000 kronor.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 116, av herr *Fjellman* m. fl., hade hemställts, att till Södra Sveriges fiskeriförening, utöver det i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna anslagsbeloppet av 26,000 kronor, för räkenskapsåret 1927—1928 måtte beviljas

1. 1,400 kronor för uppodling av vissa dammområden i Aneboda m. m.;
2. 600 kronor för anordnande i Aneboda av 2 st. kostnadsfria 4 dagars kurser i dammhushållning för lantbrukare ävensom en likaledes kostnadsfri 4 dagars kurs för länsfiskeritjänstemän i odling av olika slags insjöfisk m. m.;
3. 3,000 kronor att efter prövning av föreningens styrelse användas dels för propaganda rörande dammkultur, insjöfiske m. m., dels för undersökning av för dammhushållning lämpliga marker m. m. och att sålunda det av Kungl. Maj:t äskade anslaget till Södra Sveriges fiskeriförening för räkenskapsåret 1927—1928 måtte fastställas till 31,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med avslag å motionen II: 116 till understöd åt Södra Sveriges fiskeriförening anvisa för budgetåret 1927—1928 såsom extra anslag

dels såsom bidrag till föreningens upplysningsverksamhet 8,650 kronor, dels ock såsom bidrag till föreningens fiskeribiologiska undersöknings-, försöks- och fiskodlingsverksamhet 17,350 kronor, eller tillhopa 26,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Lorichs*, *Boberg*, *Pettersson* i Bjälbo, *Andersson* i Grimbo och *Andersson* i Fältenborg, som ansett, att utskottet bort tillstyrka den i ämnet väckta motionen II: 116.

Herr **Andersson, Elof**: I anslutning till vad herr Boberg nyss yttrade anhallar jag att få säga några ord.

Här är fråga om ett anslag till en förening, som heter Södra Sveriges fiskeriförening. Motionsvis har yrkats, att detta anslag skulle ökas med 5,000 kronor, för att föreningen bl. a. skall bli i tillfälle att bedriva propaganda för dammkulturen, en angelägenhet, som är synnerligen betydelsefull. Då nu detta högre anslag, därest det utginge, indirekt skulle komma jordbruket och huvudsakligen det mindre och medelstora tillgodo och alldeles säkert få mycket stor betydelse särskilt för södra Sveriges skogstrakter, anhallar jag att få yrka bifall till herr Fjellmans motion.

Herr **Sederholm**: Ja, i den fråga, som här föreligger, har ju utskottet tydligt givit uttryck för sin uppfattning, att den motionsvis gjorda framställningen väl är behjärtansvärd, men den avser en hel del olika detaljerade ändamål, som Södra Sveriges fiskeriförening skulle ägna sig åt på grund av det ökade anslaget. Det föreligger emellertid ej någon som helst framställning från föreningen och ej heller har Kungl. Maj:t haft denna fråga uppe. Utskottet har ansett, att initiativet bör komma från Kungl. Maj:t eller åtminstone från föreningen själv, innan anslag beviljas av riksdagen. På grund av detta ber jag att få yrka, att denna kammare liksom andra kammaren måtte bifalla utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskot-

tets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

*Anslag
till Södra
Sveriges fi-
skeriförening.
(Forts.)*

Punkterna 104—106.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 107 och 108.

Lades till handlingarna.

Punkterna 109—115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 116—118.

Lades till handlingarna.

Punkterna 119—121.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 122—124.

Lades till handlingarna.

Punkterna 125—127.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 128.

Lades till handlingarna.

Punkterna 129 och 130.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 131.

Lades till handlingarna.

Punkterna 132 och 133.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 134.

Lades till handlingarna.

Punkterna 135—141.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 142.

Lades till handlingarna.

Punkterna 143—158.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 159.

Lades till handlingarna.

Punkten 160.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 161.

Lades till handlingarna.

Punkten 162.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga löne-tillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets ut-låtande nr 32, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för budget-året 1927—1928 i vad angår jordbruksärenden.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till nyodling och betesförbättring å ofullständiga jordbruk, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang.
indragning
av domän-
fullmäktige.* Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse samt förlängd giltighetstid av av-löningsreglementet för tjänstemän vid domänverket m. m.

I detta utlåtande hade utskottet, med förmälan, att utskottet icke hade något att erinra mot Kungl. Maj:ts i proposition nr 61 framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte

1) godkänna det såsom bilaga vid utlåtandet fogade förslag till kungörelse angående ändrad lydelse i vissa delar av avlöningsreglementet den 22 juni 1920 (nr 493) för tjänstemän vid domänverket;

2) medgiva, att jämväl för tiden från och med den 1 januari 1928 till och med den 31 december 1928 ifrågakarande av 1920 års riksdag provisoriskt an-

tagna avlöningsreglemente för tjänstemän vid domänverket finge — med de ändringar däri, som dels godkäfts av 1921, 1922, 1924 och 1925 års riksdagar dels ock innefattades i det under 1) angivna förslag till kungörelse — tillsvidare äga provisorisk tillämpning;

3) beträffande den av 1925 års riksdag godkända förteckningen över befattningar vid domänverket, vilkas antal enligt avlöningsreglementet för tjänstemän vid detta verk skulle fastställas av Kungl. Maj:t och riksdagen, besluta, att avdelningen »B. Befattningar, avsedda i 31 § av avlöningsreglementet» skulle från och med år 1928 utgå ur förteckningen;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de övergångsbestämmelser, som i anledning av sålunda beslutade förändringar kunde befinnas erforderliga.

Det föreliggande förslaget innefattade förutom förlängning av giltighetstiden för det provisoriska avlöningsreglementet för domänverket dels en utsträckning av semestertiden för förste expeditionsvakt och expeditionsvakt vid domänverket från 20 till 30 dagar, dels ock indragning av de nuvarande båda domänfullmäktigebefattningarna.

Herr Möller: Jag förstår, att i det läge, vari saken ligger, det måste vara lönlöst att anmäla en opposition, som jag dock tror vara ganska befogad, mot det förslag, som här föreligger, att indraga de s. k. domänfullmäktige. Första kammaren har, visserligen med lottens hjälp, något tidigare i dag beslutat, att fångvårdsfullmäktigeinstitutionen skulle behållas, och jag skulle våga tro, att ur samhällssynpunkt med hänsyn till de uppgifter, som domänverket har, det skulle vara av större vikt, att det inom detta verk funnes tillgång till vad man i korthet brukar kalla lekmannasynpunkter. Det kan ej hjälpas, att när det gäller affärsverk av den storlek, som det här är fråga om, är det nyttigt, att ha tillgång till privat sakkunskap även utanför själva ämbetsverkets ram. Det kan komma fram synpunkter och uppslag till fromma för det verk, där institutionen finnes, vilka man ej skall underskatta, och jag är övertygad om, att gagnet av en sådan fullmäktigeinstitution ej kan mätas på så sätt, att man sitter och räknar ihop vid hur många sammanträden vederbörande ha varit närvarande under loppet av en viss bestämd tid. Det kan hända, att goda råd från en sådan fullmäktig kan spara in på en timmes sammanträde långt utöver det belopp, som det arvode, vilket han åtnjuter, kostar landet.

Då emellertid här både regering och ett enhälligt utskott står bakom och det är nästan omöjligt att på rak arm formulera ett yrkande, så vill jag härmed endast hava gjort den erinran, att det dock ej bakom ett beslut av denna beskaffenhet står helt och hållet enhälligt riksdag. I varje fall skall jag be att få anmäla min avvikande mening och hoppas för min del, att när en dag frågan om domänverkets omorganisation kommer upp på fullt allvar, ej detta regeringens och riksdagens samfälliga beslut skall anses innebära, att man för framtiden avskär sig möjligheten att i sådana sammanhang som dessa kunna få tillgodogöra sig det lekmanaförstånd, som jag tror, att staten på många punkter har ofantligt stor nytta av.

Häri instämde herrar *Schlyter, von Sneidern, Sandler och Kvarnzelius*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond;

Ang.
indragning
av domän-
fullmäktige.
(Forts.)

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i grunderna för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss del av Västgöta och Skaraborgs regementens förutvarande mötesplats Axvalls hed; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa tullverket tillhöriga jordlotter i Norrtälje.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ersätt-
ning till
byggmästaren
E. Jonsson i
Malåträsk.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till byggmästaren E. Jonsson i Malåträsk i anledning av förluster å byggnadsarbeten för domänverkets räkning.

I en till riksdagen den 24 februari 1927 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 172, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen medgiva, att till byggmästaren E. Jonsson i Malåträsk finge såsom ytterligare ersättning för uppförande av jägmästarbostäder i Södra Sorsele, Storlandets och Storbackens revir från tidigare till anordnande av jägmästarbostäder såsom kapitalökning för statens domäners fond anvisade medel utbetalas ett belopp av 20.000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande i anledning av förenämnda proposition väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen nr 211 i första kammaren av herr *Gabrielsson* samt nr 313 i andra kammaren av herrar *Lindberg* och *Lövgren* i Nyborg, vari hemställts, att ersättningsbeloppet till Jonsson måtte fastställas till 50,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 211 och II: 313, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Nilsson* i Kabbarp, *Boberg*, *Gabrielsson*, *Eriksson* i Ljusdal och *Andersson* i Grimbo ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte i anledning av förevarande proposition nr 172 och motionerna I: 211 och II: 313 medgiva att till byggmästaren E. Jonsson i Malåträsk finge såsom ytterligare ersättning för uppförande av jägmästarbostäder i Södra Sorsele, Storlandets och Storbackens revir från tidigare till anordnande av jägmästarbostäder såsom kapitalökning för statens domäners fond anvisade medel utbetalas ett belopp av 42,200 kronor.

Herr *Gabrielsson*: Herr talman, mina herrar! Den nu förevarande frågan är av den betydelse, att jag trots den sena timmen vågar taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några minuter.

Det förhåller sig nämligen så, att denne byggmästare Jonsson, varom här är fråga, genom kontrakt med domänstyrelsen åtagit sig att uppföra trenne jägmästarbostäder i lappmarken. När detta kontrakt avslöts, rådde normala förhållanden, det var nämligen i början av 1917, då man egentligen inte fått någon känning av kristiden. Sedan dess ha ju förhållanden inträffat, som gjort det alldeles otänkbart för honom att kunna gå i land med vad han åtagit sig enligt kontraktet. Vi veta, med vilken fart arbetspriserna sedan gingo uppåt, och när man betänker, att dessa jägmästarbostäder ligga på ett avstånd av

omkring 20 mil från närmaste järnvägsstation, så att man måste frakta materialet på landsväg en sträcka, som är längre än t. ex. avståndet från Stockholm till Norrköping och närapå lika lång som sträckan Stockholm—Gävle, förstår man, att det kan uppstå svårigheter, vilka man inte gärna kunnat förutse. Det har också förmållts, att denna långa transport har fördyrat materialerna så mycket, att t. ex. en tegelsten kostade 1 krona, när den kom fram till byggnadsplatsen, en tunna cement 100 kronor o. s. v.

Denne byggmästar Jonsson avbröt likväl ej sitt arbete utan uppförde en jägmästarbostad i Sorsele. Då denna var färdig, hade byggmästar Jonsson gjort en förlust på 22,000 kronor. Han gjorde då en hemställan till domänförvaltningen att slippa fullborda de båda andra jägmästarbostäderna. Denna hemställan ville inte domänstyrelsen bifalla, och han hade inte då reda på — vilket sedermera kommit i dagen — att han enligt en särskild klausul i kontraktet hade rätt att avbryta byggnadsverksamheten, utan han fortsatte denna och skaffade pengar för att kunna fullborda även de två andra byggnader, han åtagit sig att uppföra. Han fick då först och främst låna penningar av en aldrig syster — detta nämnes i propositionen, och det framgår även av motionen. Hon sålde sin fastighet, och hela det belopp, hon erhöll för denna, lånade hon till sin bror, byggmästare Jonsson, för att han skulle kunna slutföra sitt åtagande. Han fick sålunda av henne ett lån på närmare 15,000 kronor. Vidare fick han av borgensmännen allt vad de kunde åstadkomma. Det var tre småbrukare, boende i samma by som jag, vilka gått i borgen för honom och därför fingo inteckna sina hemman samt släppa till allt vad de hade.

Byggmästare Jonsson gjorde nu först framställning till domänstyrelsen och begärde ersättning för den förlust, han gjort på byggnaderna i Sorsele. Han kunde med verifikationer styrka, att denna förlust uppgick till 22,000 kronor. Jägmästaren i Sorsele har också vitsordat, att byggmästar Jonsson var fullt berättigad att utfå detta belopp. Han säger bl. a.: »Då jag icke kunnat finna, att det varit möjligt för entreprenören att i något avseende få arbetet billigare utfört, då denne vidare gjort sitt bästa för att byggnaden skulle bli väl och omsorgsfullt uppförd och då samtliga utgifter med nyssnämnda undantag äro ordentligt verifierade, får jag värdsamt tillstyrka förevarande framställning.» Byggnadskontrollanten säger: »Att bostaden i Sorsele kostat nära 60,000 kronor är inte orimligt, då den är byggd på gedigen dyrbar grund och innehåller 10 rum (därav 2 hallar) samt köksavdelning motsvarande 2 rum, sammanlagt 12 rum med hallar, uthus och andra bekvämligheter.»

Han har sålunda uppfört inte endast denna bostad utan även de andra två jägmästarbostäderna och fått de allra amplaste vitsord för väl utfört arbete. Det framgår av den redogörelse, som lämnats i propositionen, och även av de undersökningar, som utförts, att byggmästar Jonsson gjort en förlust på något över 84,400 kronor. Nu gjorde han framställning till Kungl. Maj:t om ersättning för de gjorda förlusterna. Domänstyrelsen, som fått avgiva utlåtande i ärendet, har inte kunnat förorda större ersättning än 20,000 kronor, vilket belopp skulle utgå som gratifikation för väl utfört arbete. Jag har förvissat mig om att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet gärna skulle se, att byggmästare Jonsson kunde få något större ersättning, ehuru statsrådet, på grund av att domänstyrelsen inte förordat högre belopp, stannat vid dessa 20,000 kronor.

Byggmästare Jonsson har väntat i sju år på dessa pengar. Under denna tid har han nödgats gå i konkurs. Han har fått till sina fordringsägare avstå allt, som han hade kvar. Han hade en liten fastighet och dessutom något lösöre, och detta försålles på auktion. Om nu det förslag, som gjorts av jordbruks- och skatteskottets majoritet, skulle bifallas, bleve följden därav, att borgensmännen,

*Ang. ersättning till byggmästaren E. Jonsson i Malåträsk.
(Forts.)*

Ang. ersätt-
ning till
byggmästaren
E. Jonsson i
Malåträsk.
(Forts.)

d. v. s. dessa små hemmansägare, och hans syster komma att få dela dessa 20,000 kronor, men byggmästare Jonsson får ingenting. Nu är han sjuk, tro- ligen på grund av strapatserna i ödemarken. Han måste ligga till sängs och har intet annat att försörja sig med än vad hans åldriga maka kan skaffa sig genom att gå i arbete hos grannar.

Då undrar jag: kan det verkligen vara riksdagen värdigt att inte lämna större bidrag till byggmästar Jonsson, när han utfört ett så gediget och ärligt arbete samt skrapat ihop vad han kunnat själv, och av borgensmännen fått vad de kunnat skaffa genom att inteckna sina hemman samt lånat sin åldriga systers pengar?

Man kan ju säga, att han har åtagit sig detta arbete enligt kontrakt, och då får han stå sitt kast. Jag är den förste att erkänna riktigheten av denna prin- cip, men man får väl också säga, att det inträffade alldeles onormala förhål- landen, sedan han gjort detta åtagande. Det finns flera fall, då riksdagen gått med på dylika ersättningar. Bl. a. har man t. ex. satt ned arrendet för krono- arrendatorer, som arrenderat sina hemman under onormala förhållanden.

Om man nu skulle bifalla, vad som föreslås i reservationen, nämligen att byggmästar Jonsson skulle få halva det belopp, som han förlorat på dessa bygg- nader, anser jag, att det inte bara är en gärd av rättvisa utan rentav en skyl- dighet, därför att domänstyrelsen har fått dessa byggnader uppförda för ett pris, som understiger deras värde. Då kan jag inte finna, att det är oriktigt att bifalla denna framställning.

Nu är det även så, att hans syster är alldeles blottställd. F. n. bor hon här i Stockholm hos en tjänsteman — denne är gift med hennes dotter —, vil- ken inte har större inkomster än vad som behövs för hans egen familj. Denne tjänsteman underhåller henne nu, men till slut kan man väl, så vitt jag förstår, inte tänka sig annat än att fattigvården får taga hand om henne, om inte det högre beloppet här beviljas.

Likartat är förhållandet med de andra borgensmännen. De äro också i den belägenheten, att om de inte få ut mer än de skulle få, ifall här ej beviljas högre ersättning, ha de ingen utsikt att kunna behålla sina små hemman, vilka de fått inteckna och belåna till sitt fulla värde.

Det skulle vara mycket mer att framhålla i denna sak men nu har ju redan andra kammaren med mycket stor majoritet beslutat bifalla reservationen, och när jag nu vädjar till denna kammare att göra detsamma, så hoppas jag, att jag inte gör det förgäves. Jag vill sluta med att säga, att när vi nu resa härifrån för att fira vår påsk, ha vi åtminstone, om vi bifalla reservationen, gjort en god gärning.

På dessa grunder, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag skall be att i all korthet få yrka bi- fall till utskottets förslag.

Jag vill därtill säga, att de skäl, som herr Gabrielsson nyss anförde, inga- lunda varit främmande för utskottsmajoriteten. Tvärtom ha vi funnit förhål- landena synnerligen ömmande. Men i alla fall har inte utskottsmajoriten an- sett sig kunna gå med på högre belopp än 20,000 kronor, därför att såväl do- mänstyrelsen som Kungl. Maj:t föreslagit denna summa. För min del anser jag, att det bör föreligga synnerligen starka skäl för att i ett fall som detta frångå ett förslag, som kommit från Kungl. Maj:t.

Jag har visserligen ingen fullmakt att tala på de övriga ledamöters vägnar, som stå på utskottsmajoritetens sida, men jag skulle dock våga uttala den för- modan, att därest kammaren anser sig böra bifalla reservationen, skulle dessa ledamöter bära detta med jämnmod.

Herr **Stendahl**: I anledning av detta ärende skall jag tillåta mig att erinra kammarens ledamöter om att åtskilliga sådana fall från kristiden i sammanhang med dechargedebatter varit före i riksdagen. Det gick på den tiden till på det sättet, att de entreprenörer, som åtagit sig sådana förlustbringande arbeten, begagnade sig av skiljedomsklausulen i respektive kontrakt. Det gick till skiljedom, och staten blev dömd att betala icke endast 25 eller 50 % av entreprenörernas förluster, utan den fick giva dem full ersättning för deras förluster plus skälig vinst.

Jag vet inte, hur denne mans kontrakt ser ut, det har jag inte kunnat undersöka, men det är ju alldeles tydligt, att något skiljedomsyrkande från hans sida på grund av ekonomisk force majeure icke föreligger. Det förefaller mig dock, som en ekonomisk force majeure skulle föreligga. Men även om så inte skulle vara fallet, torde vi kunna bli ense om, att starka billighetskäl föreligga. Med anledning därav får jag yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Rune*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättande till nationalpark av visst område av kronoparken Norra Kvill i Kalmar län.

Utskottets hemställan bifölls.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr förste vice talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 1 juli 1918 angående vissa alkoholhaltiga preparat;

nr 116, i anledning av väckt motion angående införande av skyldighet för stämpelförsäljare att anlita postgirorörelsen m. m.; samt

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 12 och 17 i förordningen om frihamn den 15 november 1907 (nr 117).

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tvenne mellan Sverige och Danmark respektive Sverige och Norge avslutade överenskommelser angående handelsresandes behandling;

Ang. ersättning till byggmästaren E. Jonsson i Malåträsk.
(Forts.)

bankoutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av väckt motion om beredande åt vissa hos riksdagen anställda vaktmästare av arbetsanställning vid riksgäldskontoret, riksbanken, statsrevisionen eller dess kommittéer;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående f. d. justitierådet Karl Johan Wilhelm Sjögrens överflyttande å allmänna indragningsstaten;

nr 34, i anledning av väckt motion om utbetalande av begravningshjälp för vissa pensionstagare vid försvarsväsendet; och

nr 35, i anledning av väckt motion om sänkning av pensionsåldern för befattningshavare vid statens järnvägar; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion angående jordbruksfastigheters delaktighet i och bestämmanderätt över vissa gemensamma tillgångar och rättigheter.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 5.47 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 8 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 2 och den 5 innevarande månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkande nr 38, bankoutskottets utlåtanden nr 32—35 och andra lagutskottets utlåtande nr 25.

Herr *Stendahl* väckte en motion, nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till överenskommelse med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag, Aktiebolaget Gellivare Malmfält, Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund och Norrbottens Järnverks aktiebolag.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.35 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
